141 СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА 141

МАЊЕ ПЈЕСМЕ

ВЛАДИКЕ ЦРНОГОРСКОГА

Петра II^ога Петровића

ЊЕГОША

ИЗДАО

Милан Решетар

141 СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА. 141

МАЊЕ ПЈЕСМЕ

ВЛАДИКЕ ЦРНОГОРСКОГА

ПЕТРА II-ога ПЕТРОВИЋА ЊЕГОША.

ИЗДАО

МИЛАН РЕШЕТАР.

БИОГРАД.

ШТАМПАРИЈА „ДОСИТИЈЕ ОБРАДОВИЋ“

ДИМИТРИЈА ГАВРИЛОВИЋА (ПРЕЂЕ АЦЕ М. СТАНОЈЕВИЋА)

Кнегиње Љубице улица број 6.

1912.

О ОВОМ ИЗДАЊУ.

Кад ме је Српска Књижевна Задруга лани позвала да приредим ново издање свијех мањих пјесама владике Петра Петровића Његоша, ја сам се томе часному позиву врло радо одазвао, јер сам мислио и мислим, да је пјесник *Горскога Вијенца* заслужио, да се и његове мање пјесме растуре у критичном издању по цијеломе нашему народу. Зато је баш сасвим згодно да оне уђу у издања Српске Књижевне Задруге која се шире, као мало која друга наша књига, по цијеломе Српству; премда — то треба признати — многе између овијех пјесама неће наћи правог одзива него код онога, којему није доста да зна владику као пјесника *Горскога Вијенца*, већ хоће и да зна, како је у разним моментима његова живота вибрирала душа овог великог пјесника и дубоког мислиоца. А и згодан је час да се баш сада приреди ово издање, јер се баш сада некако врши 100 година откада се наш пјесник родио, тако да ће се и овијем издањем прославити тај велики год.

Моја ја задаћа била и лака и тешка: била је лака, јер — пошто се одвоје владичине четири овеће пјесме *(Горски Вијенац, Лажни Цар Шћепан Мали, Свободијада* и *Луча Микрокозма)* — мање су његове пјесме биле већ прикупљене већим дијелом у *Народној Библиотеци* браће Јовановића у Панчеву, гдје су изашле (не знам које године) под натписом *Пустињак цетински, скупљене пјесме владике Петра II. Петровића Његоша;* а 21 пјесму, што нијесу ушле у то издање, скупио је пак руски про-

фесор П. А. Лавров у додатку к својему дјелу *Петръ II. Петровичъ Нѣгошъ* (Москва 1887). С те стране дакле мој је посао био лак; али је био опет и тежак, јер се нијесам хтио задовољити тиме, да прештампам текст панчевачкога издања и Лавровљев, већ сам хтио да га испоређујем увијек с оригиналним издањима, а то баш није било лако чинити, јер се овдје у Бечу не налазе него само неке од онијех публикација, гдје су изашле поједине владичине пјесме. Па зато баш поред пријатељске помоћи из Биограда, Загреба и Новога Сада нијесам могао нити доћи до првашњега текста сваке пјесме, нити (а то још више жалим!) констатовати, нема ли још која владичина пјесма у којему старијему журналу или годишњаку што га Лавров ни у Биограду није могао да нађе. Напротив мислим да су овдје сабране све владичине пјесме које су се нашле и биле на свијет издане послије Лавровљеве књиге.

Прештапавајући овдје мање владичине пјесме ја сам наравски настојао да им у свему сачувам *текст* што им је са̂м пјесник дао; нијесам дакле баш ништа мијењао (док је у панчевачком издању подоста језик „поисправљан“), само што сам стари правопис владичин окренуо на наш садашњи. Гдје сам пак мислио да је у оригиналном тексту каква гријешка која квари смисао, њу сам доиста исправљао, али сам сваки пут при дну стране биљежио, како је баш у првоме издању. С истога сам разлога додавао и по гдјекоје слово (особито *-х* у другоме падежу множине у именица), па и цијелу ријеч за коју сам с разлогом могао мислити да је била у рукопису владичину а да је то редактор односнога журнала или штампарија изоставила; него сам свако тако слово и сваку таку ријеч метао у *угласте* заграде [ ], а у таке сам заграде метао и натписе пјесмама које је са̂м владика оставио без натписа; уопће гдје год сам и иначе што додавао к туђим ријечима, и то сам сваки пут заградио угластим за-

градама. При крају сам сваке пјесме пак казао, одакле сам је узео.

Мислим пак да ће свакому добро доћи попис владичинијех дјела који ћу сада да изнесем. Задњи је пут таки попис дао Лавров у својој књизи о владици на стр. 401—410. Ја сам настојао да и овај попис буде потпун, па сам га, као што је и Лавров свој, удесио хронолошким редом, и то, докле се могло, по реду како су пјесме постајале, а не како су се издавале. За пригодне пјесме узимао сам датум самога догађаја, на који се односе, јер је сва прилика да су редовно и постајале непосредно под живим упечатком односнога догађаја. Потпуности ради узео сам у овај попис и веће пјесме и ствари у прози.

Хвала пријатељу проф. Павлу Поповићу, који ме је натјерао на овај посао и много ми помогао да га свршим, а од срца хвала и г. Николи Антули који је био тако добар те је испоредио с владичинијем автографом пријевод *Илијаде* (бр. 84) а с оригиналним издањима пјесме што се овдје штампају под бр. 9, 42, 43, 44, 48, 51, 52, 53, 54, 61, 62 (у *Серб. Нар. Листу)*, 72 (у *Војвођанки)* и 82, од којих ми је послао и пријеписе према којима је у овоме издању и удешен текст. Хвала напокон и г. Урошу Џонићу који је замијенио г. Антулу, кад је овај пошао у војску, те читао сам коректуре табака̂ 11—14, док су коректуре првијех десет табака читали проф. П. Поповић и г. Антула.

У Бечу 12. октобра 1912.

Милан Решетар.

ПОПИС ВЛАДИЧИНИЈЕХ ДЈЕЛА.

(ХРОНОЛОШКИМ РЕДОМ.)

1825—1827. г.

1. — *[Ћеклићки сватови.]*

„Најпрво његово оријинално сачињење била је једна пресмијешна и више сатирична но исторична пјесна о некаквим ћеклићким сватовима, коју је он више пута, крадимице од владике [Петра I-ога], ђацима уз гусле пјевао тако вјешто, да се и сами владика, слушајући га из ћелије, у сав грохот смијао."

В. Врчевић у *„Dubrovniku"*, IV. год. (Дубровник 1876), стр. 72, по чијему причању излази да је то било међу г. 1825. и 1827., када је владици било 12—14 година (јер и Врчевић узимље да се владика родио 1813. г.).

1829. г.

2. — *[Рат Руса̂ с Турцима.]*

Кратак садржај и неколико стихова издао В. Врчевић у *„Dubrovniku"*, IV. год. (Дубровник 1876), стр. 73—74.

1828—1832. г.

С. Милутиновић у II-ом издању своје *Пјеваније* (Лајпциг г. 1837) издао је под бр. 55, 56, 61, 172 и 173 пет пјесама за које говори да су владичине; истина он говори само за прву (в. његову

напомену овдје на стр. 22.) да ју је владика испјевао још прије него ли је постао владиком, дакле прије краја г. 1833., али је сва прилика да је прије тога времена испјевао и остале четири, јер би их иначе ваљда он сам издао кад је издавао *Пустињака* или *Лијек јарости турске*. Трећу пјесму издао је пак по други пут сâм владика у својему *Огледалу српском* (Биоград 1845) под бр. LIV а на стр. 433—437 с незнатним разликама. Напротив доста је „поисправљан“ језик па мијењан и сам текст када је та иста пјесма по трећи пут напосе штампана на Цетињу г. 1862 под натписом *Бой Руса са Турцима 1828,* одакле је с тијем јакијем промјенама прешла и у панчевачко издање. Те промјене мислим да нијесу никако узете из каквог рукописа владичина, а мислим надаље, да је пуко нагађање што се у томе цетињском издању за ту пјесму каже (в. у Лаврова, стр. 407), да ју је владика саставио у својој 17-ој години : напросто се узело да је то било исте г. 1828 а да се је владика родио г. 1811, и тако би збиља излазило да је владици тада било 17 година. Али опет и ја мислим да је владика испјевао ту пјесму баш те истине године 1828., како што је четврту по свој прилици испјевао г. 1832. одмах послије самог догађаја; према томе и мећем свијех овијех пет пјесама у доба од г. 1828—1832.

3. — *Нова пјесна црногорска о војни Русах и Тураках почетој у 1828-ом году.*

4. — *Мали Радојица.*

5. — *Бој на Мартиниће г. 1832, 23. априла.*

6. — *Бјелице.*

7. — *Кавајка.*

1833. г., 24. марта.

8. — *[На топу са Спужа.]*

Књиге Љубомира П. Ненадовића, III. свеска (Биоград 1881), стр. 92.

1833. г., 20. августа.

9. — *Србин Србима на части захваљује* (Цетиње 1834).

Прештампана у *Црногорки* г. 1884 (Цетиње), бр. 26, стр. 117.

1833. г.

10—20. — *Пустињак цетински, списа[н]о у Црној Гори на Цетињу 1833. године* (Цетиње 1834).

У Пустињаку је посвета у стиховима и 10 разних пјесама (в. стр. 219), од којих су барем неке испјеване прије првога владичина пута у Русију, јер су без сумње оне сачињавале *Глас каменштака* што га је владика оставио Вуку Караџићу кад је кроз Беч пролазио, да га тамо штампа, и што га спомиње у писму које је стигло из Петрограда у Беч 24. августа 1833. г. (исп. *Вукова преписка*, VI. књ., стр. 359,362).

1834. г., 16. новембра.

21. — *[Вуку Стеф. Караџићу.]*

Вукова преписка, VI. књига (Биоград 1912), стр. 364, из владичина писма Вуку писана са Цетиња 16. новембра 1834, па с малом разликом опет при крају писма од 7. фебруара г. 1836; још прије издао по првоме писму А. Гавриловић у нишкој *Градини* за г. 1900, стр. 72.

1834. г.

22—25. — *Лијек јарости турске* (Цетиње 1834).

У њему су четири пјесме (в. стр. 219).

За г. 1834 исп. још бр. 29.

1835. г., 2. марта.

26. — *Ода ступљења на престол Фердинада I-ога* (Цетиње 1835).

1835. г., 10. марта.

27. — [*На топовима са Жабљака.*]
Књиге Љубомира П. Ненадовића, III. свеска (Биоград 1881), стр. 93.

1835. г.

28. — *Свободијада* (Биоград 1854); владика ју је довршио прије 20. јуна 1835 (исп. у Лаврова стр. 243).

1836. г.

29. — „Најпрва штампарска радња [владичине штампарије] била је старом и новом ћирилицом *Буквар*, у кому је владика једну своју пјесницу за учећу се младеж дао печатати". — В. Врчевић у *Slovinci*, год. I (Дубровник 1878), стр. 62. —

Новаковић у својој *Срп. библиографији* (стр. 191, бр. 949) спомиње (по *Седмици* г. 1856, стр. 144) само *један* буквар штампан на Цетињу *године 1836* тако да тај буквар није био први производ владичине штампарије; или је дакле био још један старији цетињски буквар из г. 1834 (штампан још прије *Пустињака*!) или се Врчевић преварио у години а мислио овај *Буквар* од г. 1836. Биће да је Врчевић прије мислио оно прво, јер у рукописном *Животопису* (в. бр. 49), на л. 19 стр. 3, спомиње као први производ цетињске штампарије „Буквари за црногорску младеж, у црквe[ним] и грађанским словима 1834-те".

30. — [*Своме брку*].
В. Врчевић у *Slovinci*, I год. стр. 74 у напомени.

31—38. — У црногорском календару *Грлици* за г. 1837, који је ваљда изашао већ крајем г. 1836 (предговор има датум 28. октобра 1836), изашло је на стр. 127—142 осам пјесама с потписом „Д... Д..."; Лавров (стр. 407—410) исказао је оправдано мишљење да се тај потпис има читати „Драго Драговић", како владика у *Пустињаку* сам себе зове, па да су то владичине пјесме.

1837. г., 1. јануара.

39. — [*Кнезу Метерниху и кнегињи за нову годину 1837.*]

Издао П. Поповић старом ортографијом у Јагићеву *Archiv*-у, XXXII. књ. (Берлин 1911), стр. 181 до 183, па опет новом ортографијом у *Срп. Књиж. Гласнику* бр. 236 (од 16. окт. и 1. нов. 1910), стр. 15—18, али иначе нема *никакве* разлике међу оба текста.

1837. г., 1. јуна.

40. — *Сабљи бесмртнога вожда (књаза) Карађорђија.*

Голубица, II. год. (Биоград 1840), стр. 128.

1837. г., 1. јула.

41. — *Нелажни знак памети праху народољупца.*

Новый Сербскій Лѣтописъ, XI. год. (1837), 40. књ., стр. 34—35.

1837. г.

42. — *Спомен на гробу Чедомиља сина родољубивога господина доктора Димитрија Фрушића.*

Сербскій Народный Листъ, год. 1837, бр. 29, стр. 228.

1838. г., 1. маја.

43. — *Јеремији Гагићу поздрав 1-га маја.*

Сербскій Народный Листъ г. 1838, бр. 21, стр. 161. Ваљда је само штампарска гријешка што у Лаврова стоји (стр. 403) да ову пјесму Гагић спомиње у писму од 11. јуна 1836, јер је иначе и он узимље под годину 1838.

1838. г.

44. — [*Кнезу Васојевићу.*]

Сербскій Народный Листъ г. 1845, бр. 11, стр. 88.

1839. г.

45—47. — У *Грлици*, календару црногорском за г. 1839, изашле су на стр. 122—126 три пјесме, под којима стоји само слово „А", а за које Лавров с потпуним правом узимље да су владичине; он их је одатле и прештампао под бр. 10—12 на стр. 387—388.

1842. г., послије 15. августа.

48. — *Плач или жалосни спомен на смрт десетољетог синовца Павла Петровића Његоша.*

Пештанско-будимски Скоротеча г. 1844, бр. 31, стр. 389—391; по Лаврову (стр. 391) синовац је владичин умро 20. маја 1842., а владика примио вијест о његовој смрти писмом Гагићевим од 15. августа те године.

1842. г., септембра.

49. — [*Састанак с Али-пашом.*]

В. Врчевић, *Животопис владике црногорскога Петра Петровића Његоша II.* (рукопис у Матице Српске у Новоме Саду), л. 27, стр. 2—3.

Владика се састајао с Али-пашом у Дубровнику г. 1842, септембра мјесеца (в. П. Ровинскій, *Петръ II. Петровичъ Нѣгошъ*, стр. 110—111).

1842. г.

50. — *[Александру Н. Попову.]*

Путешествіе въ Черногорію Александра Попова (Петроград 1847), стр. 67.

Попов (на стр. XVIII. предговора) каже да је био г. 1842 у Црној Гори, и тада је без сумње владика „записао у његов албум" ову пјесму.

1844. г., јануара.

51. — *Три дана у Трисјесту у мјесецу јануарију 1844.*

Издао сâм владика у Бечу (без сумње те исте године); пјесма је затим опет издана у новосадској *Даници,* IV. год. (1863), стр. 81—82.

1844. г., од јануара до 10. марта.

52. — *Мисао.*

Сербскій Народный Листъ год. 1844, бр. 12, стр. 89. У панчев. издању под бр. 13 на стр. 30—31, а под натписом *Мисли,* само стихови 1. 2. 5. 9. 10. 93—101. 104—107. — При крају пјесме (в. стр. 129) стоји „У Бечу“, дакле је испјевана послије пјесме под бр. 51, која је испјевана у Трсту јануара мјесеца на путу из Црне Горе у Беч, а прије пјесме под бр. 53, која је опет испјевана у Трсту 10. марта на путу из Беча у Црну Гору.

1844. г., 10. марта.

53. — [*Философ, астроном и поета.*]

Пештанско-будимски Скоротеча 1844 г., бр. 37, стр. 392—393.

1844. г., 5. јула.

54. — *Протопресвитеру Јакову Поповићу.*

Јавор г. 1888, бр. 29, па опет П. А. Ровинскій, *Петръ II (Раде) Петровичъ Нѣгошъ* (Петроград 1889), стр. 234—235. Ово је она иста пјесма „архимандриту Иринею Поповичу“ за коју Лавров (стр. 407) спомиње да је била у пријатеља владичина Ђ. Срдића у Котору (исп. А. Гавриловића у *Годишњици Н. Чупића,* XIX. књ., стр. 198).

1845. г., до 1. маја.

55. — *Луча микрокозма* (Биоград 1845), а пред њом Посвета С. Милутиновићу која има датум 1. маја 1845, и овдје се не узимље напосе међу мање

пјесме владичине, јер се не смије одвајати од саме *Луче,* као што се не смије ни посвета *Праху оца Србије* одвајати од *Горскога Вијенца.*

1845. г., до 2. августа.

56. — *Огледало срйско* (Биоград 1845), предговор има датум „на Благовијест 1845. год.“

Ову је збирку народнијех пјесама владика свакако издао, па можебити да међу њима има и која његова, као што је сигурно његова она која је под бр. LIV, а прије била у Милутиновићевој *Пјеванији* (в. бр. 5.); али опет В. Врчевић (у дубровачком *Slovinci* I. год., стр. 62) иде сигурно превећ далеко, кад тврди да су ове пјесме „већи дио њим састављене“; колико се у овоме послу човјек може мало поуздати у Врчевића види се по томе што у рукописном *Живоӣойису* (в. бр. 49), на л. 18 стр. 12, он говори: „Све су пјесне у народу покупљене од вјешти гуслара, а само једна његова под насловом *Ударац на Жабјак* [а то је бр. LVI *Огледала*] те почиње:

„Санак снила Јакуп-агиница,
мила љуба диздар - Јакуп-аге,
у Жабљаку у цареву граду“.

Лавров се (на стр.287—293) бавио тим питањем и мислио да су владичине оне пјесме у којима се може опазити некакво мајсторисање, а то су по његову мишљењу пјесме под бр. IV, V, VIII, XIX, XXIV, LVI и LVII; али како је слабо основано то његово мишљење, види се по томе што н. пр. за пјесму под бр. VIII узимље да је владичина само због стиха: „хеј, лацманство, далеко ти кућа!“, управ због једне ријечи *лацмансѿво*! Зато је при крају и он сам опрезнији те каже (стр. 393) да су те пјесме, и ако можда народне, биле од владике од чести прерађене. Ја мислим да се тешко може казати које су међу овијем пјесмама владичине (ако их има!), јер

знамо како је он вјештo умио да погоди тон црногорскијех народнијех пјесама његова времена.

У *Огледалу* је још његова посвета:

57. — *Сјени Александра Пушкина.*

58. — [*Милораду Медаковићу.*]

В. М. Г. Медаковић, *П. П. Нѣгош* (Нови Сад 1882), стр. 113—114.

1846. г.

59. — [*Пјесма љубави.*]

„...напише владика [загледавши се г. 1846 у Перасту у једну дјевојку] — тај пјесник! — пјесму љубави. Ову пјесму носаше владика једнако за коланом, па кад се поврати на Цетиње, једног дана извади је иза колана, па је прочита ађутанту [т.ј. Медаковићу]. Та се пјесма одликоваше од свију његовије пјесама... и та би се пјесма морала назвати круном његовије пјесама...“

60. — *Горски Вијенац* (Беч 1847), али посвета има датум „на ново љето 1847 года“, дакле је сама пјесма испјевана прије тога дана. — Врчевић у рукописном *Животопису* (в. бр. 49), на л. 46 стр. 2. спомиње, тобоже из *Г. В.*, ова два стиха:

„Много огња под малијем лонцем —
лонац прште ал' чорба пребуја.“

али тих стихова у *Г. В.* нема!

1846—1847. г.

61. — *Бранку Радичевићу.*

Биоградска *Трибуна*, бр. 337 од 22. октобра 1911. — Ако је пјесма збиља владичина, по свој је прилици испјевана зими г. 1846-47 кад је владика био у Бечу а и Бранко тамо на наукама.

1847. г., 1. јануара.

62. — *Поздрав роду из Беча 1847. год.* [*на ново љето*].

Сербскій Народый Листъ, г. 1847, бр. 8, стр. 9; други пут у Гајевој *Danici*, XIV. год. (Загреб 1848),

бр. 2 од 8. јануара, стр. 5—6, а трећи пут у *Шумадинки* г. 1856, бр. 1 (в. *Годишњ. Н. Чуп.*, XIX. књ. стр. 195). У *Даници* је пјесма штампана по рукопису који се нашао у оставштини Гајевој а сада се чува у универзитетској библиотеци у Загребу; до недавно лист, на којему је ова пјесма, био је читав, тако да је проф. Павле Поповић могао преписати цијелу пјесму, али сада нема него горња половица листа, а на њој сприједа стихови 1—26 а страга стихови 59—73. Добротом г. директора загребачке библиотеке ја сам могао прегледати тај рукопис и увјерити се да је Поповићев пријепис од сачуванога дијела *сасвим* вјеран и тачан, а да је на самом листу владика својом руком записао само натпис и додао пак стих 59-ти, док је све остало писала друга рука, а тако је од туђе руке и потпис „Petar Petrović Njegoš Vladika Cernogo." који је писан латиницом.

1847. г., априла.

63—64. — *Кула Ђуришића и чардак Алексића* (Беч 1850).

Обје су пјесме по свој прилици испјеване скоро послије самијех догађаја о којима пјевају: први је бој био „10. априла" (в. стр. 141.) а други „око Митрова дне" (в. стр. 157.), дакле око 9. априла; томе у прилог могло би ићи и то, што се на крају прве пјесме (в. стр. 156) говори о 1847-ој години ријечима „*ове* године".

1847. г.

65. — *Орао и свиња, или наша браћа подмићена од Турака[х].*

Шумадинка г. 1852, бр. 51, а одатлѐ у Лаврова, бр. 21, стр. 400—401. Ова се пјесма по свој прилици односи на исти догађај који је опјеван у *Кули Ђуришића*, па је ваљда од прилике у исто доба и постала.

1847. г.

66. — *Лажни цар Шћепан Мали* (Трст — Загреб 1851).

Сâм владика (на стр. III) каже да је ово дјело „јошт 1847. године написао". — Стихови, што су наштампани као мото, нијесу каква посебна пјесма владичина већ су узети из пјесме *Поздрав роду* (бр. 61, стих 43—45).

67. — *Љ. Штуру 1847 г.*

Глас Црногорца г. 1875, па одатле у Лаврова бр. 18, стр. 397—398.

1848. г., 1. марта.

68. — *Спровод праху С. Милутиновића.*

Подунавка (Биоград) г. 1848, бр. 15 од 9. априла, стр. 61—62.

1849. г.

69. — *Прољеће.*

Любитель просвѣштенія — Србско-далматинскій магазинъ за лѣто 1849, XIV. год. (Задар), стр. 118—119.

1850. г., 7. децембра.

70. — *Пировање.*

Даница, IV. год. (Нови Сад 1863), бр. 11 од 7. марта, стр. 163—164. Пјесма има датум 7. децембра 1850.

1851. г., 1. јануара.

71. — *Рим 1. јануара 1851.*

Даница, IV. год. (Нови Сад 1863), бр. 8 од 24. фебруара, стр. 113.

1851. г., 4. марта.

72. — *Полазак Помпеја.*

Даница, I. год. (Нови Сад 1860), бр. 15 од 10. јула, стр. 305—308; други пут, по другом рукопису, штампано првих 65 стихова у *Војвођанки* г. 1851, бр. 34 од 30. априла, стр. 133. — Владика је био у Помпеју 4. марта 1851 (в. стр. 179).

1851. г., априла.

73. — [*На медаљи о косовском боју.*]

Војвођанка г. 1851, бр. 35, у допису из Напуља априла мјесеца г. 1851, па одатле у *Годишњици Н. Чупића* XIX књ. (Биоград 1899), стр. 202. — У допису се не каже изријеком да су стихови владичини, али нема сумње да јесу.

1851. г., маја.

74. — [*Љубомиру П. Ненадовићу.*]

Књиге Љубомира П. Ненадовића, II. св. (Биоград 1881), стр. 161—162, у писму из Фиренце маја мјесеца г. 1851.

Године ?

75. — *Једна мјесечна ноћ.*

„По смрти владичиној осим поменутих књига заостало је мноштво свакојаке књижевне радње, пјесама и прозе, у рукопису. Међ' овим било је право сатиричних, умористичних па и љубовних. Колико је нама познато, најљепша му је била она под насловом *Једна міесечна ноћ*, коју је он као пјесник и још млад човјек весело провео“.

В. Врчевић у *Slovinci*, год. I (Дубровник 1878), стр. 62. Може бити да је ово *Ноћ скупља свијета* што је овдје под бр. 82.

76. — *Поздрав штиту Србобрана.*

Даница, II. год. (Нови Сад 1861.), бр. 14 од 20. маја, стр. 209.

77. — *Љетње купање на Перчању.*

Даница, II. год. (Нови Сад 1861), бр. 22 од 10. августа, стр. 337.

78. — *[Дубровнику.]*

В. М. Г. Медаковић, *П. П. Нѣгош* (Нови Сад 1882), стр. 27.

79. — *На завидника.*

Издао по пријепису владичина пријатеља Ђорђа Срдића А. Гавриловић у Живаљевићеву *Колу*, II. књ. (Биоград 1901), св. 8, стр. 434—435.

80. — *[Под сликом Карађорђевом.]*

В. Врчевић, *Живоӣоӣис* (в. бр. 49) л. 15, стр 2.

81. — *[Ловћену.]*

исти, л. 45, стр. 1—2.

82. — *Ноћ скуӣља вијека.*

Нашао г. проф. Павле Поповић у петроградској „јавној библиотеци" у хартијама Е. П. Коваљевскога; пјесма није писана руком владичином, а можебит да је то она *Једна мјесечна ноћ* што се спомиње под бр. 75.

83. — *Химна ноћи.*

Даница, II. год. (Нови Сад 1861), бр. 10 од 10. априла, стр. 145—146.

84. — *[Прво ӣјевање Илијаде.]*

Издао по аутографу владичину А. Гавриловић у *Годишњици Николе Чуӣића*, XXIV књ. (Биоград 1905), стр. 139—145; исп. бр. 85.

85. — *[Слово о ӣолку Игорову.]*

Издао по владичину аутографу А. Гавриловић у *Годишњици Н. Чуӣића*, XIX. књ. (Биоград 1899), стр. 172—194. И за *Слово* и за *Илијаду* А. Гавриловић мисли да су, судећи по писму, из млађих година владичиних. За *Илијаду* пак мисли да то потврђују и неки мање обични облици, а да је — како показују облици *Гекӣор* итд., преведена с рускога.

Владика је без сумње преводио с рускога пријевода Гњедичева што га спомиње у своме писму Вуку од мјесеца августа г. 1833 (в. Вукова *Преписка*, књ. VI, стр. 359), и то сигурно у млађим годинама када није био још сасвим вјешт рускому језику, како доказују неке крупне погрешке при превођењу. Овдје се овај пријевод штампа према автографу пјесникову.

*

Има пак и неколико пјесама које се спомињу као да су владичине, а опет или нијесу његове или се већ налазе међу онима што су довде набројане:

86. — Већ у првоме издању своје *Пјеваније* (Будим 1833) С. Милутиновић има на стр. 132—134 као 25-ту пјесму: „*Црмничани* (од Рада Томова Његуша);“ та је иста пјесма, опет под бр. 25 и под сасвим истим натписом, и у другом издању (Лајпциг 1837) на стр. 40—41. Будући да је и владика био „Раде Томов“ и Његуш, могло би се помислити да је и ово његова пјесма, али опет мислим да није, јер би га Милутиновић без сумње звао „Петровић Његош“ као што и за 20-ту пјесму I-га издања каже (стр. 108) да је „од Тома Маркова Петровића Његоша“, па то понавља и у II-ом издању на стр. 33. То ће дакле бити некакав други Раде Томов који је био само Његуш а није Петровић Његош.

87. — У *Гласнику* Срп. ученога друштва I. књ. (Биоград 1847), стр. 200, Милош Поповић каже да је владика г. 1834 издао и пјесму *Молитву Црногораца к богу;* ту је вијест преузео и Јагић у свој чланак *Jihoslované* у чешком *Naučnom slovniku* (в. стр. 353 сепаратнога отиска, Праг 1864); Лавров (стр. 407), који то обоје спомиње, каже да није могао наћи те пјесме, али ја не мислим да је то каква посебна пјесма нити да је напосе штампана г. 1834, већ је то без сумње прва пјесма у *Пустињаку: Црногорац к свемогућему богу.*

88. — Љ. Ненадовић изнио је најприје у *Србији*

г. 1868—69 па у својим *Књигама* (II. св., стр. 64) вијест да је владика спјевао пјесму о Смаил-аги Ченгићу, о којему је у *Iskri* г. 1846 изашла позната Мажуранићева пјесма *Смрт Смаил-аге Ченгића*, и да му је из ње казивао неколика стиха што се збиља налазе и у Мажуранићевој пјесми. На темељу те вијести развила се доцније доста опширна полемика (в. литературу о њој у Прохаскину издању *Смрти*, Биоград 1911, стр. 89—90) о томе, чија је управ *Смрт* и је ли то оригинална пјесма Мажуранићева или само она владичина прерађена; али откада је изнесен автограф Мажуранићев, по којему се баш види, како је пјесма постајала, не може бити ни говора о томе, да је он какву туђу пјесму прерађивао. Иначе, ко може и помислити на то да би Мажуранић, *док је владика још жив*, износио *његову* пјесму под *својим* именом!

89. — У панчевачком издању под бр. 2 а на стр. 7—12 прештампана је из *Љетописа* Срп. Матице за г. 1838, 44. књ., стр. 65—70, пјесма *Вечерња молитва* која је тамо изашла без икаквог потписа а за коју „издаваоци“ панчев. издања тврде да „многи знаци“ кажу да ју је владика испјевао „можда у младићским годинама својим“. Лавров о њој не говори ништа, али је није узео у свој „канон“ владичинијех пјесама; напротив А. Гавриловић у *Годишњици Н. Чупића,* XIX. књ., стр. 171, каже за њу: „... али се зна да је владичина: по традицији у Матици Српској и — по самој песми, којој то показује и сам почетак“, па наводи првијех осам стихова.

Што је та „традиција у Матици Српској“, не знам, а не могу ни да видим те „многе знаке“ да је то владичина пјесма, — напротив видим знакепо којима сам се увјерио *да није* његова, па је зато нијесам ни узео у ово издање. Прије свега у пјесми нема *ни једне* особине црногорског дијалекта, при чему не мислим на то, што у другом падежу множине у именицâ нема онога црногорског и владичиног -*х* при крају, јер је то могао промијенити

редактор *Љетописа*, како што је н.пр. у 8-ој строфи и владичино *виђет* могао промијенити у *видит'*. Али врло много значи што у цијелој пјесми од 160 стихова нема ни циглог примјера гдје би се јекавско *ије* бројило као два слога, док иначе у свакој другој владичиној пјесми то често бива; ја сам баш зато и увјерен да је ту пјесму испјевао некакав екавац. Па има и других особина у језику које не могу бити владичине: у 3-ој строфи има *огњ* („огнь") мјесто *огањ*, у 7-ој и 18-ој *љубве* мјесто *љубови* или *љубави*, у 10-ој *жизни* мјесто *живота* или *жића, житија*; и ријечи *панцир* у 18 ој строфи а *шествовати* (= ходити) у 20-ој тешко да би владика узео. Напокон има у овој пјесми подоста погрешно грађених стихова, у којима цезура сијече *краће* ријечи или дијели ријечи што се заједно изговарају: од слона до | вијућа се (2. строфа); воњс дух и | премудрости (7. стр.); облећу и | мене одзив (10. стр.); само наде|жде огрева, к серцу кипе|ћем притиснут (11. стр.). А кад се све ово узме у обзир, излази сасвим сигурно да ову пјесму не смијемо бројити у владичине.

90. — Свет. Вуловић у *Годишњици Н. Чупића*, VII. књ., стр. 379, спомињао је владичину пјесму *Полет духа у бесконачност* коју је у пријепису добио од Љ. П. Ненадовића; за њу је Лавров (стр. 407), добивши тај пријепис од Вуловића, констатовао да је то само комад из *Луче микрокозма*.

91. — Исто је тако Лавров (стр. 407) увидио да су опет из *Луче* узети они владичини стихови што их је као непознату његову пјесму издао М. Драговић у *Црногорки* г. 1885.

92—95. — Сам је Лавров пак (стр. 410) мислио да су „врло вјероватно" владичине четири пјесме што су под бр. 3—6 међу „Разним пјесмама" у календару *Грлици* за г. 1835, на стр. 124—135, али их опет није узео у свој канон нити их прештампао у својему додатку. Истина В. Врчевић у *Slovincu*, I. год., стр. 62, изријеком говори: „ни један од ових

календара [т. ј. *Грлица]* није свијета угледао у којему владика није својега умотворја у пјесништву или у прози изнио", али опет ја не мислим да се то мора баш тако строго узети, па зато и не мислим да у *Грлици* за г. 1835 мора бити и нешто владичино. И за ове пјесме ја не мислим да су владичине! прије свега под другом *(На йређашњу йјесму одзив 1830 године)* потписан је (на стр. 126) „Г. Г.", па ће од истога пјесника бити и прва *(„Одлазак Карађорђија из свога отечества*) у којој налазимо и неких облика којих у владике никако нема: *йоља с йотоци, не будеш вам йеваш* (= неће вам пјевати*)*, *Србљем* (= Србљима). За 3.—6. пјесму мислим пак да су Милутиновићеве, јер при крају седме пјесме има потпис „У Видину 1817 год. — С. М." а све имају оно излишно *ли* и *л'* које је у њега тако често, док га у владике никако нема, н. пр. *умила се, разасшрла власе, низ рамена кошуљицу л' шанку*... (стр. 127); *ја ли рањен без обзира одем* (стр. 129), па и оне имају таких облика којих у владике иначе нема, н. пр. *у дубоки снови* (стр. 128); *већ 'во* (= ево) *муке* (стр. 129); *Лаки крили свијају* (стр. 132); *уразумиде* (= уразумиј, 2. лице запов. начина, стр. 132).

96. — Врчевић тврди да је владика и у прози писао (исп. стр. XVII, бр. 75, и стр. XXI, бр. 92—95), али од свега тога биће да су се сачувале само двије ствари; наиме у *Slovincu*. I год., стр. 62, износећи владичине „печатане књиге", Врчевић спомиње на другом мјесту „*Жишије Мрђена Злосрешниковића*, алигорично-шаљиво". Лавров (стр. 410) свратио је пажњу на *Жишије Мрђена Несрешниковића, њим самијем сйисано*, које је штампано у *Грлици* за г. 1837 на стр. 75—97, али није се усудио изрећи мисао да је то једна те иста ствар, јер је био у кривој мисли да Врчевић набраја у *Slovincu* владичине *йјесме*, док у истину он набраја „печатане књиге". Ја зато мислим да су *Мрђен Злосрешниковић* и *Мрђен Несрешниковић* једна те иста ствар и да је то баш владичино дјело, како доказује и чисто црногорски

говор и здрави хумор који тако јако сјећа на војводу Драшка! И доиста у рукописном *Животопису* (в. бр. 49) Врчевић спомиње (на л. 17, стр. 1) као владичино дјело: „*Мрђен Несретниковић.* Ова је [књига] списана у прози 1835-те године и у штампарији цетињској печатана“, и каже да му је сам владика тумачио нешто из ње.

97. — У Милутиновићевој *Пјеванији* на стр. 96—97 има под бр. 60 „*Сан на Божић* (Алигорија, т. ј. примјена)“ у прози, за који Сима за чудо тек на стр. 238 (у напомени к бр. 130) говори: „*Сан на Божић* такођер је владике производ“.

98. — Лавров (стр. 407) из ријечӣ Врчевићевијех у *Slovincu*, I. год., стр. 62, наводи као владичино дјело у прози и „одломке из Волтера“, али и ту је слабо разумио Врчевића који каже: „Ови га је обучавао у француском језику, и тако је владика био добро упоравио, да је Волтерова сочињења у наш језик без натеге преводио“, — а то не значи ништа друго, него да је владика, учећи француски, за своје вјежбање преводио — по свој прилици само наустице — Волтера српски.

99. — Владика је у прози писао и једину ствар која није била писана српски; Љ. Ненадовић прича наиме ово: „[стр. 21] каже ми [владика], да се зимус [т.ј. зими г. 1850—51] занимао описивањем Црне Горе и њене историје на француском језику. У томе помагао му неки овдашњи адвокат, Ђузепа Каза. Он сваки дан долази те с владиком по један сат ради. Владика му обично диктира [стр. 22] а он француски пише. То је дело већ готово... Ово је дело, као што ми рече, удешено за читање странаца, који нас не познају“.

Књиге Љуб. П. Ненадовића, II. св. (Биоград 1881), стр. 21—22.

М. Р.

Напомена. — Две је ствари нужно још напоменути.

1) У овом издању пројектован је био и известан увод „Мањим Пјесмама“ П. П. Његоша, али из многих узрока тај увод није могао доћи на ред. Он, у осталом, једва да је био потребан. После предговора Г. Решетара, који обухвата најпре, што је потребно рећи о овом издању, а затим, цео попис Његошевих дела; и после опширне студије Г. Ј. Продановића „Петар II Петровић Његош“, штампане у 65. књизи редовних издања Задругиних, пред „Шћепаном Малим“, у којој је изложен цео живот Његошев и преглед његових дела, и где се и о мањим песмама Његошевим посебице говори на стр. 17—21, 36—7, — увод к овом издању не би имао шта много да каже. Напослетку, и сами наши читаоци довољно познају вредност и карактер Његошевих дела, те ће и без нарочитог увода моћи с пажњом и разумевањем читати ово дело нашег великог песника.

2) Због важности самога дела, управа С. К. Задруге је сматрала да треба да поклони нарочиту пажњу техничкој страни овог издања. Она је због тога штампала ову књигу оном истом врстом слова која је пре кратког времена употребљена за „Антологију новије српске лирике“ Г. Богдана Поповића, и која се показала веома подесна за збирке стихова. Управа је, уз то, за оне песме или групе песама које је Његош у засебним књижицама издавао, штампала њихове наслове на засебним насловним листовима, што је леп а у нас врло мало негован обичај при издавању великих писаца. Негде је за те насловне листове давала и снимке из оригиналних издања. Тако је дала снимак за песме из „Пустињака цетињског“, и одвојила их од оних које за њима иду, нарочитом нештампаном страном и назначењем где је крај њихов, као што их је одвојила и од претходних песама, тако да се књига „Пустињак цетињски“ техничким распоредом издваја из осталог дела књиге.

Песме из „Лијека јарости турске“ тако су исто технички издвојене, сем што се насловни лист није дао снимити по оригиналу. „Лијек јарости турске“ у оригиналном издању тако је ретка књига да се данас зна за само два примерка њена, један у Београду у некадашњој својини пок. Јована Ђорђевића, књижевника, а други у Загребу, у својини Свеучилишне књижнице. Ни један, међутим, нема насловнога листа. Текст насловнога листа у овом издању штампан је како је забележен на поменутом београдском примерку руком Ђорђевића, који је оригинално издање некада могао видети у којем потпуном примерку, и јамачно отуд преписао наслов. „Ода ступљења на престол Фердинанда I“ добила је на исти начин насловни лист и назначење краја; наслов је преписан са оригиналног издања. За „Три дана у Тријесту“ снимљен је насловни лист, као и за „Пустињака цетињског“. Тако исто и за „Кулу Ђуришића“. Само се за песму „Србин Србима на части захваљује“, коју је такође Његош засебно штампао, није могло слично учинити. — За снимање насловних листова „Пустињака цетињског“ и „Три дана у Тријесту“, Г. Јован Томић је предусретљиво уступио на послугу примерке тих дела из Народне Библиотеке, на чему му срдачна хвала. Не мања хвала Г. Николи Антули, супленту IV гимназије, и Г. Урошу Џонићу, супленту III гимназије, ученицима потписанога, који су потписаноме много помогли при штампању овог издања.

Павле Поповић.

МАЊЕ ПЈЕСМЕ

МАЊЕ ПЈЕСМЕ П. П. ЊЕГОША.

[1.] [ЋЕКЛИЋКИ СВАТОВИ.]

[2.] [РАТ РУСА С ТУРЦИМА.]

„Ове исте године (1829.) наиђе на једну књижицу историчну, али у руском језику наштампану, о бившем посљедњем рату измеђ' руске царице Катарине II. и турским царом Сулејманом[1] у Азији; и знајући Раде доста добро славенски језик, ласно му је било разумјети руски, и тако га побуди руска побједа над Турцима да је саставио о овоме боју једну пјесну у народном духу. И радња му испане вјешто, да се онда по свој Црној Гори уз гусле пјевала, а можебити да се и данас у народу помиче. Ја сам ову пјесну више пута чуо наизуст пјевати од Крста Машанова Петровића, од које се данас спомињем да је почетак, како је московска краљица, по имену Катерина, писала цару Сулејману, ако се већ Турци не окане чинити зулуме раји, да ће му на Стамбол ударити, ставити звона на Јасофију, а њега при конопу свезати итд., па кад је послала књигу, спомињем се:

Брзо слеће књига до Стамбола;
да је носи соко под крилима,
јошт би чудо, побратиме, било,
а камо ли татар под оклопје.

Па даље, како се Султан на Катари[ни]но писмо наљутио и отписао:

Не будали, влашка удовице!
ђе ће овца с вуком ратовати
и грмуша орлу наудити?
но ти ево мисирско повјесмо,

[1] [Ни за вријеме Катарине I-ве (год. 1725—1727.) ни за вријеме Катарине II-ге (год. 1762—1796.) није било у Турској цара који би се звао Сулејман; ваљда Врчевић мисли Селима III-га (год. 1789—1807.) за којега је свршен други рат Катарине II-ге с Турцима (год. 1787—1792.).]

уз повјесмо шимширли-пресљицу,
те ми преди гаће и кошуљу
и навези турску авдесницу.
Е, тако ме не заклали вуци
у џамију, ђе клањају Турци!
ако дигнух моје јањичаре,
сву ћу твоју земљу поробити,
поробити, ватром попржити,
а тебе ћу живу уфатити,
да ме двориш као робињица.

А Катарина се наљути, па каже Раде у пјесни:

По једном се књигам преметнуше,
а по другом боја започеше итд.“

В. Врчевић у „*Dubrovnik*“-*у*“, IV. год. (Дубровник 1876), стр. 73—74.

[3.] НОВА ПЈЕСНА ЦРНОГОРСКА

О ВОЈНИ РУСАХ И ТУРАКАХ

ПОЧЕТОЈ У 1828.м ГОДУ.

Б’јела вило, моја дивна дру̑го,
сведи, дру̑го, све у ѓусли гласе,
твоје гласе, а у гусли јасне,
да их чује, који разумије,
разумије, драго ако му је
Србаљ брате, ова пјесна за те!
ти ћеш чути, ти је разумјети
понајприје од осталих свије[х].
На хиљаду и осме стотине
двадест седме на пола године
ситни ферман јесте полетио
од пространа царства русинскога
из бијела града Петровога,
од силнога цара Николаја
Николаја Павловога сина.

(стр. 82). Лети ферман земљом и свијетом,
колико је хитро полетио,
до чуда би, побратиме, било,
да га носи соко под крилима
а камо ли Москов на ногама;
прелетио земљу без хесапа,
докле дође Махмуту султану
у Стамболу великоме граду,
ђе цар сједи на своме дивану.
Даје улак султану фермана,
лијевом га руком додаваше,
а десном се за сабљу држаше;
још султану ово говорио:
„На тај ферман да ми отпис дадеш
сабљом бритком и мишицом јаком
на првоме пољу од мејдана,
од мејдана за дв'је[1] силе наше,“
пак се улак ончас повратио.
А кад царе ферман прочатио,
поче учит крвава фермана:
цар га учи, грозница га мучи,
е ферман му страха задаваше.
Овако му цар каурах пише:
„Чуј ме боље, Отмановић-царе!
ево има три године данах,
отка' ме је сјевер зацарио,
зацарио и круну ми дао;
освуђ мене даве додијаше,
од Србије и од Булгарије,
Каравлашке и Карабогданске,
од све Грчке и Анадолије;
то све плаче мени непрестано
на проклете Турке зулумћаре,
да се од њих живјети не може.
То све видиш, а за то не мариш;
него и то ја прегорјет могох,
али синоћ давуџије доше

[1] двс.

од простране земље Шумадије,
пет стотинах давуџијах дође,
сваки по кам о грлу донесе;
сташе викат гласом јединијем:
„„Хај! помагај, царе господаре!
од Тураках, људскијех вуковах:
скоро су нам очи извадили,
посјекли су нама господара,
новог цара српскога Ђорђија,
хиљадама робах поробише
и Србију огњем изгорјеше.
Но помагај, драги господаре,
ал' помагај, ал' нас опроштавај,
јер овако живјет не можемо!““
Кад разумјех Србе витезове,
љуто ми се срце увријеђе,
и жалост ме повиша пристиже,
кад чух за смрт Црнога Ђорђија,
моје десне из рамена руке.
Него и то хоћах прегорјети
до времена нашега мегдана,
и што било, то је проминуло.
Док ево ти три хиљаде Грках,
три тисуће Грках и Булгарах,
сви у црно завијени сукно,
ронећ сузе низ бијела лица;
сви падају на гола кољена,
сваки виче што год боље може:
„„Николаје, сунце без захода,
ал' помагај, ал' не посијецај,
да нас не жме небожнијех рука!
Турци су ни силни мучитељи,
не престају чињет ни зулуме,
све зулуме пријед нечувене.
Ал' све бисмо њима опростили,
до што јучер нама учинише
у неђељу на Васкрсеније,
кад појаху боже летурђије:
погубише Турци патријарха,

око њега дванаест владиках,
калуђерах триста и шездесет,
а поповах и девет стотинах
од сироте цркве православне.
Дадоше га мртвог Жудијама,
да га вуку проз турске сокаке;
вукоше га четири сахата
по проклету стојну Цариграду,
док дођоше мору на пржину,
тад у море њега утопише
и не даше њега укопати.
Но помагај, за бога милога
и за нашег светога Јована!
ол' помагај ол' сâм посијецај!""
(стр. 83) Кад, султане, видјех давуџије
и разумјех њихову невољу,
коју трпе вазда од Тураках,
још пôдругу за вјеру христјанску
и за повук старца патријарха,
објавих ти сефер ферманима
и стах купит моје силне војске
и шиљат их земљом Каравлашком,
Каравлашком и Карабогданском,
пут Дунава ријеке студене,
да поломи дунавске крепости
жестокијем огњем из топовах
и остале по Турској градове,
да их с црном земљом све изравне
и да брже иду пут Стамбола,
да и њега сломе и сагоре
жестокијем минам и бумбама;
а везире турске свеколике,
све да ми их живе пофатају,
ш њима тебе у Русију спреме:
нека знате, каква је пôдруга
нашом мајком црквом православном.
А том силом на те турске стране
да управља мој Дибићу бане,
осамдесет хиљад је солдатах,

а од бога помоћ сваколика.
Још другу ти бјах одаслâ војску,
војске пуно стотина хиљадах,
а пред њима силни фелдамаршале[1]
Паск'јевићу[2] на гласу јуначе,
да похара сву Азију твоју
и претресе кости Мухамеда
у проклету Меку и Медину.
Ал' ти́ не смје на мејдан изисти;
но се препâ, срамота те била!
не хће изист на поље очито,
да на срамство дијелимо царство;
но подмити христјанске краљеве,
те у мене тебе испросише
и на капе своје одмолише;
зато књиге послах на армије,
те их вратих јопет у Русију,
не хћех сефер с тобом заводити.
Ал' се надах у тебе, султане,
да већ зулум хоће прекинути,
да не прште Турци сиротињу,
твоји Турци, што се мнију вуци,
те ти ране све опростих моје.
Ми на љубав јопет остадосмо;
али то нам све у ништа поће:
ти погази главно пријатељство,
са ферманом што си написао,
послао га проза сву Турћију
на везире, паше и кадије,
сву да турче сиротињу рају;
који ли се потурчио не би,
да му сабљом одсијеку главу.
Ја већ ово трпјети не могу;
но ако си, кâ те зову људи,
и ако те Туркиња родила,
купи војску што највише можеш,

[1] фетмашаре.

[2] Паскевићу.

хајде с војском у поље широко,
да на мегдан круне дијелимо.
Немој рећи, да је то кријући,
ал' с' у мито више поуздати:
вјера моја, помоћи ти неће,
ако дадеш све твоје дукате
и све краље од Европе купиш,
свијема те нећу поклонути,
него рат им зато објавити.
Кукавице, хоћеш ме познати:
али ћеш се мени поклонити
али ћу ти главу откинути!
празноћеса из пјешчанских странах,
није шала милион Московах
под оружјем, копљим и сабљама!
Сву Европу на зохор бих прошô,
а камо ли кукавну Турћију!"
Такви ферман Махмут разумио,
и видио што му Москов пише:
све телале царе наредио,
терларџијах четири стотине,
да викају по Стамболу граду
без престана три бијела дана
све по реду турске старјешинė
и остале Турке витезове,
да му брже дођу на дивана;
који ли му на диван не дође,
(стр. 84) царска вјера, посјеће му главу.
Отидоше танке терларџије,
вичу телар, никад не престају,
уњ спомињу паше и везире
и остале Турке витезове;
„Брже да сте, цареве делије,
брже боље цару на дивана,
у нећељу која прва буде;
који ли му на диван не дође,
царска ријеч, без главе остаде!"
Кад то чуше паше и везири
и остали по Стамболу Турци,

брже греде сваки пут дивана.
Кад се Турци на диван скупише,
они цару тако бесједише:
„Султан-царе, од свијета главо,
што си за нас хитро посилао?
која ти је мука ол' невоља?
али ти је Хаџем заратио?
али ти се Мисир одметнуо
ол' скадарски паша Бушатлија
и његова гола Арбанија?
ал' се каур-краљи сви сложили,
сви се крстом једним прекрстили?
оли ти је Москов заратио?
Хај! не бој се, наш честити царе,
наше сунце никад заходеће,
које гријеш ноћи ка̑ и дневи!
доклен су ти Турци витежеви,
ласно ћемо Хаџем освојити
и вас[1] Мисир огњем попалити.
Ако л' ти се везир одметнуо,
Арнаутин паша Бушатлија
и његова љута Арбанија:
вјера наша, хоће погинути,
ми Турци му кућу ископати,
да од врага не остане трага.
Ако л' су се сви краљи сложили:
и ту слогу разврћи је ласно,
кад смо главу змаја најжешћега
откинули, теби донијели
из Тополе Црнога Ђорђије.
Ако л' ти је Москов заратио,
то нам није мило ни једноме;
бог ће знати, што ће коме дати,
нам' је залуд ш њиме ратовати;
отка' Петар собом закраљи се,
кад гођ сефер с Московим имасмо,
у свакому боју погибосмо,

1. весъ.

дадосмо му пола царства свога:
и ово ће узети нам сада."
Султан на то њима одговори:
„Турци браћо, паше и везири!
није мене Хаџем заратио,
нити ми се Мисир одметнуо,
ни проклети паша Бушатлија,
нит' његова љута Арбанија;
него, Турци браћо моја драга,
јуче ме је ферман допануо
од новога краља Николаја,
сина Павла, руског господара,
а унука Петра големогг,
дин-душмана од стара времена.
У ферман ми сефер објављује;
још ме кавур на мегдан позивље
под бијелом Варном на крајину
са свом војском, што ми царство има —
влах писати тако се усуди!
Но за бога, турске поглавице,
немојте се препаст од Москова,
од Москова рода хаинскога!
е тако ми свеца Мухамеда,
и сеџаде, на коју је клања̂,
кад напишем шездесет ферманах
на шездесет царства ми везирах;
када скупим силновиту војску,
вјера моја, Турци витезови,
ђавура ћу зајмит преко мора,
преко мора тисућу конаках,
нагнати га мору леденому,
да га прождре море без хесапа.
Е тако ми дина и амана
и турскога поста рамазана
ако море кавура не прождре,
доћ му главе ни кијамет неће."
Турци цару одговоре тако:
„наш султане, сунце огријало,
ти све видиш, што је и како је,

како ти се кавур поткопао,
да те ћера с овога престола,
(стр. 85) кога су ти стари оставили,
оставили на мач и на сабљу,
кâ што су га негда и узели
од ситнога рода грчаскога;
дивно видиш, наш честити царе,
да ће ти га Москов преотети,
па да ће га за се оставити.
Према штети не би срама било:
јачи био, пак је придобио, —
нег' на јаде и жалости наше,
дати ће га опета Грцима!
Али кити свуд ситне фермане
на везире, кавурске катиле,
нека купе силновите војске,
да Москову идеш на мегдану,
да ти зазор и срамота пука
у кавура, царе, не остане."
Кад разумје Отмановић-царе,
што му збори стамболска господа,
к себе позва стара Насрадина,
кој' имаше од свога рођења
четириста и шездесет љетах;
поче царе старцу бесједити:
„Настрадине, давноупантиле,
што би рекâ и кâ ти се свиђа
од фермана, што мê допануо
од влашкога краља Николаја:
ал' ћу стари ферман потписати,
али ћу му на мегдан изисти?"
Старац тако цару одговара:
„О султане, по љетима сине!
ја сам чуо и ферман видио,
што ти пише силни Николаје;
ал' послушај ти мене, султане,
потпиши му све фермане старе,
Москову се до земље поклони,
потпиши му и новог фермана:

не ће ли га, царе, потписати,
кунем ти се мојом грешном душом,
која мисли брзо путовати,
оћеш му га грдан потписати
и фермана и још сврх фермана.“
Махмут старцу на то изговара:
„стрико стари, Настрадине давни,
потписâ бих кавуру фермана,
а тек браћа да ми буде мирна;
но не даду стамболске делије,
они воле главе погубити,
но кавуру ферман потврдити.“ —
„Господару, Махмуте довлете,
ти не слушај стамболске делије:
кунем ти се вјером и ћитапом;
ту делије ни једине није;
те делије ништа не ваљају,
нâко бјежат, душман кад кидише;
но добри су по кахвам се фалит,
а не знају силене Москове:
сваки воли Москов погинути
за свог цара и за вјеру своју,
но у Турској цар се учинити,
солдат прости, то ли који виши!
те делије не знаду Москове
но ја живим, те ратове пантим,
све ратове и сваке бојеве.
Ја од вазда с Московима ратим
и од њихна страха и јунаштва
сиједе ми длаке пропадаше.
Тако стаде, док Петар постаде,
а кад наста Петар у Русију
и отка’ се с Русма бит почесмо,
трипут ми се длака промијени,
и све трипут крвава ницала.
Пак и Петра могах претрпјети,
док се роди велика каурка
и постаде краљица московска;
кад у боју једноме бијасмо,

од ње страха и ње ђенерала,
Кутузова испреко Дунаја,
сви ми зуби, царе, испадоше
из вилице и горње и доње;
ал' ме брзе ноге унијеше.
Тад у боју, кад крв прол'јевасмо,
преда мном их тек дванаест бјеше
од турскијех делијах силнијех!
а кад натраг, царе, побјегосмо,
не остаде за мном ђавољега.
Па и више чудо да ти кажем:
колико су Турци страшљивице,
не смјеше се ни два уставити
у бијелу граду Једренету,
(стр. 86) но сви поше куда који знаше,
а највеће пут Стамбола твога,
да их скрију буле од каурах.
Тек ја остах старац у Једрени,
и то рањен од казачке руке;
ту хећими мене лијечили,
из мојијех плећах извадили
седамдесет и четири копља,
што их бјеху заломили у ме,
у мојему љутоме побјегу;
и стога сам ево престарао."
Цар за наук главе не обраћа,
већ окрену писати фермане.
Први посла Босни земљи равној
на рукама од Босне везира;
овако му цар фермана пише:
„Слуго моја, пашо Ђеладине,
акко примиш ситнога фермана,
брже скочи на ноге лагахне,
и с Травника ожежи топове;
сву избери Босну по тефтеру,
не остави крајичнике љуте,
који су се бој бит' научили
спрам Нијемца и спрама Србије;
и не остав' љуте Херцеговце,

којино су на тврду крајину
спрам душманске ловне Горе Црне,
Горе Црне и седмеро Брдах.
Брже с војском ходи ми к Стамболу,
јере имам сефер са Московом;
ако ли ми у Стамбол не дођеш,
вјера моја, посјећу ти главу,
а другога ставити везира,
нека мојој Босни везирује."
Тај одасла, други накитио,
посла ферман Скадру бијеломе,
на рукама везира Мустафе;
овако је ситни ферман писâ:
„Бушатлијо, пашо Арнауте,
како примиш ситнога фермана,
брже скочи на ноге јуначке,
жеж' од Скадра стотину топовах,
тер сакупи љуту Арбанију,
хајде с њоме к бијелу Видину,
узгред узми пашу Врањалију
и од Пећи Махмуд-беговића,
тер на Дунав чекајте Москове.
Вјерна слуго, не издај султана,
а турску ти вјеру дајем тврду,
тек ђаура натраг повратимо
и његово царство освојимо,
оћу тебе, слуго, учинити
пред свом војском мухур-сахибијом
и мојијем пашом учтуглијом
и везиром од четири туга."
Они посла, трећи написао,
одсла ферман на Уруменлију,
на валију и на премалију:
„Како примиш мојега фермана,
жеж' на Битољ стотину топовах,
скупи листом сву Уруменлију,
крећи брже пут мога Стамбола,
јер имамо рати с Московима."
И тâ посла, четврти написа,

посла ферман у Анадолију
на шест пашах и на три везира;
у ферману царе запов'једа:
„На ноге се, моји соколови,
на градовма уждите топове,
скуп'те војске, што више можете,
хајте к мени, синци, у Станбола;
јер имамо сефер с Московима.“
Та̂ полеће, а пети напраља,
посла ферман богату Мисиру
до на руке Мехмеда Алије;
овако му султан говорио:
„Мехмед-беже од Мисира главо
и уздани богом побратиме,
како примиш мојега фермана,
жеж' на Каир стотину топовах,
скупи војску силну по Мисиру,
с војском хајде пут нашег Стамбола,
јере имам сефер с Московима,
са Московом краљем каурскијем.
А тако ми свеца Мухамеда
и Алије зета његовога,
како краља влашког добијемо,
хоћу тебе, побро, поклонити
сав богати Ципар и Кандију,
(стр. 87) још ти шћерцу дати за љубовцу,
другог тебе учинит султана
над Мисиром, Ципром и Кандијом,
ако мене сад не издаш, побро.“
И тај посла, па шести написа,
посла ферман пространој Азији
на двадесет пашах и везирах;
цар им пише у своје фермане:
„На ноге се, наши соколови,
сви везири, цареви већили,
скуп'те силне по Азији војске,
ш њима хајте к мени у Стамболу,
јер имамо рати с кахурима;
који ли ми у Стамбол не дође,

сабља ће га моја распашити.“
Кад везири књиге разумјеше
и фермане цара честитога,
сташе купит војске силновите,
са војскама иду пут Стамбола;
а када се силе скупиле
у Станболу пред свога султана,
све пред цара паше изидоше
до Мустафе скадарског везира.
Боже мили, чуда ужаснога!
колико се скупило Тураках,
тевтер каже, калем хесапио,
више војске нег' у Бунапарта!
Гледа војске с дивана султане,
а у себи тако проговара:
„Ах честити свече Мухамеде,
шта ће јадан кахур учинути
спроћу тебе и све твоје силе?
Ал' махниту није се чудити,
јербо се је јако посилио,
от како је Француза добио
и двадесет краља кавурскијех.
Ал' тако ми твојега имена,
кад му пуштим Турке витезове,
ни Москва их дочекати неће;
не зна ћафир с ким се ударио,
којино је господар од земље
и свак му се клања од свијета!
шта л' је змаје, хоће да познаје:
змај краљеве ждере, те се храни,
он не мари за друкчије чазбе.
Ев' потомка баш твојега, свече,
у твојему емиру Махмуту!
каур-краљу на мејдан ће поћи,
свим власима очи извадити,
како су му и стари чињели.
Још кад пуштим помамне Арапе
на њихове витке бедевије,
до мора га хоће доћерати,

а ни море г' сачувати неће.
Ја цар имам мила побратима,
у Мисиру газију Алију:
он ћ' у море потопит кавуре,
он и соко паша капудане
то кавурство и тог ђаур краља
и све краље и њихове војске."
У ријечи, коју сâм збораше,
у то султан на ноге ђипио,
и Москову ферман откитио;
овако је цар га написао:
„Николаје, што јуче настаде!
што ми пишеш и у ферман кажеш,
да ти влашке даве додијаше
баш на моје соколове Турке,
да власима зулум чине Турци:
чине зулум и чиниће им га!
Не питамо тебе, кавурине,
како ћемо рајом управљати,
којуно је сабља Орканова
на мегдану јуначком добила,
на Косову и другим пољима
од влашкога рода безвјернога,
од Лазара и другијех царах
Никада те, влâхо, не питамо,
како ћемо царством управљати;
ал' кад мене на мејдан позивљеш,
на то тебе, краљу, одговарам:
ако те је влахиња родила
и ако си Москов од поштења
и праунук Петра бркатога,
хајде мене на мејдан јуначки
под бијелом Варном на крајину,
сад, иншала, посједочит хоћу
твојом смрћом краља Владислава
и под Варном гроб ти ископати,
на гроб дићи мечит и мунаре.
Доста збора, хајде на мејдана
са свом силом од земље московске,

(стр. 88)
на бјељегу у поље широко,
ђе се, краљу, најпр'је[1] састанемо."
Турче младо те силено пише:
„Ако мене под Варну не дође,
„ја ти граду идем Петробургу."
На Илин-дан Турчин мејдан пише,
да му на зло Госпођин-дан дође.
Цар Никола кад га разумио
и кад виђе, што му Туре пише,
тому се је громко насмјехао;
витезове к себе дозиваше
и овако њима говораше:
„Војеводе, мудри фелдмаршали,
ти Дибићу и Паскијевићу;
диж'те, слуге, силновите војске!
Паск'јевићу, хајде пут Азије,
узми војске шездесет хиљадах;
право хајде к Меки и Медини,
да претресеш кости Мухамеду,
да ми узмеш на силу Азију.
А, Дибићу, моја в'јерна слуго,
узми војске стотину хиљадах,
с војском хајде преко Каравлашке
к Силистрији, Дунаво пријеђи,
узми града, немој почасити,
немој твоју главу изгубити
и невјером мојом се назвати.
А ја одох под Варну бијелу
на мејдану Махмуту султану."
Када цара слуге разумјеше,
до земље се њему поклонише,
па дигоше силновите војске:
Паскијевић пође пут Азије,
за њим војске шездесет хиљадах,
и одвуче убојне топове,
кажу топах дванаес стотинах,
прах, олово и другу захиру

[1] најпре

Дибић пође преко Каравлашке,
за Дибићем војске сто хиљадах
и за војском војничке потребе;
Каравлашку с војском прелазио
до Дунава ријеке студене.
Ту на Дунав тамбор учинио
и ту једну ноћцу коначио;
па тек свану и сунце ограну,
с војском Дибић Дунав пребродио,
под Силистру тамбор премјестио.
Он час табље земљом утврдио
и на табље топе наслонио,
стаде бити тврду Силистрију,
ником ока отворити не да
Николаје трећу диже војску
низ Русију у Одесу дошô,
за њим војске неколик' хиљадах.
Како дође бијелу Одесу,
ту га флота своја сусретнула,
те на лађе силу натурио,
под б'јелу јê Варну истурио.
Води војску царе Николаје,
у пољу је тамбор учинио,
добру војску на бој приправио.
Из Варне их Турци опазише
и по граду терларе пустише,
терлар виче, дабулхана риче:
„На ноге те, Турци соколови,
ево нама утве златокриле!
сваки коњик притезај колане,
а пјешаци притеж'те опанке;
данас ваља ћерати кавуре,
да се њихне крвце напијемо:
главе су нам сами донијели.“
Како тембиј војска разумјела,
сва је листо на ноге скочила;
пак из града сила окренула,
а пред силом три веља везира
и шеснаест пашах царевијех,

двјеста хиљад за њима Туракаx:
сав Анадол и сва Руменлија,
сви топови силе огњевите;
силна сила у поље изљегла.
Фала богу, до њему никоме!
какви ли су Турци Анадолци,
под њима су хати од Мисира,
на њих Турци ноге прекрстили,
још од силе узели тамбуре,
уз тамбуре на коње пјевају.
Вриште хати, подврискују Турци,
скачу хати, кâ да стекли крила,
а обрћу прси Московима,
жељни коњи, а жудни јунаци
(стр. 89) приједзачет боја с кахурима.
Турци жуде, а Москов не траје,
него како Турке угледаше,
ђенерали војске упутише,
напр'јед[1] пјешци, а озад коњици,
помеђу њих топи и кумбаре,
око свијех на обије стране
панцирлија московска делија,
на свакоме коњу и јунаку
оклопа је по педесет оках
све од љута гвожђа каљенога,
ништа њима наудит не може,
ни наудит, нит' се одржати;
до њих још су врле казачине,
који могу стићи и утећи
и копљима посрамит лубарде.
Двије силе пољем помичу се,
а све једна другој примичу се.
Св'јетло сунце, ти заклони лице,
да ти лица не ожагри крвца!
До чуда би великога било,
да на свадбу тако похитају,
кâ бржају на своју месницу;

[1] напредъ.

ал' јунаци своју крв не штеде.
Кад се силе близу састадоше,
вићи врага, заврже се кавга:
пуца пушка, броја јој се не зна,
јече топи, а грме кумбаре,
како туча посипљу картачи,
сташе тећи по зраку ријеке
силног огња и свијетлог дима;
небеса се у плам претворише,
црна земља под крв огрезнула,
крв прождире коње и јунаке,
кâ валови разломљене лађе;
од пуцња се ништа не чујаше,
а од дима ништа не виђаше.
Док топ преста, пушка одумину,
удрише се силни коњаници
на свијетле сабље и миждраке;
стаде клепет мачах и палошах,
ста ломјава сабаљ и миждраках,
стаде цика силнијех јунаках.
Бој огњени три сахата горје
и још више дужити се ћаше,
но удрише краљске панцирлије
и казаци на гласу јунаци:
узмакоше цареве делије,
пак делије плећи окренуше,
отискоше бјежат без уставка.
Виђоше их три веља везира
и шеснаест пашах из тамбора:
бјеже паше, за њима везири,
за везирма војска сваколика;
а за њима Руси у потоњу,
узеше им топе и барјаке,
прах, олово и њихне тамборе,
тридест хиљад робах заробише,
међу њима вељега везира
и четири паше с реповима.
Него ево и више срамоте
и гријеха у турскоме дину:

мимо Варну Турци пробјежаше,
у Варну се свратит не смједоше,
но душману Варну оставише,
оставише, зла им срећа била!
Ал' не бјежи витез Јусуф-паша,
не оставља за живота Варну;
но соко се у Варну затвора
су тридесет хиљадах Арапах;
стаде бранит града од Москова,
су грацкијех хиљаду топовах,
бранио се три неђеље данах.
Кад четврта заљезе неђеља,
би му залуд сваколика мука;
више града бранит не могао,
јер му бјеше огањ одолио
од Московах и њиних топовах,
од лагумах, које поджегоше,
тер пô града у вјетар дигоше.
А чекâ је индат од Стамбола,
чекао га, но не дочекао
од султана свога господара,
јер нејмаше ни с ким дома бити:
Стамбол му је празан остануо,
добру војску бјеше одаслао
на Дунаво, да чека Дибића,
другу добру бјеше одслâ војску
преко свега својег Анадола
Арменији малој и великој
дочекати силна Паск'јевића,
да и плећи од кавура бране;
(стр. 90) па и[х] нејма ни тамо ни амо.
То кад виде Јусуф с Арапима,
да му нејма од цара индата,
да је Дибић Балкан превалио
и сву цара помоћ распраскао,
на дивану цара уздрмао:
тадер Јусуф, Турцим на срамоту,
преда Варну каурскоме цару,
с Варном Јусуф и себ' заробио.

Москов посла њега Петробургу
и све ш њиме што Харапа бјеше;
па поскида са Варне топове,
и њих посла у своју Русију.
Још тад Варну до дна раскопао,
са земљом јê уравнио црном,
топ већ да ш ње никада не пуца
и нек зна се, доклен је свијета:
како чини бољи од горега,
и нек знаде грдни Османлија,
да каурка може родит цара,
тер уз цара и божијег дара.
Па како му још једанпут крескне,
да без чуда из Европе скокне:
нек одлази откуда је дошâ;
вријеме је, срок је његов прошâ;
ол' га тамо не бит ни овамо.
Све бијеле виле од свијета
сад питају султана Махмута,
како му је с Русом ратовати,
какви су му Турци витезови,
мудро ли му збори Насрадине.
Ал' се виле топрв домислиле,
Николају царске даре дају,
пак султану Русије одбрану:
све да воли, што је неволио,
да се соли, тко се не солио.
И то било, тако потрајило:
докле год је орла и аждера.

Примјеч. Ово је сочиненије младога владике црногорског, али га је отприје, него је владиком постануо, спјевао. Још имаде у овом собранију његова производа и сваки ћу назначити поред нумере звјездицом.

Пѣванія церногорска и херцеговачка сабрана Чубромъ Чоїковићемъ .. (Лајпциг, 1837), бр. 55, стр. 81—90.

(стр. 90)

[4.] МАЛИ РАДОЈИЦА.

Мушки плачу тридесет хајдуках
у тавницу паше од Травника;
цмиле јако три нећеље данах,
доклена се паши дојадило,
те тавници на капију пође,
упитује тридесет хајдуках:
„Која вам је од бога невоља
те плачете у тавници студној?
али су вас књиге допануле,
од дворовах и од љубовацах,
да су вама куле погорјеле
и ваше се љубе преудале?
То разлога плакат не имате:
нист' имали кулах ни љубовцах,
нâко гору и пећине студне
и шарене пушке у рукама.
Ол' ве жеља носи на хајдуштво,
да босанске друме прекидате,
дворе турске хашаром чините?
Доста има влахах у хајдуке,
ви га нигда у њих поћ нећете.
Ако л' ви је авса омрзнула,
моја авса и тавница студна,
другу сам ви авсу начинио,
у коју вас мислим претурити;
та је при њој кâ моји сараји,
у њу ће вам кости останути,
змије ће вам очи извадити
а гуштери рашчупати месо."
Но хајдуци паши говораху:
„Аман, пашо, Босни господаре!
ми хајдуци у твојој тамници
не плачемо куће ни љубовце;
да имасмо кулах и љубовцах,
у хајдуке ходили не бисмо;
нит' нас носи жеља на хајдуштво,
доста смо се нахајдуковали,

хајдуштво је срамотно јунаштво,
тек невоља хајдуковат може.
Ми о томе сада не мислимо:
починили, што смо кадри били,
доста Босни друме затварали,
турских доста главах откинули
(стр. 91) и дворовах пепелом засули.
Авса твоја омрзла нам није:
не граде се хавсе за ђевојке,
већен, пашо Босни господаре,
за јунаке и горске хајдуке!
А што змије и гуштере кажеш
и студену воду до кољенах
и јуначке кости до раменах:
како дође љето акобогда,
препићемо воду из тавнице,
подавити змије и гуштере,
у зиму се на кости гријати,
кости ће нам за дрва служити.
И ми за све ово не плачемо,
но плачемо, што нам је невоља,
за соколом Раком арамбашом:
синоћ ни се Рака преставио,
па га су чим укопат нејмамо.
Но тако ти хљеба царевога
и тако ти турске вјере тврде,
подај нама куке и мотике,
да малога укопамо Рака.“
Паша ћаше, но була не даше,
него паши тако говораше:
„Не, за бога, паша господаре!
ти не копај малога Радоја:
он је тако млоге преварио,
три пута се досал закопавâ
и све трипут из гроба бјежао;
три пута се вјешâ на вјешала
и све трипут с вјешала утјецâ
а шеснаес путах из тамнице,
из тавнице првога везира —

јунак хајдук превариће тебе!
Веће узми до четири чавла,
удри му их у четири пâца:
ако хајдук буде у животу,
ал' ће гмизнут ал' помаћи брком"
Паша каду за то послушао
и четири чавла дофатио;
к хајдуцима у тамницу пође,
нађе Рака насред пода мртва,
па му чавле удри у паоце —
Јунак Рако не трмизну собом!
Тада паша на ноге скочио
и довати куке и мотике,
ћаше дати да га укопају;
ма када му кучка не даваше:
„Не за бога, пашо господаре!
копат немој малога Радоја,
јунак Рако преварит те хоће!
Већ донеси љута црнокруга
из присовја, ђе га грије сунце,
хајдуку га метни под грьоце,
нека влаха бије харамбашу;
ако хајдук буде у животу,
копорнуће брком ал' подватом."
Паша брже булу послушао,
те нареди, црнокруг му дође;
понесе га Турчин у тамницу,
па га Раку под грло метнуо.
Паша бије љута црнокруга,
паша њега, а он Радојицу;
још му Турчин турски говораше:
„Подичи се, влашки харамбаша,
са ђерданом, што ти је под грло,
јер је љевши но моје кадуне!"
Јунак Рако собом не шенуо,
не шенуо ни гмизнуо брком!
Турчин мисли да је хајдук мртав,
те на своје ноге устануо;
пошетао до куле бијеле,

те ми куке даје и мотике,
да копају својег арамбашу.
Ал' му не да јопет кучка када:
„Немој, пашо, дражи од очију!
влах се хајдук мушки уливсио,
хоће хајдук тебе преварити!
Већ ти зови тринаест циганах,
да ти скују гвожђе раоника,
раоника од дванаест оках;
тур' га врућа Раку на прсима:
ако буде у живот хајдуче,
трмизнуће и скочит на ноге."
Брже булу везир послушао
и набави тринаес циганах;
сковаше му љемеш гвожђе љуто;
гвожђе љуто од дванаест оках.
Свруђена га носи у тавницу,
па згрија га, док се зацрвење;
на хајдуку токе расклопио,
жежак љемеш на прси му тура.
(стр. 92) Засмрђеше прси у јунака,
смрде прси и цврчеж их стоји
и дим пламти — хајдук не трмиже!
Паша токе Раку честиташе:
„Честите ти токе од челика!
нека знадеш, Рако харамбаша,
на хајдука бољијех их нејма."
Види паша, што није видио,
па сам с собом паша говорио:
„Да је мртав, трмизнут би мора̂,
а нека ли да је у животу;
е тако ми вјере најчистије
у џехенем бит му теже неће!"
Па нареди укопат Радоја;
но му не да прехитра Туркиња,
него му се о грлу вјешаше:
„Не, за бога, драги господаре,
јунак Рако886 превариће тебе!
Већ сам чула, ђе кажују свуда,

да је хајдук лаком на Туркиње;
а ти имаш Хајкуну ђевојку,
нејма друге ни у гору виле:
ти је пошљи Раку у тавницу;
ако хајдук буде у животу,
отвориће око пут ђевојке
ал' црнијем помакнути брком."
Ка́да плачем и мехким ријечма
јопет пашу на зло окренула,
те отправи Хајку у тавницу.
Кад Туркиња угледа влашића,
ђе он лежи, кано да је мртав,
поче млада шетат по тавници;
до поноћи шетат не престаје,
у поноћи пође над хајдуком,
те хајдука гледа међу очи.
Више хајдук трпјети не мога̂,
но лијепо[1] око отворио.
Виђе Хајка, ђе је жив Радоје,
па је њему тако бесједила:
„Затвори их, Рако харамбаша,
затвор очи — избила т' их муња."
Па тек свану и сунце ограну,
пође млада из тавнице ка́да
и отиде паши у одају,
те је млада њему бесједила:
„Што се мртвим гријешиш хајдуком,
што не дадеш мрца укопати?
а тако ми твог и мог живота,
и тако ме власи не узели,
давно се је Рако преставио."
Како паша кћерцу разумио,
одмах даде куке и мотике
и нареди укопат хајдука.
Хајдуци му гроб копати сташе,
Рака ћаху плитко укопати;
али не да млада пашиница,

[1] лiепо [мјесто *лiево?*]

но у дубље њега укопаше,
у дубини дванаест лакатах.
Ту хајдуци брата укопаше,
укопаше, па га о̀плакаше,
отлен оше у студној тавници,
а Хајкуна с мајком у сараја.
Но кад мркну и премину сунце,
сви поспаше до младе Хајкуне;
Хајкуница спавати не хоће,
већ довата куке и мотике,
поче сама откопават Рака,
доклен га је збиља откопала.
Кад се хајдук дофати свијета
и шарена свога џефердара,
он с Хајкуном паши у двор пође;
по двору му покупио благо,
још и два му заробио сина
и оћаше пашу погубити.
Ма Хајка му никад не даваше:
„Не, за Христа, очи моје Рако!
већ му води два сина једнака,
за њих ће ти све пуштат ајдуке,
твоју браћу а моје ђевере,
и даће ти блага колик' драго."
Кад то Рако од ње разумио,
узе паши хата из синџира,
пак отиде јунак уз планину;
собом води Хајкуну ђевојку
и два сина паше мучитеља.
Здраво Рако на дворове дође
у најпрву дубоку пећину;
како дође и напи се вина,
пак је паши књигу написао;
(стр. 93) овако му харамбаша пише:
„Нови тасту, пашо од Травника!
дошао сам на дворове здраво
и твојом се ћерцом оженио,
два ти луда сина заробио.
Но ако ћеш, нови пријатељу,

да у љубав посад преживимо,
и ак' желиш видјети синове,
пушти менс брађу из тавнице
милу брађу тридесет хајдуках;
подај њима тридест џефердарах,
голик' чивтах малијех пушаках,
па им плати љуту остојбину
а дангубу у твојој тавници;
још хајдуках мени харамбаши
пошљи, пашо, три товара блага,
нека знаде, ја до кога дођем,
да је за мном кáда везирова."
Што му искâ, све му паша послâ,
а он паши два једнака сина.
Кад хајдуци харамбашу нађу
са кадуном на своје дворове,
свак по једну себи добавише;
онђе одма буле покрстише,
сваки својој по име нађеде,
Радојица његовојзи Јане:
тко се роди од њина порода,
нек' се учи трпет кâ Радоје
и мукама да се не предаје.
Па с кадуном пород изродио,
диван пород, да дивнијег није —
породио старину Новака
и његова брата Радивоја;
док су били јунаштво чињели.

Милутиновићева *Пѣванія*, бр. 56*, стр. 90—93.

(стр. 433) [5.] БОЈ НА МАРТИНИЋЕ

ГОДИНЕ 1832., 23. АПРИЛА.[1]

Санак снила млада попадија,
баш сокола попа Радовића,
из крајичног села Мартинића,

[1] 61.* Нова црногорска пјесна о боју с низамом у Мартиниће $\frac{22^{а}}{11}$ априла 1832.а годишта. *Пјев.*

сан саснила, на равно Штитово
ђе се облак подигнуо густи
од крвавог[1] Скадра царевога:
„иде облак преко Малесије
и Зете се земље дохватио,[2]
Зету мину и ње Подгорицу,
доклен Спужу на крајину дође;
отлен пође селу Мартинићу,
ту на село облак починуо,
сташе муње из њег' сијевати
и грмјети планински громови,
доње село муње изгорјеше,
а на горње чавке попадаше,
мене, браћо, очи извадише,
и мојијем младим[3] осам снахах,[3]
(стр. 434) мојим снахам и мојим јетрвам.
Него вјетар, кâ и огањ, пухну
од горњега села и од цркве,
те из њега чавке подигнуо,
у густи их облак угонио;
сагна с' облак до сред поља равна;
у то други пухну од Жупине,
трећи вјетар од воде Слатине,
те зајмише маглу преко Спужа".
Кад ђевери снаху разумјеше,
од Спужа су војску опазили,
турску војску Намик-паше главом
са својијем Ћехај[4]-бегом сином;
одма танке пушке истурише,
а чобане браћу покликоше:
„Хај на ноге, браћо наша јадна!
ев' на село Турци ударише,
хоте нама село изгорјети
и све наше робље[5] поробити,
све јунаштво наше похабати."
Кад чобани пушке разумјеше,

[1] крвава *Пјев*; [2] дофатио *Пјев*; [3—3] осмерим сн хама *Пјев*; [4] Ћеха *Пјев*; [5] робје *Пјев*.

ончас они на ноге скочише,
потрчаше зеленом планином,
брзо трче, више села доше.
А кад јадно село погледаше,
ал' га црна тама притиснула,
свуђ по њему Турци халакају,[1]
доње село огњем сагорјели,
а у горње пламе пренијели,
свиколици јуриш учињели
(стр. 435) и од њега нешто опаљели.
Али јунак из магле кликује
по имену попе Радовићу;
он кликује до два братучеда:
„Хај, ђе си ми, Стефо и Гаврило?
што чините, тер јошт не дођете?
Село нама Турци изгорјеше,
Осам братах вама посјекоше
и робље[2] ће повест свеколико.
Бранио сам што сам боље[3] мога.[3]
али су ме ране допануле,
љуте ране, сад ћу погинути;
убило ме троје синџирлијах:
једне су ми ногу откинуле,
друге руку десну из раменах,[4]
а треће ми срце изгорјеле.
Умријет ми није жао сада,
јера сам се добро зам'јенио;
него јуриш, ако ме чујете,
јер ми Турци однијеше главу."
Оно чуше Стефане[5] и Гајо
баш са тридест дружине чобанах;
у јунаках срца попуцала,
па удрише сложно на крвнике,
побише се огњем из пушаках.
У то Турци плећи обратише
и низ село грдни утекоше;

[1] халачају *Пјев*; [2] робје *Пјев*; [3] [3] мога̂ боље *Пјев*; [4] рамена *Пјев*; [5] и Стефо *Пјев*.

ћерају их тридесет чобанах;
док у поље саћераше Турке,
тридест главах њима откидоше.
(стр. 436) То кад виђе Намик-Алил-паша,
јере Турци плећи окренуше,
у два реда низам[1] поставио,
три хиљаде пјешца и коњика,
поче село бити топовима.
У то индат Мартинићу дође
од Пипера[х][2] и Бјелопавлићах,
мален индат осам стотин другах;
како доше, на Турке удрише,
убише се пољем по низаму,[3]
док и поље низам[4] оставио,
с њиме паша и остала војска.
И ту паши мало бог помогâ,
јер га коњске ноге унијеше
и Спужа га врата затворише.
Брђани се натраг повратише
и погипшу браћу покопаше;
сваки оде на своје дворове
дијелећи пушке срмајлије,
јатагане и свитне доламе.
Десетину браће укопаше,
толико их ранах допадоше;
а Тураках у тај бој погибе
сто шездесет и четири друга
и триста их рањенијех бјеше:
нек' се хвали Намик-Алил-паша
честитому цару од Стамбола
и његову Мухур-сахибији,
који му је низам[5] поклонио,
да њим хара црногорска села
(стр. 437) и да лаве[6] чине воловима!
Ал' дичи се, село Мартиниће,
Мартинићи српски соколићи!

[1] нигзам *Пјев*; [1] Пиперах *Пјев*; [3] нигзаму *Пјев*; [4] нигзам *Пјев*; [5] нигзам *Пјев*; [6] лафе *Пјев*.

ви цареве паше исправљате
са пуцима вашијех брешаках,
да се не би који преварио
и у дубље[1] с војском загазио,
да султану љепши дар понесе,
а да бињиш црвени пригрне,
ол' пригрне, ол' остави чапру,
ка̑ су досле многи оставили
и како ће[2] вазда акобогда,
докле траје кршах и пушаках
и ђетићах јуначкијех срцах
у слободној српској Гори Црној,
што зависи од јединог бога
и од свога духа витешкога.

Огледало срӣско (Биоград, 1845), бр. LIV., стр. 433—437; разлике са *Пјев.* из Милутиновићеве *Пјеваније* (Лајпциг, г. 1837), бр. 61*, стр. 97—99.

(стр. 322) [6.] БЈЕЛИЦЕ.

Подиже се Кузман од Бјелицах
и за њим су три четири друга,
а отиде преко Горе Црне;
доклен дође нахији црмничкој
у малахно село Бољевиће;
отолен је књигу написао,
а шиље је у Бар на крајину,
баш на руке барском Мехмед-аги:
„Мехмед-ага, слушај, што ти пишем:
ако зулум нећеш оставити,
што га чиниш барској сиротињи,
кунем ти се вјером и законом,
ал' ћу моју изгубити главу
али твоју пријед окинути.“
Кад Мехмета књига допанула

[1] дубје *Пјев.*; [2] те̑ *Пјев.*

А кад виђе, што му Кузман пише,
подруга се књиги Кузмановој
и овако ријеч бесједио:
„Чудна влаха — јад га задесио! —
који мене предаје законе,
како имам запов'једат раји!
Сад он каже у књизи овојзи,
ако њега послушати нећу,
да ми хоће главу окинути,
кâ да сам му свезан украј пута,
баш за грмен од јеле зелене.“
Пак је Вуку књигу отписао:
„Чујеш ли ме Кузмановић-Вуче?!
Што ми пишеш, од горе хајдуче,
да не прштим влашку[1] сиротињу,
ја везира за то не обадам,
кад ја имам од цара фермана,
а раја је Турчину нафака.“
(стр. 323) Кад Кузману така књига дође
и кад био књигу разумио,
причекао за неђељу данах,
па је малу чету сакупио
и отиде Суторман-планином,
докле дође Шари поноситој;
ту су један данак преданили
и бијеле куле разгледали
по Крајини и по Бару граду.
А кад била нојца долазила,
отидоше Бару проз вароша,
докле бегу до дворовах доше,
па дружини Вуче бесједио:
„Ја отидох у бијелу кулу,
да од куле ја отворим врата,
а ви стан'те пред врата од куле.“
То им рекâ, па Вук ускочио;
ал' га клети опазише Турци,
не даше му отворити врата,

[1] Лашку.

већ у кулу Вука затворили,
а четири пушке опалише,
тек олово не приону Вуку.
Па Вук ужди двије пушке мале
те погоди агу Мехмет-агу
и Османа брата хагинога;
још Вук аги токе униграбио
и четири пушке срмајлије.
Па изиде пред бијелу кулу,
ал' пре[д] кулу не нађе дружину:
он помишли да су му утекла,
те овако њима бесједио:
„О хрђава браћо и дружино,
да грдно ли мене издадосте,
а да бисте код бога платили!...“
Кад лелекну нешто наврх куле:
„Јаох, Вуче, срамотно л' погибе'
ми ал' ћемо изгубити главе
али ћемо тебе осветити!
А Вук им је био завикао:
„Не погибох, но слазите амо!“
То дружина њега разумјела,
брж' сидоше са бијеле куле
и с Вуком се онди састадоше;
у Црмницу отле се вратише,
из Црмнице здраво у Бјелице.

Милутиновићева *Пјеванија*, бр. 172*, стр. 322—323.

(стр 323) [7.] КАВАЈКА.

Од Каваје књигу була пише,
а шиље је Мехмед-Кокотлији:
„Чуј, Турчине, Мехмет-Кокотлија;
ако мога не осветиш сина,
баш мојега лудог Асан-агу,
којино је љетос погинуо
бојак бијућ с младим Црногорцма,

да заробиш неке Црногорце
и све мене да живе доведеш,
а најпрвог брата владичина.
по имену Сава Петровића
и војводу Мићу Вукотића
и Андрију сердара Пламенца,
још сердара Бошковић-Мијајла,
и сокола Пајовића Јова
од крвавих Брдах на крајину,
ако ли ми ово не учиниш,
кунем ти се на ћитапу моме,
чинићу те на колац набити
у мог брата скадарског везира."
Кад Мехмета књига допанула,
књигу гледа сузе пролијева;
затвори се у своју одају,
из одаје ситну књигу пише,
па је шаље були од Каваје:
„Чуј ме добро, була од Каваје!
чудим ти се, што у књигу пишеш
и у њојзи бираш Црногорце,
за Хасана да ти их доведем!
а не знадеш, було из Каваје,
није лашно бират Црногорце,
Црногорце ни младе Брђане;
ја сам једном ш њима ратовао
и да није доро ме унио,
не би мене кућа видијела.
Ја да имам и цареву војску,
мучно бих се на њих уканио, —
не даду се робити јунаци,
а камо ли живи пофатати!
Но те молим кано госпоћицу,
за то немој везиру писати,
да ми моју не откине главу;
на поклон ти стотина дукатах
(стр. 324) и три хата под златна пусата;
још бих дао, да би већ имао."
А кад булу књига допанула,

књигу гледа, а прима дарове;
књизи му се само посмјехује,
па Мехмету опет написује:
„Чуј, Мехмеде, добро, Кокотлија!
проста тебе на рамени глава,
кад ми пошљеш златнога сокола
и товара четири дукатах;
кад аждају убијеш језерску
од Каваје, те прождире Турке,
тадер ћу ти опростити главу,
бре, кауре, и ћафирски сине!“
Кад Мехмета књига допанула,
књигу гледа, овако говори:
„О Кавајо, не бијелила се!
што ми хоћеш изгубити главу?“
Челом паде на земљицу црну,
па је своје повикао слуге:
„Све четири коња оседлајте,
да бјежимо пут Горице Црне,
јере ћемо изгубити главе,
теке була напише везиру.“
Брзо њега послушаше слуге,
оседлаше коње седленике.
А кад свану и сунце ограну,
глас допаде Мехмед-Кокотлији:
„Од јада се и жалости тешке
у Каваји була преставила!“
И тако је Мехмед остануо
на свом дому и у своме двору.

Милутиновићева *Пјеванија*, бр. 173*, стр. 323—324.

НА ТОПУ СА СПУЖА.

„Под прозорима, где је владика обитавао, стоје три дугачка гвоздена топа, које су Црногорци за времена његове владе са града Спужа и Жабљака од Турака отели. На првом топу владика је изрезао ове стихове:

Јунаштво те Вида и Мирчете
и њихове гласовите чете
са тврдога Спужа уграбише,
Црној Гори тебе донесоше.
24. марта 1833.

Књиге Љубомира П. Ненадовића, III. свеска (Биоград, 1881), стр. 92.

[9.] СРБИН СРБИМА НА ЧАСТИ ЗАХВАЉУЈЕ.

(стр. 17) Како одох из слободних горах,
мишљах у њих Српство оставити,
а међ туђим уљести народом,
ком обичај ни језика не знам:
вјера друга, царство, миса̂ друга;
мишљах презрен, ка̂ и крвник, бити
ради вјере — свијета неслоге.
Но ја сасвим другојаче нађем:
бих дочекан у Котору красно
у српскојзи кући Лумбардића.
Ту три дана ка̂ у тренућ прошли
правом чашћу и весељем српским;
док четврти, на уранак сунца,
конте Јосиф из Доброте дође
са његова два мила синовца,
два синовца, како двије виле.
Тек се стасмо, брацки с' изљубисмо,
питасмо се за живот и здравље,
и у говор дуг искрено српски
сташе сва три конта говорити:
„Воља нам је, стари пријатељу,
да нам кућу пођеш видијети
(стр. 18) (не ђе друго веће у Доброту)
са свом браћом, која су ти овђе,
нашом браћом, храбрим Црногорцма."
Ми без молбе, кано Црногорци,
из ријечи на ноге скочисмо,

три-четири лађе напунисмо,
њини момци одвезу нас брзо.
Ми одмаха, тридест и четири,
у бијелу двору њиховоме,
божу помоћ њима назовемо;
они нама: „С добром срећом дошли!“;
загрле нас како своју браћу
и сједну нас у позлатне стоце,
пак одмаха кафу и ракију.
Кад исписмо кафу са ракијом,
све нас зовну за сто благовати.
Зањ весело и дуго сјеђесмо[1],
частећи се сваком ђаконијом,
још за сваком друго пијућ вино,
уњ спомињућ царе и ћесаре,
који добра српском роду жуде,
пак и слобод црногорског гњ’језда
а за здравље један другом, зна се.
Пошто ти се мушки напијемо
и весело српски исмејемо,
конте Јосиф и два му синовца
начну опет од свег срца молит,
да сви код њихноћит останемо,
а и даље, колико нам воља,
кâ у правог Црногорца кућу.
Ми с грохотом и потресом двора:
„Бисмо, конти, божја ви је вјера,
за неђељу, мање ни сахата;
ко би бјежâ од оваког добра
и од таквог братског пријатељства?
Ал’ нам прост’те, јер немамо када:
брод нас чека, а вјетар је за нас;
него збогом и фала ви на част!“
Онђена се брацки изгрлисмо,
(стр. 19) готово се с плачем раздвојисмо.
Ми к својему намјерену путу,
с пријатељма растасмо се т’јелом,

[1] сеђесмо.

али душом нигда ни довијек.
О, ви Срби, свуд ли српствујете,
дужност чојства праву испуњате!
Српствуј ђелом, вјеруј што вјерујеш:
лактом вјере глупост чојка мјери,
а озбиљност ђелом и врлином.

Спјевана у Петербургу 20. августа 1833.

В. ц. П. П.

Црногорка г. 1884, бр. 26, стр. 117.

ПУСТИНЯК

ЦЕТИНСКИ

Списао у Црной гори на Цетиню
1833 године

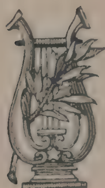

ЦЕТИНЂ.

Печатано у Штампари Црногорской.

1834.

(л. 16) Печатано у печатњи свободе црногорске на Цетиње.

Прегледано и допушћено напечатат од цензуре

Драга Драговића.

У Црној Гори, Цетиње на Ђурђев-дан 1834. године.

[10. ПОСВЕТА.]

(л. 2) Србин српском роду своме
ово дјелце посвећује,
његово је ситно цв'јеће
по ливади правој Српства
и узрасло и побрато
и у в'јенац роду дато.

ВЛАДИКА ЦРНОГОРСКИ
Петар Петровић.

(стр. 1) [11.] ЦРНОГОРАЦ К СВЕМОГУЋЕМУ БОГУ.

О ти бићем бесконачни,
без почетка и без краја!
почетак си сам основâ
и крај свега у тебе је.
Ти, дубино неизмјерна,
ти, высото недолећна,
те си сјајност своју скрио
млогостручним покривалом
величанства и пространства,
(стр. 2) те се не даш да те види
око душе најумније,
нит' ум себе[1] вообрази;
но тек почне о теб' мислит,
занесе се у бескрајост,
све с вишега к вишем одећ,
летећ желно да те види
или сјенку барем твоју.
Ал' залуду њему мука,
по простору тумарање,
када си га ти створио
кратковидно и слијепо,
да у тебе не погледа;
но се натраг мора вратит

[1] *мјесто* тебе?

у ћескотном своме храму
занешено, утруђено,
величином зачуђено.

Погледам ли течност ствари,
погледам ли свјетлост сунца,
погледам ли сјајност, хитрост
милионах горњег свода,
све то мене удивљава,
тебе каже свемогућа,
и душа те моја мала
више свега узвишава,
тебе, што си више свијех,
и те р'јечу сву ствар крећеш,
бог си ума, душе моје.

(стр. 3) Колико је даљност твоја
од краткога ума љуцког,
свеколике умне главе,
што су досад на св'јет биле
и посада те се роде,
да у једно перо слију
силу мислих највишијех,
не би знале черте повућ,
нити р'јечи уписати
о твојему величаству.

Ах, ти ствари превисока,
јер си мене таквог дала
кратковидна и малена?
и чему сам ја подобан?
ја се надам, нешто твоје
да у душу моју сјаје;
неизвјестан, ал' се гордим,
што са тобом својство имам.

Но и било штогођ мало,
то се може уподобит
спрам сјајности твоје воље,
премалојзи искри огња,
која пође тамом лећет
од огњеног океjана,
док се опет к њему врати.

Ти с' океjан бесконечни,
а jа пловац без весалах;
мисли су ми бура jака:
(стр. 4) са мном чине валовање,
нагоне ме напред пливат,
желе штогођ видиjети;
но како ћу водом одит
кад у руке весла неjмам,
већ сам дужан стоjат тужан
у смртноме чамцу малом
на средину океjана,
док с' преврати чамац исти
и океjан мене прождре!

Jа се земље цар називам,
jа се гордим и поносим,
jер врх свега земног владам;
jа с природом често ратим,
побjеђавам треск громовах,
побjеђавам зук вjетровах
и сињега љутост мора.

Jа умнима летим крилма
око сунца и планетах,
знадем њину величину,
знадем њина круг течења,
њину свjетлост и бистроту;
jа над љутим лафом, тигром
и над свиjем животнима
мора, земље и воздуха
владам умом и царуjем:
све с' то мене покорава,
све ми с' клања и служи ме.

(стр. 5) Куд гођа се jа обратим,
величаство свуд ти видим:
погледам ли кита, слона,
погледам ли мравца, муху,
погледам ли равна поља,
разним цв'јећем накићена,
погледам ли горде горе
у зеленост обучене

или цв'јетак једва видни,
свуд те видим свемогућа;
најмањи те цв'јетак слави,
кâ највишег свјетлост сунца.

Но ах, творче, што сам смртни
ја у сравност твоје силе,
твог могућства, величаства?
могу ли се жив показат
спрама твоје величине?
Ти, који си премудрошћу
у пространству воздушноме
создâ св'јетах милионе
и све једног с другим свезâ
твојим ланцем невидимим,
и свакоме живот дао,
те уредно свој ток чине,
један другом свјетлост дају, —

ко се равнит с тобом може?
ја ли смртни да се равним
спрама творца бесмертнога?
(стр. 6) ја ли треба да с' подобим,
теб', који си сама вјечност,
спрам које се једва могу
ја показат да сам био
и на св'јет се појављао?

Ти, божество превисоко,
коіе живиш у простору,
над простором, под простором,
у свијетлим планетама,
у зракама сјајна сунца,
и у сваку малу стварцу
нам видиму, невидиму,
ти свачему живот дајеш
невидимом твојом силом.

Но ко ће те описати,
ко ли умом обузети?
Ум си кратак дало чојку,
не може те ни назрети,
а камо ли видијети;

већ ум лети чојка слијеп
по простору бескрајноме,
тражећ св'јетло по тавнини
како сова у мрак ноћни.
Ал' ја више силе немам,
да изближе тебе видим,
већ из ствариx видимијех
створитеља њина славит
и с чудењем великијем
(стр. 7) душом, срцем тебе викат:
„Ти си цар мој и свег другог,
којега је рука вргла
темељ свему видимоме
и у кога руку стоји
конац исте величине!
Тебе слава бесконачна,
тебе части прековјечне,
тебе фала, ка̂ свемоћну,
нека буде и бити ће,
док је св'јета и народа!

(стр. 8) [12.] О Д А

НА ДАН РОЂЕЊА СВЕРУСИЈСКОГ ИМПЕРАТОРА

НИКОЛАЈА ПРВОГА.

О Славенство, штоно јеси
од постања славно, дично,
дај с олтара срца, душе
жертве чисте и искрене,
нек ти управ дим срдечја
(стр. 9) иде к небу и к престолу,
небадршца вс'јех владике!
данас ти је дан рођења
Николаја, твога Марса,
твог Олимпа цара права.
Дан рођења пој његова,

скачи увис, торжествуји[1],
поj у колу пјесне дичне
од весеља и радости!
Рус ти нека буде храбри
славе, кола твога, вођа;
Рус са тобом уједначке
нека у храм бесмртија
води ђела св'јету знатна
праунука *Петровога.*
    Москво, Нево, Волго, Дону,
нек' се ваше бистре воде
сад највише ускипљују,
нек' сад расту, бистре скачу.
Највиши ви буди празник
св'јетли двадест пети јун'ја,
дан рођења вашег цара,
вашег цара у свем[2] славна;
брже тец'те с славе зуком
на све стране и крајеве
у простране океjане.
    Разглашујте ђела славна,
нек' се ц'јели свијет пуни,
(етр. 10) нек' се чуди, удивљава
прапотомку *Романову*,
нек' народи свуда чују,
каква Славјан цара има:
правосудна, милостива,
ђелом умна и велика,
на ратноме пољу храбра,
на престолу вељедушна.
    Ти, Олимпа Славјан-Зевсу,
њиним гласом пуштај громе
сврх планинах највишијех,
куд сармацко племе живи;
ма их силно жежи, пали,
да ти грома глас свак чује
од Балтијског до Црнога,

[1] *мјесто* торжествуј; [2] свѣм.

од Германске до Китаја;
туда живи и почива
дух Славенства најхрабријег.
Громи твоји нек' им кажу,
да с' од давног сна разбуде,
који јоште њим спавају,
и с Русима уједначке
да светкују[1] дан рођења
громовршца, њине славе,
њиног оца, бранитеља,
уздижника њих имена!
нека не спе, св'јема кажи:
Николаи[2] њина права
(стр. 11) диже, брани, заштиштава
с мачем голим у рукама.
Ти што горди и ледени
држиш Кавказ на плећима,
за ос му се тврду свати,
тер га стреси и разруши,
нек' Вулкану жедном падне
у чељусти и жвалице;
житеље му дивље страви
са именом Славјан-цара,
к ногама му нека падну,
за свог цара њег' познају;
нек' му с' више не одмећу,
ни у тврде бјеже скале,
јер од грома његовога
сакрити се нигђе неће!
Већ су њиме покорени
и славенском крвљу скупом
њино јесте све купјено;
нек се оне руке боје,
којано је силно стрла
царство Перса и Османа;
која помоћ многим дава,
неке миче, неке пење,

[1] свѣткую; [2] *мјесто* Николај.

неке држи на престоле;
које помоћ многи траже,
под заштиту ње притјечу;
у коју је држак кола
(стр. 12) од счастија и несреће
од три св'јета половине:
које оће, на врх меће,
које оће, с њега смеће;
то све ради цар Славјанах —
но, противни, њему к ногам!
Више сваког ти се радуј,
о велико племе руско,
које римским крачеш краком
под управом *Николаја*;
млади те је Феб осија;
дух ти *Петра* и *Фридриха*
на високом трону сједи,
он са тобом мудро влада,
он те сада обукује
у аљине нове славе.
Под његовом мудром владом
ти с' узрасло и узрашћеш
више сваког земног рода;
слава Гала и Британца
пред твојом се мрачна види.
Сад превјеса ц'јелог св'јета
твоме цару тежи јако:
ти његову дњу рођења
са свакијем Славјанином
плети в'јенце бесмртија,
те окићај двије главе
Николаја, Александре.
(стр. 13) А ми, што смо браћа твоја
у планине црногорске,
те љубимо глас свободе,
у наша ће проста срца
бит паметник подигнути
заштитнику наших правах,
Николају Великоме,

и за вазда у њих стојат
чист и пламтећ искреношћу
како зраке сјајног сунца
у чистоме брилијанту.

(стр. 14) [13. ЦАРУ НИКОЛАЈУ I.]

Шта ћеш мају плести в'јенац,
Кад му га је сплео творац?

Одјекуј ми гласе, свиро,
душевна ми, сад пој, лиро!
попушт' синџир, ума рапство,
душом грлит славе царство!
Појмо слави вјечно срцем,
наша с' правда јави лицем,
(стр. 15) ти бјеж', варвар, с св'јета брже,
Славјан мача на те трже.
Свиј с', невехли в'јенац славе,
на *Романске* вјекуј главе,
Николаи[1] цар те носи,
Славјанин се њим поноси.
Дјелом цар се звати може,
вјерним својим свуд поможе,
од невјерних свој род брани
с отим в'јенац славе храни.
Махмут добро за њег' знаде,
Фет-Алија пред њим паде;
Спаган, Стамбол славу м' свио,
врх мунарах пут му збио
река̂, безбож нек' не виче,
ни с мечетах оџа криче;
Река̂ луни тавно гријат
и ниже се сунца вијат.
Арменску је освојио,
Турске крило одвојио;

[1] *мјесто* Николај.

Дунав му је сад у руке —
    То Стамболу даје муке;
на Силистру топ му јечи,
    њим славенско име звечи;
Варна цару име диже,
    освета је Славјан' стиже.
Орô змају изби очи —
    зна с' *Николај* када скочи;
(стр. 16) не кће с њима метат срока,
    док им у рог згна пророка.
Здрав Славјанах буди царе!
    сви противни за те маре;
брани ђецу, те Славјане,
    њине пршти све душмане!

(стр. 17) [14] ОДА

НА ДАН РОЂЕЊА НАСЉЕДНИКА РУСКОГА ПРЕСТОЛА ЦЕСАРЕВИЧА ВЕЛИКОГА КЊАЗА

АЛЕКСАНДРА НИКОЛАЈЕВИЋА.

Што се сјевер св'јету страшни
у лучама сјајног сунца
оно саде обукао?
Јал' се сунце обратило
с друге стране течност чинит
(стр. 18) и природа закон вјечни
тако страшно нарушила?
Јал' су мора ледом скрита
и планине свег сјевера
у свјетлећа клупка бистра
окренуле с' и провргле?
    Гле чудеса, што се ради!
кâ Петровград сјаје, блиста,
пруһа муње, баца громе,
и над њиме по воздуху
теку р'јеке огњевите!
Нева бистра и гласита

иде смјело и весело
плести в'јенац бесмртија
порећењу великоме
Николаја, Александре;
а Петропољ над њом дивни
огледује свјетлост лица,
поноси се и весели,
јере види порођење
насљедника славе своје,
у свем' оцу подобнога.
Глас се Руса храброг чује:
„жив', напредуј, *Александре!*
примјером ти нека буду
твоји вељи родитељи;
путем сваким хајде њиним,
њим ћеш брзо сустигнути
(стр. 19) свемогућност древњег Рима."
Цар се види са царицом
на Олимпу славенскоме
у веселост обучени,
међу собом сина држе
готовога к приваћењу
славенскога скиптра, в'јенца.
Сад су мирни и радосни,
јере пород срца виде
себи раван духом, умом,
вељедушјем и храброшћу.
Москва, мати славе руске,
игра стара, весели се,
у храмове трчи брзо,
дава жертве на олтаре,
тамјани се њени дижу
и молитве срца, душе
до престола сведржећег;
јек јој звонах воздух ломи,
глас њин иде и допире
мимо облак до небесах.
Дону с' бистри и гласити
са племеном својим храбрим

много горди и поноси
више сваке у св'јет р'јеке;
рођење те осв'јетило
твог великог атамана
и нав'јеку брег твој тврди
(стр. 20) окитило славе цв'јећем;
нек' ти с' чуди, удивљава
и нека ти срећи, слави
сва Азија и Европа
завидује: има чему
све Славенство, ка̑ Рус исто,
веселити с' дњу рођења.
Жив свијема и здрав буди,
буди правах славенскијех
уздизатељ и штит тврди,
ка̑ што ти је отац храбри;
расти брже, *Александре*,
славенскога рода сунце,
које хоћеш нас св'јетлити
и свободом огријати,
о највећа на св'јет главо!

(стр. 21) [15.] КЊАЗУ АЛЕКСАНДРУ НИКОЛАЈЕВИЋУ

ГАЛИЦИНУ.

Добродјетељ дар је велик, зна се,
чиста, сјајна, па и беспорочна,
своиствена великим људима,
с њом се диче главе и умови
и пи̑тају благородне душе;
с њом се ратај, ка̑ цар, дичит може;
без ње с́' престол и порфи̑ра мрачи
ка̑ дворови тавнога Ереба.
Ти се са њом дичиш и поносиш,
о, велики духом Галицине!
ко се с тобом поредити може?
(стр. 22) ко л' те достић у добрим дјелима?

Б'једно људство од свакога краја
у теб' друга нађе, помотњика;
са свих странах к тебе притијечу,
кâ од оца свак иште помоћи:
објеручно свакому је дајеш.
Природа те, добротворка људства,
св'јету дала и њем' поклонила,
на мјесто те високо припела,
само добро да чиниш људима.

(стр. 23) [16.] СТЕПАНУ ДМИТРИЈЕВИЋУ НЕЧАЈЕВУ

ОБЕРПРОКУРОРУ СВЈАТЈЕЈШАГО СИНОДА.

Друже људства и истине праве
и науке љубитељу здраве,
добрим дјелма сијајуће срце,
дично умом, характером лице;
Нечајеве, главо многознатна,
славе рода љубимче познатна,
тврди ступе цркве прађедовске,
важни к дјелма ползе отачаске,
вјерни сине цара, господара,
пуна душо особитог дара,
(стр. 24) заштитниче б'једних и немоштних,
љубитељу знатних и незнатних!
дужност чојства живиш испунећи,
у свачему, ђе можеш досећи;
то је радња правога човјека,
добро име тим носи дов'јека.

[17. НЕВИ]

(стр. 25) Ти ћеш тећи у океан славе,
Док се мудре на те круне главе.

Нево р'јеко, огледало људства,
славом ти си извор огласила
виш' но Дунај, Нил и Ефрат древни

Красно ли си одсвуд накићена
с храмовима подигнутим творцу,
царским дворма и другим зданијам;
брегове си осула бисером —
просвјештењем — најдражим камењем;
из тебе су израсли цвјетови
правог знања и човјекољубног;
од истока до твога утока
лађе су те нашарале везне,
њих прекрили крсташи барјаци.
(стр. 26) Ти си срце славенског племена,
прави извор вјере православне;
крајма твојим излежу се орли,
који лете на све стране св'јета,
вјерне бране, а невјерне гњаве,
име т' тијем дижу до небесах,
надалеко знају ширит крила,
д'јел су шести прекрилили св'јета,
другим дају закон и обрану.
Даљни свијет — Китај многољудни —
орлиће ти нуди с даровима,
да Пекина име не помраче;
горди Париз и Стамбол надмени
судбу су ти у руке давали —
оба си их патше окрунила.
Често с гњевом крвава протјечеш,
под валове безбож закопајеш;
све си круне наједно скупила
од источне и сјеверне стране;
неприступни Кавказ и високи
твојим орлма превио је главу.
Нептуну си храм воздигла вељи,
у коме се легу лабудови,
те излећу на поља широка,
на широка поља океанска,
њину страшну кроје мраку грудма,
крилма лепћу над грозном Тетидом,
перјем ките бујност бесконачну;
(стр. 27) њини громи оглашују име —

до састанка мора с небесима —
Славјанина од постања знатна.
О ти Нево, ув'јек с славом текла,
са тобом се дичили народи —
твој Рус храбри с браћом Славјанима!
свагда с' на теб' слава круновала
и *Романска* кућа царовала!

[18. ОРАО И КОКОТ.]

(стр. 28)

Ко оће превеће,
изгуби и[з] вреће.

Дуну вјетар јаки пут Русије,
над Москвом се у дим крсташ вије,
са престола орај искочио,
умало га пламен не сватио!
Него чуда ево да се прича!
ко ишћера орла *Павловича*?
Соко итри на њег' не удари,
а за змаја одавна не мари;
већ се кокот дигâ од Франције,
за њим пилад од сваке нације.
Свак се чуди, ко има памети
и ко чојски може разумјети,
кâ ће с' кокот са крсташем тући,
(стр. 29) род кокошји име истог вући?
Орô силни с престола скочио,
те кокота слијућ уочио,
само г' гледа, шта оће да ради,
с кокошкам ли да чудеса гради.
Гледат му се чудо додијало,
свако с' Рушче Москвом огријало,
па попусти из гн'језда орлиће,
те рашћера[1] кокоту пилиће.

[1] расчера.

Које грудма орлад не побише,
оне живе у пл’јен ухватише;
а кокота зајмише у море,
доклен крепа и биде му горе.
Одсад памет имајт’, кокотови,
не излаз’те, ђе с’ вију орлови;
ви под квочком сједите, пилићи,
виш’ не идт’е, ђе циче орлићи,
јер он гласом „цију, цију“ циче,
род твој под њим „пију, пију“ пиче.

(стр. 30) [19.] ЗАРОБЉЕН ЦРНОГОРАЦ ОД ВИЛЕ.

Једну вече, кâ обично, чобан
заспим под лист и осјенку букве,
више троје б’јелијех овацах;
код мен’ близу нигђе никог нема,
до друг вјерни шарка шестопетка[1]
с двије мале и с дугачким ножем;
њу покрај се, и пружим се лећи.
Дуго лежах, ал’ заспат не могу;
мислим, што је? на крамину[2] нисам,
да ми несан кажује злотворе.
Звижнем всима, да што друго није;
они пет шест свуд облете вјерно,
виђу на њих и по лају знадем,
(стр. 31) да злотвора нема око тора.
Узмем гусли, начнем пјесну појат;
њу појући чујем очи тешке,
на десну се сретњу нагнем страну,
превари ме сан, но гвозден, мало.
Пробудим се, али сањив тешко,
шарку ставим уз раме лијево,
двије мале с ножем у појасу.
Пред зору је и тишина мртва,

топедка; [2] крамну.

глас ничему чут не могу умну,
до сим вјетру ће трепеће листе,
златокрилке пјесну над цвијећем,
блек овчице и јагњета млада,
јошт и полет с Ловћена сокола
за зеленокрилом јаребицом.
Ал' све нешто мироват не могу,
но ми перчин подиже капицу;
обра̂тим се крстећи к истоку,
да погледам, вићет ли ће сунца:
сунца нема, ал' је зора бистра
и плам зраках исток запалиле,
сабиле се таме на западу.
Дуго гледећ начну лепћет[1] крила
златосјајна износећа[2] цара,
начну ми се очих додиркати;
закри таму од мога погледа,
у себ' сали сву звијездах свјетлост,
мало летећ подиже се много,
(стр. 32) вихори га одсвуда сретоше,
скидоше му огњезлатна крила,
огњезлата крила и аљине,
у сребро га они[?][3] преођеше,
па му б'јела свуд пустише крила;
наче пуштат в бесконечје иста,
прелету се земље пуштавати.
Но с' ја треснем и обратим живо,
у срце ме када нешто дирну;
треснем собом и погледам, што је.
Ништа нигђе ни чут ни вићети;
ал' некакву сладост оћутујем,
на росну се сјест повалим траву,
к тору гледам: млада ми се дигла,
те ми спрема ручак и ужину;
накрај тора погледам ливаду,
да је ноћу што харало није.
Вићет ништа, ал' је измршена,

[1] *мјесто* лећет?; [2] *мјесто* исходећа?; [3] огне.

до сим нешто како маче риђе,
и оно се на средину ваља.
Ха — помислим — оно је власица
хитроплета, те ливаде мрси.
Закон знадем јоште прађедовски
да се она убити не смије;
ал' помислим, што ми сад радимо,
о чем стари ни знали нијесу,
ни од страха смјели помислити,
а камо ли ђелом учинити.
(стр. 33) Ријешим се и шарицу запнем,
око с пуцем и с власицом слијем,
за мицаник и крем о огњилу:
како вазда сину искре живе,
свуд се проспу и табан озлате,
ал' за фајду — прах их не привати.
Гледам ваљу, што се од ње ради:
ал' ни зрнца у њу праха нема,
но насута ситнијем цвијећем;
ха! — помислим — ово су мађије!
И у тренућ ока лаганога
мислима ми сто препливју бабах,
мислећ: ова није, него она
ову бруку са мном учинила.
И кренем се окупит их старе
и на сав глас свијема казати,
да се прођу шале са оружјем,
ал' ће им се о главу сломити.
Но не пођем ни четири крака,
ал' све чудо више иза вишег:
слеће пред мном жена са крилима.
Немам пера љепоту јој казат,
ни језика наките, имена;
шћело[1] би се глас, перо славуја
а мастило цвијетна росица,
да јој облик право св'јету каже.
Запитам је: „Што си? који ђаво?

[1] сћело.

прођи ме се, заклинам те свачим!
(стр. 34) дај ми мирно поћи на торину,
нијесам ти ништа учинио."
Погледа ме, насмјехну се мало,
за руку ме узе својом њежном,
па ми поче тихо говорити:
„Не збор' тако, Драго Драговићу!
нисам ђаво, ни твој непријатељ
већем твоја богом посестрима,
од Ловћена Црногорства вила;
ни сад радим, ни ћу ти радити,
нити сам ти кад о злу радила,
но о добру свагда и поштењу."
Како чујем име посестриме,
паднем пред њу с плачем и с мобама:
да ми прости, кâ младу чобану,
преступлење мислих и језика.
Добротворка правде и свободе
исправи ме с оштрим поучењем:
„Хајде, рече, кажи у колибу,
нек ти данас поредници пуште
из торине овце и јаганце;
а ти кажи, да ћеш некуд поћи;
то изврши, па се к мене врати.
Но чуј добро, Драго Драговићу!
милиј' си ми од очих мојијех,
ал' иначе ак' учини ишта,
већ овако, кâ ти наређујем,
виловни су престроги закони,
(стр. 35) сестре ће те устријелит стр'јела[1]!"
Ја побрже стрчим до торине,
кажем на њу, кâ ми рече вила,
пак се вратим што скорије к њојзи.
Како дођем, она рече: Тако!",
пак одмаха уфати лабуда,
који бјеше стражар од језера,
заузда га цвијетнијем в'јенцем

[1] стрела.

свега прекри златном паучином.
Ја рукама китни в'јенац узмем,
а лабуду сједнем на рамена:
вила трепну и хитро полеће,
лабуд за њом од сокола брже.
Заблешташе очи од брзине,
те не могу ништа видијети,
до сим врха високог Ловћена
и пред собом бо̂гом посестриму,
ђе трепеће крилма управ к њему.
Не би дуго, ка̂ напитак воде,
долетимо уврх од Ловћена,
под највишом гредом и литицом,
на широку плочу од мрамора,
пред пећином цв'јећем окићеном,
коју око друго не погледа,
сим сокола јали горске виле,
јал' слијепца и вјешта гуслара.
Вила уђе у китне дворове,
мене рече сјеђет пред пећином,
(стр. 36) пред њом сјеђет, док појање чујем.
Мало прође, док ста гласак зучат;
тад уљезем брже у пећину.
Како прођем праг и врата исте,
поведе ме нешто невидимо
и сједне ме на мјесто погледно,
но закрито цвијетном завјесом.
Како сједнем, завјеса се диже,
отвори се пространство пећине:
три је топа пребацит нећаху;
ах, пећина звати се не може,
већ рај мними, ђе праоци живе
јали виле и њини љубимци.
Сва пећина сјајна и прозрачна
како бистра на мрамор ријека,
окићена свакијем цвијећем,
сваки цв'јетак сјаје ка̂ свијећа:
изм'јешане зраке сваке масти
ударају у свод од пећине;

а од свода јопет у рјечицу,
која враше средином пећине.
Од милинах гледати не могах,
кад падаху зраке на цвјетове,
који бјеху окита ливаде.
Очих поглед уши забунио,
тере на њих чут не могах ништа!
Насред исте престол подигнути,
на њем сједи ка̂ божество неко,
(стр. 37) у женскоме лицу и погледу:
су три в'јенца накитило главу.
Ту посједим гледајућ љепоту,
док одједном хукну глас појања
и загрмје војничка музика.
Кад погледам поље и ливаду,
ал' народа низ њем много иде,
у аљине обучени б'јеле.
[illegible]ина се сва пром'јени видом,
Пе[illegible]м се окити цвијећем;
(б'јели)[illegible]ом црвен в'јенац иде,
над народ[illegible] маче држаху.
[illegible] сјајна престола,
на коње га [illegible]е уграбише
Кад дођоше код [illegible]ви,
в'јенац цвјетни бр[illegible]њи.
соколови и хитри орл[illegible]'јенца,
ставише га на главу бог[illegible]
Гледнем, виђех потпис око [illegible]
изговор му ово прави бјеше:
„Мач и храброст силнога Душана
и ваљатност Србах витезовах
од Булгарах с крвљу тешком оте
в'јенац славе и њине државе;
њим те матер Србију крунимо."
С в'јенцем славе кад окити главу,
удвојише с' гласи и одзиви,
славогласне трубе и појања,
име Душан громом се казаше.
(стр. 38) Ја све сјеђах и то гледах радо
ал' одједном све с' у [illegible]

све се у плач свирке претворише.
Тад затртим и на ноге скочим,
викнем грлом што могах најбоље:
„Што би сада, ако бога знате?“
Глас ми истог првог одговори:
„Не плаши се и не вичи тако!
у вјечност је Душан преминуо!“
Тада и ја, кâ све, начнем плакат.
Плач нестаде, а весеље јопет,
веселимо с’, но пола плачући:
царица се види ухиљена,
у в’јенац јој пола сахло цв’јеће.
Но не прође николико доба,
ту да видиш страшнога погледа
и жалосна Србу свакојему:
крв потомка великог Немање
доври права жестокијем валом
и занесе престол и богињу;
двор божества помрачи српскога,
а у мрачни шћера[1] синџир виле,
мјесто пјесне да кукају тужне;
нав’јек зађе сунце Немањино
од српскога рода и племена.
Ах, ка с’ игда упуштити мога,
слављубна руко Вукашина,
заклат млада вјенценосца српска?
(стр. 39) стид те буди Србином се звати
међу свј’етом највјерниј’м народом!
јера уби свога господара!
Зар на главу круну ставит шћаше
крвљу облиту[2] свога благодјеја,
с њом се дичит и владалац звати?
Ја све сједим и у мраку плачем,
док се мало поче развиђати.
Мало ми се сузе уставише,
док започнем гласак вилах слушат,
ђе плачући мало прип’јевају

[1]) сћера; [2]) облитом.

неке боје с Турцма црногорске,
Царског Лаза, пак и Вртијељке,
Меког Дола, Кчева и Трњинах.
и Црнице, па и Буковице,
од Пиперах, па[1] Бјелопавлићах,
и од Крусах, па и Мартинићах.
Све повише гласак издизаху;
и ја срцем све веселиј' стајем:
виђу в'јенац, ђе се осушио,
ал' су два три порасли цвијета
из просуте крви Црногорства.
Док од једном, кâ да муња сину,
сва се засја велика пећина,
како данак, но с облачним небом.
Затрубјеше трубе и свирале,
сташе појат пјесне од храбрости:
син Тополе, огледало Србства,
(стр. 40)
почетак им и припјева бјеше.
Виђу, мало царица оживје,
Ђорђе к њојзи мачем голим трчи,
о мачу му в'јенац виси китни.
Тек га пружи, да окруни матер —
омаче се и наузнак паде:
у срце му с' свој засади маче,
мртав паде и укопаше га;
Марса српског и младога Феба
закри мрачна тополска гробница.
Јопет трубе, свире умукоше,
дом виловства потамње српскога.
Ја у маху од жалости скочим,
додија ми с' више то гледати,
у три сата сву промјену Србства,
обратим се изист из пећине,
но зачујем гласак, не знам, чиј' је;
ја [га] више разумјет не могах,
само ове четири ријечи:
„Стид ми живјет већ не даје,

[1] па и

кад помислим, тужна мати,
да ми Осман закон даје —
ах, доклен ће тако стати?"
Ја изидем што најбрже могнем
и усједнем на брза лабуда,
однесе ме до краја језера,
а отолен здраво на торину.
(стр. 41) Јопет ћу се молит посестрими,
да ми даде крила од полета,
да виловства јопет дворе видим,
но када се боље обасјају
и кад в'јенац добије царица,
да је гледам веселога лица.

(стр. 42) [20.] ОДА СУЛТАНУ ТУРСКОМЕ.

Сунце сјајно јеси над сунцима,
које гријеш свијема Турцима,
глава ти се мимо луне пружа,
сабља ти је трипут од ње дужа;
светац чисте вјере тобом дише,
перо ти је од тополе више,
око њега челенке и гране,
те се с њима Турци од зла бране;
теб' сви краљи што орлу пилићи,
јал' соколу гадни грмушићи!
Цар над царма и да и их јеси,
сви питају: „Махмут калиф, ђе си?„
(стр. 43) Главом свега сви те они знају,
не чуди се, што на тебе грају
што и вране на сива јастреба.
Ти сам чиниш како Турцма треба,
али ништа главу не разбија',
ни кавуре од себе одбија;
јер и Стамбол ако ти уграбе,

нећe свеца и горње му ћабе:
тамо ће ти све краљи платити,
жедне ћеш их у ђејмен зајмити.
Иншалах!

[Крај „Пустињака цетињског“.]

[21. ВУКУ СТ. КАРАЏИЋУ].

Збогом остај, збиљски Србе,
храни Српство душом грбе;
буди свагда оне ћуди,
да ти Српством дишу груди,
па ћеш сваком мио бити,
душом ћу те ја љубити.

Вукова преписка, књ. VI (Биоград 1912), стр. 364.

Ту пјесмицу владика понавља на крају писма Вуку од 7. фебруара г. 1836, само што у 5. стиху мјесто *сваком* стоји *Српству*, а 6-ти стих гласи *вјечно ће те спомињати* (о. с., 365.)

ЛИЈЕК

ЈАРОСТИ ТУРСКЕ.

ОД

П. П. Н. Њ.

ВЛАДИКЕ ЦРНОГОРСКОГА

ЦЕТИЊЕ.

ПЕЧАТЊА ЦРНОГОРСКА.

1834.

ПЈЕСНА ЗА ВИДА И МИРЧЕТУ,

КАКО СУ СКУПИЛИ ЧЕТУ И УЗЕЛИ ТОП С [С]ПУЖА.*

Вино пили двије четобаше,
четобаша Видо и Мирчета,
на обали реке гласовите
у Пажиће село поносито
на високу кулу Агичину,
баш Агице, кнеза од Пажићах;
вино пију, разговарају се,
ће је која остала срамота
(стр. 2) Брђанима и Црногорцима
у Тураках јал' друге крајине.
И такви су макул учинили,
да срамоте остануло није
Брђанима ни Црногорцима
у Тураках, ни на крају другом,
до сим једна брука и срамота:
„Кад с Турцима бојеве чинисмо
и крваве рате заводисмо,
узеше нам два топа огњене;
пуштише их три наше нахије
без пролива крви од јунака
и без` ране и без мртве главе;
то је сваком од наше крајине
припасало женску опрегљачу,
да је такве нигде било није!“
Па с' у вино куну четобаше
својим здрављем и својим оружјем,
да ће чету покупити малу,
с четом поћи Спужу крвавоме
и са њега топа уграбити
хаберника Скандарбега бана,
(који сједи на бедем од Спужа,
даје хабер у турску крајину,
(стр. 3) кад ударе брцки[1] витезови
на три тврде од Спужа капије),

* [То је било 23. марта г. 1833, в. бр. 8. на стр. 37.]; [1] брдцки.

јали своје изгубити главе.
Тек заклетву ову учинише,
на лагане ноге устадоше,
с' куле пале двије аберњаче,
аберњаче, пак и леденњаче.
Хабер Брду пође пространоме:
сви четници дивно познадоше,
да су пушке њина четобаше,
четобаше Вида и Мирчете;
брже трче кули у Пажиће,
ђено они испијају вино.
Скупише се тридесет четниках,
те ми сјели испијати вино
баш са своје двоје буљугбаше.
А што ћу ти лакардију дуљит?
чета ти се отлен подигнула
прије зоре и прије сабаха,
до сабаха три сахата бјеше;
обрнула к Спужу крајичноме,
два је поља прекасала вучки,
Ждребаника, пак и Лиманика,
Височицу вучки и хајдучки,
(стр. 4) доклен Спужу на капију дође.
Али ево муке за јунаке:
на граду је гвоздена капија,
на капији брава дубровачка,
затворена, пак је заклопјена;
а на врата четири солдата
од нигзама цар-Отмановића,
те чувају граду караулу
од Брђанах крваве крајине.
Чета пред град мало починула,
потегнула из тулума вина,
доклена им бог и срећа даде,
и заспаше четири солдата
у крваву кулу караулу.
Како чета оно опазила,
друг се другу пење на рамена,
а најгорњи њини буљугбаше,

искочише на бедем од града.
А што ћу ти лакардију дуљит?
искочише, па га прескочише,
ускочише кули караули,
те од куле саломише врата
и свезаше четири солдата;
отворише од града капију,
(стр. 5) те у граду чету уведоше,
уведоше, пак је изведоше
на бедему к топу абернику,
а шта ћу ти лакардију дуљит?
већ низ бедем топа отискоше.
Стаде звека бедем и капију,
стаде црне земље тутњавина,
потресе се сва турска крајина,
а ломе се срчајли-пенџери
од теготе пуста хаберника.
Турци мисле, е се земља тресе,
јал' гром уби кулу караулу.
Устадоше на ноге лагане,
отрчаше кули карауди,
али виде отворена врата
и свезана четири солдата.
Искочише граду на капију,
него брцке пушке запуцаше
и у граду Турке затворише.
А што ћу ти лакардију дуљит?
већ Брђани топа одвукоше.
Турци трче на спушку главицу,
те кликују варош Подгорицу,
вељу Зету, љуту Малесију.
(стр. 6). Убрзо им вељи индат дође:
пет хиљадах љута Крајичника,
а пред њима Лекићу спахија
и делија од Грудах кадија
и од Спужа Мехмет-капетане.
А шта ћу ти лакардију дуљит?
окренуше с војском, ударише
у крвавом Косовоме Лугу

на Јаштребу, на село малено;
ту смислили топа осветити.
Но ђе срећа, ту је и несрећа:
војску стража опазила мала,
отрчала, у село казала:
западоше тридест и три друга
и на себе напустили Турке.
Турци загон к селу учинише,
пет шест кућах огњем опалише;
но се љуто бране Калезићи,
бију Турке, кликују Брђане.
У томе им индат сустигнуо:
од крвава села Ћириоца
стасало им деведесет другах,
а пред њима Ристанов Стефане
с побратимом Ђикнићем Стефаном,
(стр. 7) како доше, у Турке удрише;
а шта ћу ти лакардију дуљит?
саломише силу и крајину.
Турци бјеже Косовијем Лугом,
ћерају их брцки витезови;
до Сушице, док догнаше Турке,
десет су им окинули главах
и шездесет ударили ранах;
јошт спахија и Грудах кадија
у бјежање сабље изгубили.
Живи Турци оружје бачали,
да Брђане њиме замамљују;
па се грдни и разбјени Турци
повратише Спужу, Подгорици.
Пројите се, Турци, војевања
и на љута Брда ударања,
јали ћете јопета бјежати,
без оружја крвави скакати.
Поноси се, ти крајино наша!
доклен рађаш онакве јунаке,
како што је Видо и Мирчета,
не остаје бруке и срамоте
Црној Гори ни на једном крају,

(стр. 9) [23.] УДАРАЦ НА МАРТИНИЋЕ

1832. года 23. априла.

Пролећело тридест гавранових,
гологлави, сломјенијех крилах,
од ћенара и турске крајине,
Подгорице, Спужа, и Жабљака;
то не били, кажу, гавранови,
већ тридесет од крајине агах.
Пролећеше Зету и Цијевну,
пребродише блато и Бојану,
пролећеше од града капијом,
доклен на град Скадар изљећеше.
Вијали се, пак су починули
(стр. 10) на соката и визирска врата;
гачу тужни замуклијем гласом:
„Аман, еман, честити већиле,
Мехмед-пашо, мухур-саибијо,
већ овако живјет не можемо
од влашкијех силнијех змајевах:
излијећу из крвавих горах,
долећују нама на бедеме;
ми се од њих маћи не смијемо,
ни из града носа изнијети,
а камо ли боја учинити
на мегдану и пољу широку.
Узеше нам поља и ливаде;
што ни бјеху хани и дућани,
то су њима овчарске стајнице;
агалуци и наши читлуци,
што држаше цареву крајину,
туд се њима раширују овце.
Аге смо ти без ништа остале,
останули аге и спахије,
пропâ нам је перчин кроз капицу.
И те бисмо јаде опростили,
да смијемо рало уфатити,
уфатити рало и мотику,
(стр. 11) да се хљебом можемо ранити.

Него аман, глави господаре,
ти освети крајичнике Турке!"
Кад разумје мухур-саибија,
он агама тако бесједио:
„Аге Турци, жалосна ви мајка!
ја ви од њих помоћи не могу,
јер су они стари витезови,
који су се свагда научили
ломит војске турске и свачије.
Цар је еман Богу учинио
да већ на њих нигда војштит неће,
а и да би могâ навојштити,
неће Русу хајтар иштетити;
речено је од њих сјеђет с миром,
када су се досад одбранили."
Ама јопет Турци завикаше:
„Ми, већиле, не тражимо војску,
да с њом хараш влашку Гору Црну;
већ нам подај пет хиљадах војске
и са војском три топа огњене,
да на једно племе ударимо,
којено је накрај Горе Црне, —
Мартинић се по имену зове, —
(стр. 12) да то клето племе похарамо.
Оно јесте начинило куле
близу Спужа, крвавога града,
гађа са њих по бедему Турке;
сад је њима ласно ударити
и то племе клето истражити:
све су друге изјавиле овце
до крвава села Мартинића;
њине пасу ситну ђетелину
до бедема од нашега Спужа,
не боје се цара ни везира,
за нас друге одавна не маре!
Ту је ласно њима ударити:
стотина је овчарах чобанах,
десет хиљад б'јелијех овацах
и хиљада коњах и воловах,

Ако бог да и Мухамед светац,
те то клето племе истражимо,
с тијем ћемо Брда устрашити,
од градовах наших одагнати —
него војску, ал' све посијеци!“
Кад њих зачу Мехмед Рашид паша,
види много да не траже војске,
рече њима и даде њим војску,
(стр 13) пет хиљадах од свога нигзама,
а четири љута Арбанаса,
и пред војском млада Мехмед-пашу
и четири гласите зеленке.
Отолен се војска окренула,
доклен спаде варош-Подгорици;
војска метну Рибницом шаторе,
од крај града до крвава моста:
ту трајала дана три четири,
ту трајала и ту вијећала.
Диван паша вијећ учинио,
тек се смрче и сунце утече,
на четворо разредио војску:
једну паша себе оставио,
другу даде бегу од Каваје,
трећу даде Лекићу спахији,
а четврту спушку Селим-аги.
Па се с војском ноћно окренуше,
ноћно пошли, ноћно Спужу дошли,
к селу пошли са четири стране:
паша својом насред села пође,
на бијеле куле Радовића,
бег с његовом на Ђурановића,
а спахија пут села Глизице,
(стр. 14) ага пође потоком на Цркву.
Но бегова најпр'је[1] удри војска
на ваљатно село Ђураново:
неке мање куће попалише
и четири главе уграбише.

[1] најпре.

Но се кућа Ђуранова брани,
у куле се десет затворили,
Турке бију, кличу Мартиниће:
но им нико помоћи немаше,
јера врсниј' бјеху у планину
тијех данах изјавили овце.
Чује поклич Војводића Раде,
те истрча пред бијелу кулу,
одмах свога пали џефердара,
те кликује браћу Мартиниће:
двадест их се брже окупило,
помислили да је једна војска;
итро трче к селу Ђуранову.
Но им лоша срећа прискочила:
село бјеше бего уминуо
и са њиме[1] сва врснија војска,
те се срете с Војводићем Радом
и са оно двадесет момчади.
Убише се бојем жестокијем,
(стр. 15) ал' Војводић (и од трага му је)
пали свога бистро џефердара:
дивно бега од Каваје згоди
посред срца, ђе му душа куца,
на пуце му и загнао[2] душу.
У то паша страга ударио,
с десне стране Лекићу спахија,
а с лијеве спушки Селман-ага —
међу собом момчад затворили.
Жестоко се бране Мартинићи,
но им турска сила одољела,
десетињи главе откидоше,
оне десет љуто обранише.
Но кликује Војводићу Раде:
„Ај ђе сте ми до два братучеда?
ђе си мене, Стефо и Гавриле?
кућу вама Турци ископаше;
већ су мене обранили љуто:

[1] њима; [2] *мјесто* изагнао?

на мене су седам осам ранах,
сад ме двоје уби сенџирлијах,
обје су ми ноге саломиле
бранећ стрица Милутина мртва,
да му мушку не однесу главу.
Виђу, мене помоћ не можете,
(стр. 16) но грабите робје од Тураках,
јера ви га свега поробише.“
оно Стефо чује и Гавриле
и са њима шездесет чобанах:
у јунаках пукла срца жива,
те у Турке загон учинили:
сву низ село саломили војску.
До мрамора Мехмед-Кокотлије
тридест и три откинули главе;
од мрамора до дно Поточинах
четрнаест откидоше главах.
Док им добра помоћ прискочила —
сто Црнацах с Пуљевићем Радом,
од Жупине Црнци ударише
на барјаке бега задринскога;
ту истога бега посјекоше
и десетак око њега главах.
Бега уби Пуљев Радоване,
а Милутин братанић пос'јече.
У то Брда друга прискочише —
сви Пипери и Бјелопавлићи,
зајмише се пољем за Турцима.
Да је коме стати погледати
како Турци трче на кошију!
(стр. 17) Ита у град сваки сакрит шију;
но им тако бог и срећа даде,
јера им се близу нагна Спуже,
тере у град грдни утекоше.
Ту погибе Мартинићах десет,
а Тураках трипут по педесет.
Мартинићи српски соколићи,
свагда ли се справни[1] налазите,

[1] справна

те цареве паше исправљате,
са пуцима вашијех шараках,
да се не би који преварио,
и у дубље с војском ударио, —
ви сте крило српској Гори Црној,

(стр. 18) [24.] ВУК ПРИЈАТЕЉ ОВЧИ.

Бијела је покликнула вила
сврх пустога Лисца високога;
кличе млада Омутић-паланки[1]
по имену Беровића Марка:
„Зло ти јутро код овацах, Марко,
у зȏ час си укротио овце
по паланци и турском ћенару!
жалбе су се на тебе дигнуле,
оће тебе ударити Турци,
Херцеговци крвави јунаци,
од Клобука и од Корјенићах,
од Требиња и од Невесиња.
Везиру су[2] додијале даве
(стр. 19) на крваве Цуце и Трешњевце,
на крем пасућ турску царевину.“
Него Марко одговара вили:
„Мучи, вило, стали ти с каменом!
мене Турци ударит не смију,
доклен ми је код овацах Вуко,
ово Вука десет Перовићах.
Вука знаду и отпријед Турци:
он се с њима и пређе играо,
играо се квочке и пиплићах.
Друга момчад боја зажељела,
јер су мале пушке прифатила,
ȁ дугијех половина нема;
бога моле, да им удре Турци,

[1] Паланги; [2] се.

да без паре и дуге набаве!
Па док ми је пет стотинах Цуце
и толико љута Оздринића,
не смију ми ударити Турци.
А скоро сам вјеру уфатио
с Мушовићем Осман-капетаном
и његовим љутијем Никшићем;
а кад они на ме удрит неће,
не бојим се мртва Корјенића.
ни лукара из града Требиња."
(стр. 20) Опет вила одговара Марку:
„Зла је вјера у Турчина, Марко!"
Него Марко не обрати главе,
већ уљезе опет у колибу.
У тај доба ударише Турци,
шестотинах пјешца и коњика:
опколише овце и торину,
посјекоше у колибу Марка.
Но искочи Голубовић Вуко
баш са оно десетак момчади,
из аљинах без пола аљинах.
Кад погледа овце и торину,
али су их овколили Турци
и од тора стругу одстружили.
Онда Вуко пали џефердара,
те погоди на стругу Турчина —
два убио једног проз другога;
па кликује из колибе Марка,
а соколи ђецу око себе.
Ђеца гађу и добро погађу,
бију Турке и торину бране;
но свјетина кад сложно навали,
предобије земље и градове,
а камо ли овчарску торину —
(стр. 21) одјавише низ Рудине овце.
За њима се напуштио Вуче
са момчађу, узданом дружином:
Рудинама разагоне Турке;
сав су плијен њима уграбили,

јошт им десет главах откинули.
Ево више јада од Тураках,
јер не знају бјежат Рудинама;
ја ћера их с момчадима Вуче,
док их угна у племе Грахово:
сјекли су их што су могле[1] руке,
и по бреме узели оружја. —
Паси, Вуче, сад Рудине с миром!
не може те нико укорити, —
ти си стрица осветио Марка
и братића млада Марковића;
од тебе ће заминоват Турци,
јере си их добро научио
ладит кашу низ травне Рудине.
а ако те штогођ и задију,
јопет им се кâ прије појави,
па ће шукат огањ у капицу
и пробудит турску кукавицу.

[25.] НАХИЈЕ.

(стр. 22)

*Ц*рне Горе[2] крајино и крило,
*Р*одом сваким Италијо српска!
*Н*иво[3] златна и ливадо цв'јетна
И вјерношћу постојано гн'јездо!
*Ц*рно срце душманину даваш,
А оцбини киту и похвалу!

*

*Р*асли цв'јете, дивото јуначка,
И похвало оца Горе Црне,
*Е*ј витештва излежало право,
*Ч*врста вјером, постојана дјелом!
*К*ами Турству на твоје границе,
А благо ти роду и племену!

[1] могли; [2] *Церногоре*; [3] ньиво *т.ј.* њиво.

(стр. 23)

Ко се с тобом поредити може,
Ал' се дјелом храбрим показати?
Ти си мати српске Горе Црне
У бранило соколовска гн'језда!
На тебе се тешко туже Турци,
*Сл*аве тебе прости стихотворци;
*Кл*ик јунаштва и гуслара фале
А највише твоја дјела славна.

*

*Б*ојеви те тешки одвојише,
*Је*к[1] пушаках св'јету прогласише!
*Л*омећ Турке слободу си стекла,
О нахијо и племе витешко!
*По*добило Спарте, Картагене,
А Србаљах дико и похвало!
*В*езири те много вељи памте,
*Л*ијућ крвцу, с тобом се бијући
И пред тобом у трку бјежећи;
*Ц*рне су им поставале мајке,
*К*ако вазда, тако и данас је.
*А*мин, боже, ко до тебе може!

[Крај „Лијека јарости турске."]

---

[1] ек *т.ј.* јек.

ОДА

СТУПЉЕЊА НА ПРЕСТОЛ ФЕРДИНАНДА I.

ИМПЕРАТОРА АУСТРИЈСКОГА

И

КРАЉА МАЏАРСКОГА И ПР. И ПР. И ПР.

СПЈЕВАО

ВЛАДИКА ЦРНОГОРСКИ П. П. ЊЕГОШ.

НА ЦЕТИЊУ.

У ШТАМПАРИЈИ ЦРНОГОРСКОЈ. 1835.

[26.]

(л. 2) **Рука Зевса пару в'јенац дава,**
царска рука људма срећу сије.

Врх Олимпа, који држи
трон божествах на леђима
и пресјајни властителни
над умовма скиптар вјечни,
што је своју вазда сјајну
свјетлост оку људском скрио?
што л' Јупитер громометни
девет шћери високијех
(л. 2б) у ођело црно врга̂
и река̂ им, божествене,
јасне главе и веселе
да у жалост преобрате,
да природу сву заплачу
и све умне њене твари?
што л' Вијена скиптроносна
тако умах бјелосјајна
своја крила мрачна каза,
те синове неизбројне,
храбре, умне на све стране
уцвијели и заплака?
Да̂, нема јој више славна,
добрим дјелма сијајућа
властитеља круноносна,
миротворна *Франца* цара,
већ га с трона блистателног
смрт с грабљивом руком скиде
и у вјечни храм уведе.
Ал' Вијена славом хучна
сад отире сузах токе,
мјесто плача пјева, скаче,
јер на трону своме види
(л. 3) сина *Франца* бесмртнога,
праунука Етикова,
млада, умна скиптроносца,
Фердинанда цара збиљска,

ком узлазак на престолу
честитају хучним гласом
громи Хуна и Германца;
коме в'јенце цв'јетне, славне
саплетоше и дадоше
испод круне бриљијанте
горди Алпис са Карпатом,
који горде, вјечно цклене
своје главе надоблачне
са весељем преклонише
пред мишицом скиптроносном
Фердинанда цара млада;
Дунај славу кога гласећ,
са весељем хучно иде
кроз град В'јене царородне,
он се горди и велича,
јер младога влаца лице
често гледа са восторгом
у немирно своје бистро
(л. 3б) огледало брзотечно.
Неизбројна ратна ђеца,
милиони поданиках
са једнијем гласом вичу:
Многа љета, *Фердинанде*,
цесаром се нашим звао;
многа љета твој високи
круноносни широкијех
крилах орај осјењавâ
поданике твоје сретне;
многа љета истјецали
од висока твога трона
и царскога в'јенца главе
источници добрих дјелах
на род умни човјечества!"

[Крај „Оде ступљења на престол"]

[27. НА ТОПОВИМА СА ЖАБЉАКА.]

[исп. бр. 8. на стр. 37.]

„...... на другом топу стоје ови владичини стихови:

Црногорци кад оно витешки
Жабљак тврди турски похараше,
онда мене старца заробише,
на Цетиње српско донесоше.

10. марта 1835.

На трећем топу изрезане су само ове речи:

Жабљак ме Цетињу дарова на силу.

10. марта 1835. г.

Књиге Љубомира П. Ненадовића, III. св. (Биоград 1881), страна 93.

[29. ПЈЕСАНЦА ЗА МЛАДЕЖ.][1]

[30. СВОМЕ БРКУ.]

„Слушао сам га 1836. године, кад је долазио у манастир под Мајине, черек сата далеко од Будве, кад стаде једном засукивати брк спрам огледала, па сам себи говораше:

Црни брче, ђе ћеш окапати —
ал' у Мостар али у Травнику?"

Dubrovnik, IV. год., стр. 74 у напомени.

---

[1] Бр. 28 је *Слободијада.*

[31.] ВЈЕРНИ СИН НОЋИ ПЈЕВА ПОХВАЛУ МИСЛИМА.

(стр. 127) Лакокрила божествена шћери,
престижнице ђјела свакојега,
преставнице ума високога,
огледало љуцке ваљатности,
основнице великијех ђелах,
уздижнице високог Олимпа,
породнице Сатурна и Реје
и њихова умнога порода,
која даде у рукама Зевсу
свемогуће владателство св'јета
(стр. 128) и огњене стр'јеле и громове
без тебе би у мраку плакала
породница мудрости Минерва.
Славна ђела Јунонина сина
без тебе би у незнаност била,
мрачна би их р'јека занијела.
Твоје хитре и крилате руке
уграбише стр'јеле огњевите
и огњене луке и тетиве
баш из руках грозна Јупитера,
да не иду, куд их он пошаље;
већ ђеречеш и ђе им наречеш,
онђен хитру силу да разбију.
Ти си лака, хитра посредница
међу љуством и међу божеством:
ти божеске с неба сносиш мисли,
предајеш их земље житељима,
а житељах с земље мисли носиш,
предајеш их свега владјетељу
и житељма неба високога.
Ти си вргла стубу како зраку,
како зраку сунца огњенога,
која с земље на небо досеже,
тер се низ њу сноси и износи
оца крјепког брига о синовма,
а синовах к оцу благодарност.
Ти највише завјес мрачну дижеш

(стр. 129) и испод ње мож' назријет мало
божествену силу и могућство
и красоту небеснијех странах.
Каткад твоме хитроме полету
преузан је простор окејана
и дубине мрачност преплитахна;
чак до кола летиш сунчаногa
из његове сјајне и шиљасте
из чела му излазеће зраке;
у бистру му круну загледиваш,
па отолен по простору летиш
и наводиш велика свјетила,
те спавају под завјес Фебову.
Теб' се дневи, ноћи равно види,
не може те ништ' обично смести:
мрачне ноћи, мрази, ни сњегови,
ни грмњава грома огњенога.
Тебе свагда сунце умно сјаје,
путе твоје зраке освјетљају.
Ти у тренућ често основајеш
други свијет и биће природе
и течење ствари видимијех,
само кад си у храму поете.
Ти надежду рађаш и подижеш,
са њом живот љуцки продужајеш,
а каткад је здражиш и подигнеш
и заплетеш у беспосличење,
(стр. 130) да рањена једва на крај дође
и у безну[1] пане тугујући.
Ал' је јопет ти брзо исправиш
и дадеш јој ново препитање:
ал' је свеђер шећеш и колебаш
како вјетар на гори младику.
Ти с љубављу владаш и управљаш;
куд год иде, ти си њојзи вођа,
прави папир њезина своиства[2],
у који су уписате право

[1] бездну; [2] свойства

све каквости и њезине жеље.
Ти си мати свакога заната,
све науке и свег просвјештења;
без тебе би мртво љуство било
и живјело кâ друга животна,
не би ове имало цијене.
Твоје силе премјењују вољу
у човјеку часа свакојега;
часом поје, игра, весели се,
часом плаче, кука, јадикује;
часом чиниш, те му протијече
мирно вр'јеме краткога живота,
а часом га сметеш и колебаш
кâ вјетрови сиње океjане,
и бачиш га јадна и сметена,
како море жива топјеника.

(стр. 131)

[32.] ДОБРОДЈЕТЕЉ.

Шћери божествена,
даре превисоки,
одушевно сунце,
јошт да тебе није,
чему би се човјек
подобити могâ?
и што би му било
мјест' тебе утјеха?
и без тебе би ли
он могâ носити
у правоме смислу
име тешко чојка?
Без теб' не би свјетлост,
душа ум имала,
већ би човјек био
звијеру подобан.
Ко, кâ и ти, може
овеселит срца

и саплести в'јенце
великим људима
и царским главама?
Мрак би све њих скрио
и у свој двор мрачни
вјечно затворио,
да им твоје луче
(стр. 132) јасно не свијетле.
Ко, до тебе, може
круноносној[1] глави
име вјечно-сјајно
у народу земном
с рода у род тако
задуго хранити?
Срећан ти је онај
житељ земље мале,
који може, хоће
стазам ти ходити
и створењу себе
подобну, приличну
твоје благородне
и велике даре
обилно сипати;
он ти мирно живи
и весело пређе
кратак и тијесни
пут смртног живота;
он утјешен лежи
на смртноме одру
и весело пође
у земље њедрима
ка̂ безлобно д'јете
у матерње руке.

---

[1] крунаносной.

(стр. 133)

[33.] ПРОСВЈЕШТЕНИЈЕ.

Ти по другом љуство
у умноме стању
рађаш и прерађаш
и у ред га прави
човјека доводиш;
без тебе би оно
глупо и слијепо
расло [и] гинуло
ка̂ друга животна.
Без теб' човјек ничим
на чојка не личи
осим једним стасом
и тјелесним видом,
а душом је гори,
злобниј' и јаросниј'
од барса и тигра.
Ти свакојзи ствари
дајеш изглед други,
од грубе[1] је чиниш
благородну, сјајну.
Ти умекшаш јарост
најљућих звјеровах;
ти си људству[2] дало
и[3] ум му улило,
те поредак има
(стр. 134) и законе своје.
Јер да није тебе,
би све оно било
жертва своје гнусне
дивјачности љуте;
све поземне ствари
од теб' јесу прави
ток и ред узели.
Ти си душа људства[4],
без којег је човјек

[1] трубе; [2] лютству; [3] у; [4] люцства.

мртав умом вјечно;
и остале ствари
све би мртве биле
без твога поретка.
Несрећан је народ,
кога зраке твоје
не свијетле сјајне,
а твој вјечно срећан,
који тебе диже
споменике хвалне
и храмове сјајне.

[34.] МЛАДОСТ.

О младости света,
твој је вијек златан
(стр. 135) и твој живот срећан;
ти си једна сама
беспорочна, чиста
и управо цв'јетак
љуцкога живота.
Срећан ли је човјек,
кога смрт постигне,
док је у твом храму,
доклен не изиде
на поље метежа,
ђено ни сам не зна,
што мисли, што ради
и што ће да гради;
већ се снује, смуца,
све к нечему тежећ
обраљене душе,
покварене ћуди
и звјерскога срца.
Он све своје благо
са тобом изгуби:
чисту, непорочну

и анђелску душу
и доброту сјајну
благородне ћуди.
Живот твој се тихи
може уподобит
претихоме санку,
(стр. 136) божествену зрâку.
Кад се с тобом човјек
растане, раздвоји,
тад све бриге тешке,
непостојне, свјецке
на главу прифати,
и синџир се свеже,
свободу изгуби,
нуждам се покора
и свакој теготи;
често скорбан љуто
сједи уздишући
за твоје премирне
и сладосне дневи
рајскога живота.

[35.] ЗАДОВОЉСТВО.

На свијету среће боље није,
нити смртни нашâ ђегођ би је,
од пресвете задовољства ствари:
за њу сваки, ко је смртни, мари;
без ње цари туже под крунама,
с њом ратаји поју по њивама.
Ови свијет ништа друго није
осим једно те привиђеније,
(стр. 137) о ком човјек, кад расуди здраво,
једва може видијети право,
да ствар јесте творца некакова,
која гледа свијета његова,
да га она мало не одведне,
те очима у свијет погледне.

[36.] ОДА СУНЦУ, СПЈЕВАТА НОЋУ БЕЗ МЈЕСЕЦА.

Сине неба, диадимо Зевса,
побједниче царства Еребова,
ти нам сијеш луче свјетлосјајне,
без тебе би у мраку плакало
све подножје пространог Урана;
без тебе би љуство тужно било,
би у мраку расло и гинуло,
не би знало божествене руке;
много дивно и цв'јетно растење
не би знало земаљска божества,

ни свог творца природне дарове
при којим се често мрачна види
твога кола сјајност огњенога.
Све дубраве и цв'јетне ливаде,
веља брда и горде планине,
(стр. 138) те рађају ките и цвјетове,
којим ките све биће природе,
фале руку њина создатеља,
услађују чувство погледања
и воздуху слатки мирис дају.

Без тебе би све ка̂ мртво било,
да их твоја не мами краснота
и летење хитрокрилних лучах
из њедара њине њежне мајке.
Што сад поје и весели чојка,
без тебе би све њему плакало;
ум би његов по мраку летио,
с једне ствари на другу трчао,
не би нигђе почивала наша̂,
доклен би се у бескрајност скрио,

како одзив топа великога,
кад се слијеп међу горе смете
и од једне на другу прескаче,
док га прождре океан воздуха.
Све ријеке и дивна језера
и сва мора с небом закључана,

те су људцком најнужниј' животу
и најљевши оку погледати,
без теб' ништа то нам било не би
до људцкога гроба и прождора.
Глас славуја и тичице гласне
ни у поља, нити у дубраве
(стр. 139) без тебе се нигђе чуо не би;
нит' би когођ имâ опојати
то прољеће — вʼјенац од времена —,
већ би вјечно мучале тичице
од настанка до свога нестанка;
мјесто њих би у мрачне дубраве
по пољима и по ливадама
завијали ненасити вуци
и хучали несташни међеди,
тигри страшни и лавови силни;
с дрвима би честе боје били
и јарошћу себе поб'једили,
не могајућ дрву одољети.
Тад би била стада без пастира
рашћерата по гори зеленој
са љутошћу дивљијех звјеровах,
а пастири исто кâ и стада
не би знали један за другога.
Живот људству без тебе би био
кâ немирним неба духовима,
те мишљаху с престола бацити
цара неба и свег створитеља.
Рај земаљски, Едем красновидни,
без тебе би кâ ад изгледао.
Што мирноме сад житељу земље
даје с тобом радост и весеље,
(стр. 140) без тебе би јадост и кукање;
вјечно б' с умом мрȁка војевала.
Али сада торжествује људство,
е помоља весела зорица,
цвјетови су поља окитили,
а вјенчеви горе вјенчали су;
поју тице са царем славујем,

љуству кажу, да у поља иде
и у китне башче и цвјетнике,
е се златна кола помаљају
и крилати коњи излећују,
који воде цара од свјетлости.

[37.] МОЈЕМУ ДРУШТВУ НА ПЕТРОВ ДАН.

Је ли љевше штогођ на свијету,
ал' милије описат поету
од дружества мила и учтива,
у ком влада благородност жива?
Коме не да светост у прсима
што рђаво мислит о људима,
већ од срца сваком добро жуде,
(стр. 141) тога мисли просвештене нуде.
Шта ћу слијеп на Олимп ходити,
житеље[1] му[1] умом находити,
да ми сваке мисли[2] буду глава,
како да је то сва моја слава?
Не, ја више на Олимпу нећу,
већ се крила к њему ми не крећу,
већ предметом поезије моје,
најсветије мојој души што је.
Човјек добар душе благодарне[3],
који има дарове природне,
биће вазда почетак и дика,
моја дика и слава велика.
То су моја, то божества права,
земнијема то нек' буде слава;
виде оно на земљи очима,
штоно траже слијепи мислима
по државу, која нема конца,
Кроновога сина св'јема творца.

[1] жителѣм; [2] мисле; [3] *можда мјесто* благородне.

[38.] СИН ОТАЧАСТВА.

Отачаства сви будимо цјенитељи прави,
свезу с њиме да држимо кâ синови здрави;
нек' нас ништа земно од њег' одвојит не може,
ни противном проћу њега гром, пушка поможе.
(стр. 142) Нек' се нама низ мач, копље крв наша пролива;
за част њега ко гођ умре, душа му је жива.
Мрзак св'јема нек' нам буде издајника глас,
ко издајом тражи себе учинити чâс';
отачаства сви гонимо смутљивицу, браћо, дâ,
који брацку крв пролити свуд по земљи ода;
у њег, нема отачаство узданицу праву,
зна, да не би за част њега дао своју главу;
јер га знаде, да је страшљив кâ Циганка сама,
њег' у синцир смрад сам види кâ лисицу мама.
Међу нама нек' не буде онаквијех људих,
који новце богом држе, поганијех ћудих,
јера они јесу прави сви подлости гроби
и корита они свога, како свиње, роби.

Д... Д...

Грлица. Календар црногорски за год. 1837, стр. 127—142.

[39. КНЕЗУ МЕТЕРНИХУ И КНЕГИЊИ ЗА НОВУ ГОДИНУ 1837.]

(стр. 181) Муза света јошт никада
душевне ми лире жице
са њезина огња силам
није тако, да знам, јако
распалила и запела,
кâ што их је сад запела
и к појању принудила.
Божаствену шћер Олимпа
не знам што је побудило,
те пламеном својим светим
мога ума слабе силе
крјепко тако распламћела:

Ареја ли крвопијце
какве жертве страховите;
ил' преласна[1] бистросјајност
и летење немирнијех
(стр. 182) крилах Феба огњесипца;
али Никса, таме цара,
кабаница прешира,
те природа с моћном руком
с брилијантма многијема
окитила и навезла;
шетање ли златостопе
љубимице Хитонове,
која њежна смјело шета
изнад прага источнога
са китнијем дивним в'јенцем,
који вјечно, непрестано
свјетлоока шћер истока
носи дивна око чела,
и предраге паденије
тавне ноћи и Ереба
пред Титаном дуговласим;
али шћерца Аполона
да ме њежна не пригони,
да опојем пир синоћни
пребогати и пресјајни
у кнежевски дом гласити
Метерниха св'јету знатна,
на којем се сребро, злато
на све стране преливаше
пред погледом сјајне св'јеће,
како зими цклени леди
пред бистријем, прозрачнијем
оком цара Аполона;
палату ли рају сличну
ње богаства неизбројна?
Ништа од тог мене сада
није могло побудити

[1] прелaстна.

и душу ми распалити;
јер Ареи, бич народах,
сад не риче по пољима
тако силно и гласито,
да раздражи дух поете;
Фебу, Никсу и Аврори
већ су п'јевци много вјештиј'[1]
сплели в'јенце не увехле[2];
нит палате преопширне
злато тешко, сребро сјајно,
Хефестове руке дјело,
ни ње свила и кадифа
к томе ме је побудила.
Но су мога ума слабе
силе јако узиграле,
да на ово ново љето
сплетем мојом слабом руком
в'јенац тијем особама,
којијем га била не би
кадра сплести вјешта рука
Хорација и Пиндара.
    Каква смртна може, кнеже,
рука в'јенац тебе сплести,
о мудрости огледало?
Теб', који ћеш вјековима
умни примјер свагда бити?
Европа ће, доклен траје,
име твоје вјечно славом
спомињати и хранити,
јер си умом превисоким
у ње нужде и страдања
њој помогâ превеома.
Круноносне многе главе,
те Европе владаоци,
у помоћ су звали себе
твога ума преопширне
и превјеште у свем силе.

[1] вѣшти; [2] увахле.

У помоћ си трчâ њима
и многе си одржао
са прозорним умом твојим,
да се нав'јек с лица земље
њино име не изамре.
Велике је душе твоје
(стр. 183) вазда предмет био и јест:
мир селити, подржават
у племена сва поземна.
Аустрије ће древне царство
заслужене тебе дизат
споменике вјековјечне;
јер[1] си цару, царству своме
свагда ступац неподвижни,
на којему тешка ђела
царства стоје темељито.
Ко л' ће в'јенац тебе сплести,
о богињи[2] лична правој
ти књегињо красна, умна,
којојно су владаоци
са Олимпа свети, умни
сва качества превисока,
и душевна и тјелесна,
подарили штедром руком,
с којима се диче само
њина ђеца бесамртна,
а ријетко смртни когођ?
Громометни син Кронидов
није мене шћео дати
такву уму[3] јаку силу,
да вам в'јенце могу сплести;
но ме душа к томе ћера,
да вам кажем то искрено:
многа нова љета здраво,
славни кнеже, дочекивâ
са књегињом младом, умном
и с анђеловидном ђецом

[1] Ел; [2] богиња; [3] *мјесто* умву?

за свијета ц'јелог корист
и за утјех онијема,
који душом вас искрено
почитују и милују!

Archiv für slavische Philologie, књ. XXXII (Берлин 1911), стр. 181—183.

[40.] САБЉИ БЕСМРТНОГА ВОЖДА (КЊАЗА) КАРАЂОРЂИЈА, КОЈУ САМ КУПИО У БЕЧУ 1. ЈУНИЈА 1837. ГОДИНЕ.

Оружје свештено, вјенчано са славом,
с каквијем восторгом тебе данас вићу,
каква ли ми чувства душу потресују!
Плачући те славим, с уздисањем гледам,
кад ми на ум дођу твоја дјела страшна!
кад си у рукама вожда и витеза
кроз полкове густе тирана љуцкога
сијевала страшно и крвљу се мила
подижући Српство, круну му иштући.
Ти, си властвовала на равнинам бојним;
пред тобом је Стамбол, бич народах, дрхтâ;
од твојега звека и моћна удара
тресла се је луна, премрска планета.
Ти светињо наша од српског триумфа,
вјечно ћеш ми бити знаком спомињања
великијех дјелах оца отечества;
ја ћу тебе хранит како киту прву
од невехлог в'јенца рода избавника.

Голубица II год. (Биоград 1840), стр. 128, а у прегледу садржаја при крају књиге спомиње се као автор пјесме „Петаръ Петровићъ Митроп. Црногор."

(стр. 34) [41.] НЕЛАЖНИ ЗНАК ПАМЕТИ

ПРАХУ НАРОДОЉУПЦА.

Син је сваки отечество дужан жарко душом љубит,
отечество име њега као залог свети хранит.

Плач'те ви, музе, паде генij рода!
лица сада српска кваси сузах вода
Шишатовца лире струне слаткогласне
више неће Србу родољубјем звучат:
страшна их је Парка престригнула нама!
Виш' Аполон сина не види очима;
храм се српских музах разруши нав'јеки,
увехнуше в'јенци пастира и п'јевца;
паде ступац снажни отеческе цркве;
(стр. 35) катедра је пуста, а лира пребјена,
Мушицкога нема, началника њина!
Његове су искре престале лећети,
трести чувства Србу отечествољубјем
својим силним, вјештим електризмом умним.
Машина је пала, ватра угашена;
глас је умукнуо Србина учити
вјештим гласом лире, род како љубити.
Мушицки нам паде, кâ орај крилати,
житељ надоблачни, високолетећи;
кад устр'јељен[1] буде стр'јелом[2] Јупитера
како дуб велики на високој гори,
на којега буре јарост своју мећу
и вјечно се с њиме силама упиру,
доклен завидљиве њега не положе.
Тако су на *тебе* злост своју бачале[3]
— — — — — — — — —
Теб' је рука моћна у покој увела:

[1] устрелѣнъ; [2] стреломъ; [3] бацале[ч], *а тиме се хтјело назначити да је владика написао* бачале *па да је то окренуто на* бацале.

покој нам се вјечно у пристану тихом,
рода свјетилниче, напрсниче Феба!
Српско ће се срце са *твојим* именом,
доклен Српства траје, восхишчават[1] вјечно.

У Бечу 5. јулија српског 1837.

Петар Петровић Његош,
ВЛАДИКА ЦРНОГОРСКИ И БРДСКИ.

Новый Сербскій Лѣтописъ за год. 1837. часть перва. Година XI, књига 40., стр. 34—35.

[42.] СПОМЕН НА ГРОБУ ЧЕДОМИЉА

СИНА РОДОЉУБИВОГА ГОСПОДИНА ДИМИТРИЈА ФРУШИЋА.

Зашто срцу, рањену природе наглошћу,
родољубна оца и српске матере
њине ране тешке повређујем сада?
што ли око сузно плакат раздражујем?
Жалосни ми спомен струне лире трога;
о теб', Чедомиље[2], красно привиђење,
ја спомињем дане у дом твога оца,
кад сам са весељем пировао многе.
Ти си око гостах са улипком њежном[3]
опходио кругом пријатнијем лицем
као ангел тихи, као ангел мили;
сваки те је примâ у наручје своје
с душе восхишчењем као цв'јетак красни,
кâ надежду[4] вјерну, коју предрицаше
бит утјехом оцу, бити ползом роду.
Ал' надежда наша у плач се окрену:
ти, ангеле божји, нас остави скоро
и одлеће хитро к лику бесмртноме,
нам остави само плачно спомињање.

[1] восхищават'; [2] Чедомиле; [3] нежномъ; [4] надѣжду.

Ти, цвијету дични српске башче мале,
којано се тобом поносаше гордо,
нам си увехнуо, од нас се сакрио, —
о горка судбино оца и матере!

Петар Петровић Његош,
ВЛАДИКА ЦРНОГОРСКИ И БРДСКИ.

Серб. Нар. Листъ, г. 1837. бр. 29.

(стр. 40) [43.] МОЈЕМУ ПРИЈАТЕЉУ,

Г. ЈЕРЕМИЈИ ГАГИЋУ.

Поздрав 1-га маја.

Вр'јеме[1] маја вр'јеме је појања,
животнима весеља, играња,
кад једнако сиња кукавица,
кâ [и] славља вјешта пјевачица,
пјева окит веселој природи,
коју вр'јеме окићену води
у владању маја веселога,
по долини св'јета маленога.
Мај весели и китно прољеће
у душу ми живо чувство меће,
ваша љубав к роду и к племену
(стр. 41) нагоне ме вашему имену
неке стихе написати мале.
Знам, достојни неће бити фале,
јере неће николико знати
вас с прољећем новим честитати,
вашу нарав с душом благородном
поздравити са китом временом;
ја способност и немам кретати,
вашој глави в'јенац саплетати:
то нек чека српског Хорације,
сине такве да поје нације,

[1] време; [2] славуја.

А ја желим тек вас поздравити
и дуго ви здравље пожелити:
да вас маи[1] весели полази
и у здрављу за много налази,
громометни Олимпа владика
да Вам дневи задуго продужи —
моћ, сила је његова велика.
Мир родбини да вам дуги пружи,
да поживи умну главу вашу,
а за дику и похвалу нашу.

Од искрено вас почитајућег
ВЛАДИКЕ ЦРНОГОРСКОГА
П. П. Његоша с. р.

Серб. Нар. Листъ г. 1838, бр. 21. стр. 161.

[44. КНЕЗУ ВАСОЈЕВИЋУ.]

„Памјат књаза Васојевића, конзула великобританског у Босни, Херцеговини и Албанији — 24-ог окт. 1838.

На корицама *Вјечног Календара* од Орфелина, коју је књигу покојни књаз Васојевић на дар од владике црногорског добио, нашао сам сљедујуће стихове....:

Ратољупче старих добах,
за удраго српско име
окади нам наш'јех гробах
и пушака[х] што задиме;

(стр. 381) на Турчина хитро скочи,
нек се турска крв пролива:
жертва ми је та милија
него уље из кандила
и измирна и кадила.

ВЛАДИКА ЦРНОГОРСКИ
књазу Васојевићу".

Серб. Нар. Листъ г. 1845, бр. 11, стр. 88.

---

[1] *стиха ради мјесто* мај.

[45.] ЧЕСТИТАЊЕ НОВОГА ЉЕТА ГОСПОДИНУ ГАГИЋУ.

(стр. 387) Гледај Феба, кâ је ухитао
на крилатим својим коњма
и пламеносипној колесници,
да нам ново љето допотеже.
Зевс је њему старцу одсудио,
(а за какво не знам преступљење,
ил' награду, то је од нас скрито)
да курирски трчи по Урану.
Он је ваљда за његове труде
и обдарен најсјајнијом круном
ил' за казан[1] можебити какву
ваљда су му дуге и сиједе
из зависти запалили власе.
Та одсуда, тко зна, докад му је,
ил' је вјечна или временита;
ел' довезе ово ново љето!
Ког ћу драже њиме поздравити
од Вас мили, умни Славјанине
са госпођом Вашом и дјечицом?
Који празник тако чувства тресе
и принуђа к слаткоме појању
као празник немирног Еола
и његове хуке и скакања?
Та планине, масе вјечно мртве,
њему пјесне муклим гласовима
устрашене непрестано поју,
баш је ово вр'јеме[2] од појања —
кад ће човјек, ако сада неће?
сад природа каже нам појати.
Цибела је, наша мати стара,
сад у дивно рухо одјевена,
небо на њу с подарљивом руком
сипље своје сјајне брилијанте,
да кћер своју љепше поокити
и нама је веселију каже.

[1] казањ; [2] време.

Сад ријеке, красне њене кћери,
(стр. 388) под дебелим живе огледалом,
немирне се под њиме играју,
заштићене штитом дебелијем
од стријелах старога Титана.
Веселит се каже нам природа,
љубав чиста к тому принуђава[1]
један другог поздрављат празником.
Многа љета, наш умни Гагићу!
честит Вама празник долазио
новог љета па и сваки други,
с весељем вас сваки поздравио
и у добром здрављу налазио
са госпођом и дјечицом Вашом!

[46.] ПОЛАЗАК ИЗ ЦРНЕ ГОРЕ
Г. ПОЛКОВНИКА ОЗЕРЕЦКОВСКОГА.

(стр. 388) Тек ти душе чесност
и доброту ћуди
ми познали бјесмо
и тек друштво наше
пријатно весеље
с тобом уживаше[2],
док ти рече: „Збогом,
гнијездо славенско,
ја те сад остављам.“
Да, судба је виша
од људих сакрита;
за вазда нас није,
мислим, раставила.
Ми ћемо се опет
очима видјети
и из једне чаше
рујно вино пити.

[1] принућава; [2] ужаваше.

[47.] СПОМЕН РАМУ ЛАЗАРЕВУ,

КОЈИ ЈЕ 1839. ГОДИНЕ 6. ЈАНУАРИЈА УМРО.

Јунаштвом си прославио
име твоје на крајини,
ти си спомен оставио
вјековјечни своме роду.
Твоја вјерност отечеству
добро нам је свим позната.
Ти пред собом не могаше
никад никог видијети,
гдје витези и јунаци
грабе славу на мејдану.
Ти крајину око себе
од Туракаx сву брањаше
и слободу црногорску
ти жуђаше сачувати.
Рамо, дико, ти си био
вазда такви од настања,
и тијем си окончио
дан посљедни твог живота.
Душа ти се веселила
и у рају царовала;
име ти се спомињало
у в'јек вјечни међу нама,
као што се споменива
Обилића име славно.

Лавров бр. 10—12, стр. 387—388.

(стр. 389) [48.] ПЛАЧ ИЛИ ЖАЛОСНИ[1] СПОМЕН

НА СМРТ МОЈЕГА ДЕСЕТОЉЕТНОГ СИНОВЦА
ПАВЛА ПЕТРОВИЋА ЊЕГОША,
ПАЖА[2] ЕГО ВЕЛИЧЕСТВА ИМПЕРАТОРА НИКОЛАЈА I-ГО.
(ОД Г. ПЕТРА ПЕТРОВИЋА ЊЕГОША, ВЛАДИКЕ ЦРНОГОРСКОГ)

О проклета судбино, тиранине људски,
твој ме покри облак изненада мрачни;

[1] жалостый; [2] пажи.

из њега се стр'јеле[1] ројима просуше,
ранама ми душу љутима ранише.
Све, што ме окружа, одједном заплака,
дан ми се свијетли, дан весеља пуни,
у ноћ плача, туге одједном претвори;
надежда се моја у црно обуче,
слатка њена пишта кукање је горко.
Свјетовласо сунце од мене се сакри,
већ за мене нејма на овоме св'јету
радости, весеља — вјечно ми се скрише.

Смрт ми мога Павла, смрт несита узе
милога ангела, младога ангела,
кâ румени цвијет, прољећа накиту,
када смрзне слана у развитку своме;
кâ мајску младику с цвјетућијем воћем,
када туча грозна између младиках
сломи немилосно, те на земљу пане
са вјенчаном главом, с блиједијем лицем.
Подобно цвијету, подобно младики
смрт ми тебе, Павле, у цв'јету младости
покоси немило својом страшном косом
и под мрачну завјес сакри ми те вјечно.

Ти из гн'језда твога на пространа поља
прелуд ми излеће, кâ тић луди када
из гн'језда орлова с високе литице
чрез ријеку крене стрмотечну лећет
на другу литицу, па га крила слаба
у полет издају, те невини пане
у летећу воду и гроб себе нађе
međ страшне валове — подобан си њему!

Ох, куд утекосте два дана радости?
ђе сте дани свети, ђе сте дани слатки?
ви ми утекосте, куд[а] бјеже зоре,
куд бјеже прољећа, куд бјеже надежде!
(стр. 390) дан рођења Павлов, дан справљања на пут,

[1] стреле.

на науку у град великога цара,
на науку у дом цара могућега —
вас већ нема нигђе, ви сте исчезнули,
али сте ми сљ'једи јадовне отрови
за спомен жалосни страшне оставили;
помињање ваше, докле сунца гледам,
док у гроб утечем, свагда ће ме мучит.

Ах, мили [ми] Павле, свак за тобом плаче,
отачаство ц'јело, ја од сваког више:
срце мени живом за тобом испуца,
кад ми на ум дође твој лик, кâ ангелски,
кад ми на ум дође твоја милост слатка,
невино ђетинско умиљање, ласка —
свако те љубјаше, свак те рад носаше!

Твој те отац плаче и жалосна мајка
кâ јединца сина, једину утјеху.
Три су твоје сестре луде и нејаке,
кâ три кукавице, у црно завите;
плачу сестре љуто брата јединога:
тебе су имале, тебе изгубиле,
остале су сестре без миле заклетве.

Ђед и баба плаче, ти си њихов био,
њихова утјеха и њихова радост;
када си се најпр'је[1] на земљу опрьо,
ручицам си држô за њино кољено;
када си најпријед на њихову радост
ријеч изрекао, од њих си је чуо.

Ђед ти стоји тужан осамдесетљетни,
сиједијех власах а погнуте главе;
око њега кругом а подобно њему
војеводе српске, гн'јездо соколова[х].
Љуто старац плаче из дубине срца.
с њим гомила ц'јела и војводе плачу,
црну жалост с њиме са сузама д'јеле;

[1] најпре.

свијема си био ти надежда сјајна!
Гроб ти је далеко, нањ ти доћ не могу,
да ти га облију потоцима суза[х];
но ти над кол'јевком, у коју си њихан
и која ти није далеко од гроба,
свеколико плаче, до неба се чује,
кâ б'једна фамиља над коматма брода
буром сломљенога, у који је њена
надежда пловила, што на крају мора
горко јадикује проклињућ пучину.

О како ме први поразио поглед,
кад сам изашао на горду планину
и видио оком надмену пучину,
(стр. 391) чрез коју си, Павле, мени одлетио!
Сузнијем сам оком траг брода искао,
но на море трага већ онога нема,
кâ што нема тебе већ надежде моје;
ти си ми исчезла како траг на море,
ти си ми исчезла кâ звијезда сјајна,
кад се ведрим небом св'јетлом дугом проспе.

Слатко ли ми шћаше једном, Павле, бити,
устр'јељена[1] стр'јелом велике жалости
да ме сан оћаше вјечни обузети,
да преболим рану коју си ми дао!
Много ли ме пута[х] сновиђење[2] дивно
са тобом варало, те сам те грлио,
а кад се пробу́ди, скупо сам плакао
за минут радости уру сам плакао!
И судба је наша, нашега живота
сновиђење[2] једно плачно и лажљиво.

Ал' је судба твоја боља него моја:
ти се на св'јет јави и оком га виђе,
јадовнијем пићем из чаше смртнога
св'јетлу твоју душу тровао нијеси;

[1] устрелѣна; [2] сновидѣнѣ.

већ си беспорочан како ангел чисти
у лике њихове од нас одлетио.
Ти си сада ангел код пр'јестола божјег
али сјајна зв'језда у небесну кругу;
но у душу моју храм се мрачни дигâ,
у ком ће се вјечно лик твој сахранити,
кâ пред огледалом мрачним и сломјеним
кад жалосно дуби цвијет увехнути.

Пештан.-будим. Скоротеча г. 1844, бр. 31.

[49. САСТАНАК С АЛИ-ПАШОМ.]

„Кад се први пут у њиховом вијеку виђеше, састадоше и поздравише [владика и Али-паша], вриједно би било описати по казивању владичину, али зато што би дуго било, ограничићу се само на смијешно у стиховима одговарање владичино, кад га је консул Гагић питао, пошто се први пут скрај паше вратио: „Како вам би на првом виђењу и састанку?“, а он му одговори:

Грдно нам се очи сусретоше:
очи кажу што нам срца жуде!

а кад га је припитао: „Збористе ли, и о чему?“ опет му је у стиховима одговорио:

Би, Гагићу, мутна разговора:
ми о глави, а они о репу!
надебљају као пашајлије,
а надимљу кâ стари интови;
слично лажу, а укрупно кажу!“

В. Врчевић, Животопис влад. црног. П. Петр. Њег. II (рукопис у Матице Српске у Новом Саду), л. 27, стр. 2—3.

[50. АЛЕКСАНДРУ Н. ПОПОВУ.]

„ВОТЪ СТИХИ КОТОРИЕ НАПИСАЛЪ ОНЪ [Т. Ј. ВЛАДИКА] ВЬ МОЙ АЛЬБОМЪ:

Добро к нама дошâ, ти путниче мили,
из Москве велике, из Москве преславне
из светиње[1] опште самога Славјанства[2];
Каква те је судба к нама[3] донијела
међу наше горе у нашу свободу,
уздигнуту крвљу праотацах светом?
Ах дâ, збиља, није судба те[4] слијепа
нити нагон пута међу нас довео
него чиста љубов[5], што смо браћа Славе,
што[6] нам срце тука крв по роду једну[7]
што у олтар један на[8] жертву[9] идемо, —
то дотегли тебе — друго ништа к нама;
ах како су свезе милог родства јаке!

Путешествіе въ Черногорію А. Попова (Петроград 1847), стр. 67, по пријепису што ми је послао г. др. Иван Пањкевич из Москве; разлике са *Поп.* из тога пријеписа, а са *„Лавр“* из Лаврова стр. 388—389.

---

[1] светине *Поп и Лавр.*; [2] словјанства *Лавр.*; [3] къ нами *Поп.*; [4] ти *Поп. и Лавр.*; [5] љубав *Лавр.*; [6] *стиха 10 нема Лавр.*; [7] одну *Поп.*; [8] по *Лавр.*; [9] жртву *Лавр.*

ТРИ ДАНА

у

ТРІЕСТУ

У МѢСЕЦУ ЯНУАРІЮ

1844.

У БЕЧУ

У ШТАМПАРИИ ЄРМЕНСКОГА МАНАСТИРА.

[51.]

Сиње море мирно спава у својојзи колијевци,
рекао би, да природа сва с њим спава и почива;
другог гласа чут не можеш на ширину валовиту
до ђе „Штирмер“ смјело гази чрез пучину стакловидну;
док одједном глас се зачу: „Ето ти нас при бријегу!“
Ах, глас мили и пријатни рад' свакога морехоца![1]
лијепо је морем ходит, ма је на крај сигурније.
Како чусмо глас весели, сви из ложах искочисмо,
а сањиви, како пјани, протирући очи своје,
на пароход изиђемо, како бријег угледамо.
Скорим кроком и веселим по њему се шетња просу,
док свијетле стр'јеле[2] зоре ста пучина фатат[3] бистра
и крилате расипати по мрачноме оризонту,
с њима кројит мрачне ноћи занавјесу страховиту.
Тријест спава у тишини, чут у њему ништа не мож
по помукли[4] каткад који глас метала свештенога
и морнара сањивога по ђекоји крупни зијев.
Мал' помало зора сину у красоти и прелести,
расхорише звона воздух, све оживе по Тријесту.
Ја ти брже те на балкон чудеснога „Метерниха“,
љубопитства пуне очи на све бацам око себе.
Ах картине несрављене! виђи Тријест цвјетајући,
Тријест горди и богати на дивноме бр'јегу[5] морском!
подањ лађе окупљене, ђе у дугом стоје реду,
барјаци се разни на њих по дувању вјетра смију;
свуд је народ ускипио, на бродове и на сухо,
свак продаје, свак купује, свак мијења, свак тргује.
Све су пуне пјаце и улице;
а све дише радљивости духом
како мрави около мравишта.
Лете млоге[6] и прилећу лађе

[1] мореходца; [2] стреле; [3] хватат *Дан.*; [4] подмукли *Дан.*; [5] брегу; [6] многе *Дан.*

на бијела преко залив крила,
како пчеле из свога улишта
што полећу и опет долећу.
Млади граде, сретња[1] обитељи,
јошт су твоје напредности дуге.
Сав усхићен чудесном картином
и опијањен слатком фантазијом
повратим се у собу с балкона,
наслоним се на богату софу,
поспим уру, можебит и двије,
док на врата младић, те у собу,
поклони се вјештијем начином:
„Граф те зове данас на обједа;“
то изрече, па се натраг врати.
Ја[2] отоле на речену уру
у дворове графа Штадиона,
те три дана један за другијем
пировасмо и веселисмо се
у Европе луксу свијетломе,
у истино благородном друштву,
те примјером може служит правим
опширнијем знањем свијетскијем.
Никад, мислим, заборавит нећу,
да б' вјекове морâ носит млоге,
љубав красну високијех душа[х],
Гуденхова, Пире и Винфена,
и веселог графа Валдштаина[3].
Скупа смо се ми сви веселили
гледајући гледне гренадире,
гренадирско свијетло оружје
и њихове страшне međедине,
марш њин важни и величествени
са војничком спровођен музиком,
којом querry крвца у војника
и дижу се прси у јунака.
Скупа смо се ми сви веселили,
гледајући грациозну Флору,
сјајну зв'језду трестанског театра,

[1] сретна *Дан.*; [2] а *Дан.*; [3] Валтштаина *Дан.*

која одмах зефирним полетом
и погледом својим очараним
пакâ у рај може претворити,
кâ даница иза мрачне ноћи
што засмије своде Уранове.
Више свега, што је мене занимало,
на што су ми очи поглед управљале,
остављајућ друге предмете на страни,
то је лице једно лика ангелскога,
на ком се читају с већим почитањем
черте божествене благородне душе.
Што је отац благи пресретње фамиље,
то Штадион значи у својему кругу;
свак га душом, срцем, кâ генија добра,
високо чествује, похвале му гласи.[1]

По пријепису оригиналнога издања што ми је послао проф. Павле Поповић; разлике с „Дан“ из *Данице*, IV. год. стр. 81—82.

[Крај „Три дана у Тријесту“].

---

[1] *йри крају у Дан.* („Послао из Трста *А. Стојковић.*)

(стр. 393) [52.] МИСАО.

Пламен божествени у ништавом храму,
каква те је судба у њему зажегла?
Али си ти т'јелу вјечно мученије
али т'јело теби времена тавница?
тајинствени закон какав вас сједини?
какво ли вам право ово својство даје?
(стр. 394) То је смртну скрито, а ко знаде рашта
он таину[1] ову никад прозрет неће.

Ако ми нијеси бесмртности свједок,
а ти бич си мени и тирјанин љути,
којега би само судба наопака
морала човјеку род мучења дати,
да му кратки дани и ништави живот
у проклеству грком и у плачу прођу.
Дâ, смртни би био најгрђе створење,
ако му нијеси ти вјесница права
бесмртију душе вјечнога блаженства.

Електризма пламом ти човјека параш,
како муња св'јетла у мрачнојзи ноћи
што полетом својим градоносни облак,
са љутошћу хитром беспрестано кроји
желећ своју свјетлост у мир усијати.
Ње је луча слаба, када сунца није,

и ти тако исто усиљаваш чојка,
да свјетило зажди у бездне чудесах,
да открије јасно смртнијем очима
сва чудеса божја... тајинствену књигу,
у коју би смртни могâ видијети
без конца планове, по којим је рука
свемогућег творца у бескрајни простор
расула свјетове, кâ сиједа зима
кад насије воздух брилијантним прахом,

[1] *мјесто* тајну.

у коју би могâ право видијети
будућности своје каквост и судбину.
Но од ове тајне виђећемо нешто,
ал' за гробом само!...
. . . .
Будућност [је] наша велика таина,
која се садржи у оним њедрима,
из којих је наше проистекло биће.

Твојему полету, и ако је кратак,
ум границу ставит никако не може;
он с великим трудом са тобом управља
кâ кормач сустали у буру са лађом, —
ти границу моћи пређеш љуцке смјело!

Колико сам путах твојим огњем светим
опит тумарао по плавој пустињи
тражећ престол сјајни оца вјечитости;
у томе полету безбројна сам сунца,
њина созвјездија налазио свуда,
сва пространа поља ђе су засијана[1]
св'јетлим шаровима, како капље бистре
из тешка облака кад кроз луче сјајне
пред заходом сунца поспу сферу[2] нашу.
(стр. 395) У њихову свјетлост и у редну течност
читâ са[м] с внимањем таину чудесах,
свуд сам престол његов у свим свјетовима
уздигнут гледао, али ми се свијет,
од ког [с]у други[3] истекли свјетови,
што се више дизах, даље одмицаше.[4]

Ти си ме водила у прелесна поља,
ђе смртнога биће произникло негде
од ништавог праха вољом свемогућом.
Прах сам такви исто, ја тежио смјело
мојом руком смртном рад' вишега чуда,

[1] замяна; [2] сверу; [3] другий; [4] одмизаше.

душа ми је јако у груди стењала
блаженство гледећи ради нас створено,
те погрешком грдном вјечно изгубљено.
О каква ме жалост с ужасом морила,
кад сам у повратку прешао границу
из бесмртног стана у предјеле смртне.

Ти си ме сводила у бездне Тартара,
с трепетом сам гледâ кипеће ријеке,
с трепетом сам гледâ мрачна чудовишта,
с трепетом сам гледâ ужасне картине[1]
са страшилом људцким[2] злијем напуњене;
с трепетом сам гледâ бездне таме густе,
које с јеком страшном бљуваху облаке
дима и пламена црна и смрадљива,
из жедне утробе, с којима се храни[3]
царство вјечне ноћи под сводом Тартара.

О како сам тада биће наше клео
и са њиме исто душе бесмртије,
кад сам разгледао ови мрачни ужас,
који је сотворен рад' мучења вјечног,
рад' мучења вјечног несретнијех тварих!
О жалосни смртни, зар је наша судба
рад' мучења вјечног нас створила да смо?

Ти си ме водила по земноме шару,
који држи петљу непретржну јако
од твојега ланца, у ком си свезана;
из једнога твога славољубја само
сва си мени твоја казивала djела.
Хиљаде сам гледâ олтарах твојијех,
с којијех се негда дим свештени дизâ,
на које се негда трон горди висио
времени кумира тобом порођени.
Све олтаре твоје, троне и кумире
у прах расијава вр'јеме[4] руком грозном;

[1] кортине; [2] людкимъ; [3] храна; [4] време.

вријеме је тебе враг заклети, вјечно
оно ти сљедује, оно твоја дјела
(стр. 396) немилосно руши; оно тебе чини,
те си непостојна, оно тебе чини,
те данашњу светост попљувајеш сјутра!
Но и твоја сила могућа је доста!
не гледајућ пустош, што вријеме чини,
дижеш нове ствари на развале палих,
твом приправљаш врагу .. да шта рушит има!

Кад ми заждиш душу ватром поезије,
тад у гимне славе к своме створитељу
душа ми се топи и заигра лира;
тад ми се појаве гомиле чудесах,
међу њима станем и почнем их питат,
откуд су постале и ђе им је конац.
Али све нијемо мимо мене иде,
твори свету вољу, не даје отвјета.
У нечем је збиља све нама подобно:
свјетови се крећу и свјетлости лију,
а не знаду начин, којим се окрећу,
њин не знаду огањ како се заждио,
не знаду постања нити свога конца.
Зна ли сиње море што мàни̂тâ[1] лудо?
зна л' вјетрина ишта, шта безумно хучи?
зна ли ишта смртни, куд ће и откуд је?
Један знаде за све; он са знањем влада,
он причине знаде; ми их не иштимо!
Да му закон твори, пут је дао сваком
свијетњаку исто кâ свијетлом сунцу.

Ах мисли свештена, слатка пиштo душе,
ти ме увјераваш, увјераваш јако,
да частица јеси огња бесмртнога
да имадеш својство са оцем свијетах;
јер, како он исто у бесконачностма
што свештеном мишљу скроји план битности

[1] манито.

и рече јој: „буди!“ и роди се биће,
тако и ти исто у маломе кругу
подражајућ св'јету, од ког си истекла,
идеално ствараш, јер не мож' на дјело.
То једно у мене надежду порађа,
да с бесмртним дусма хоћу уживати
блаженство вјечито у св'јетломе дому
вјечности, времена створитеља дивног.

У[1] Бечу. *Петар Петровић Његош*,
ЦРНОГОРСКИ ВЛАДИКА.

Серб. Нар. Листъ, г. 1844, бр. 12.

(стр. 392) [53. ФИЛОЗОФ, АСТРОНОМ И ПОЕТА.]

Ко си ти? — Филозоф. —
Ко си ти? — Астроном. —
А ко ти? — Поета. —
Чудновата друштва!

Тројица вас, насамо један другог не гледа,
један с другим не збори, како да сте у распру.
Ти си кâ статуја студена мрамора
склопјенијех очих, мислећега чела;
а ти кâ будала, како очајаник
кâ неко плашило очих отпртијех
теглиш своје власе стравичне фигуре;
ти звиждиш[2] и појеш и немирно сједиш,
свуда се окрећеш поносито, гордо,
на све поглед бацаш с довољношћу живом,
ваља да си сретни заљубјеник неки
али можебити син некога цара.
Кажите ми, молим, што је ваше дјело?
Што је ваша дужност? рад сам то узнати!

„дјело ми је мислит, мислит и мислити;
дужност ми је тихост, дужност ми је мудрост.

[1] Б.; [2] звиздишъ.

Ја не видим људе више него мраве,
сажаљујем људе од њине глупости,
гледам море исто како капљу воде;
како искру једну, тако сунце сматрам —
све на св'јет презирем, па и самог себе," —
„а моје је дјело мучно, исплетено,
неће му се краја довијека наћи!
дали су ми стакло смијешнога својства,
које ме унесе међу звијездама
како лучу сунце у пјешчано море.
Дужност ми је знати њину величину,
дужност ми је гонит репату комету,
за њом врат ломити по пустињи сињој.
Кад је за реп сватим и реп јој измјерим
и када ми каже, кад ће опет к нама,
тад је само пустим, а пријед никако!
Прелазим ли предјел возможности људске?
је ли ово дужност, од које се луди?
је ли чудо збиља да од ње полудим?" —
„ево моје дјело: писање, писање!
а дужност је моја да лијепо пишем.
Природа је мене богата одбрала,
да рођења дивна сјајне зоре појем,
(стр. 393) да свијетло сунце вниматело пратим
од истока свога до свога запада,
да на ведра чела играјући[х] зв'језда[х]
читам веља чуда великога творца;
да пролећа прелест с појањем сусретам,
да се пи̇̂там̂ пјесном цара од дубраве,
да играње слушам и жубор потоках,
да храмове зиђем вјетреном Амору,
којему су круну на главу ставили
прса снијежана а уста малена;
да пучину пазим, ка̂ се вјечно њиха,
како јој се ваље сребрно разлама;
да ледене круне планинама гледам
и свијетле зраке како из њих ничу.
Ал' су мога чуства струне деликатне;
ја кад виђу цв'јетак ноћу порођени

под жалосним св'јетом плачуће планете,
он ми душу зажди чувства рођенијем;
ја кад листак чујем ђе бл'јед к стаблу падне,
он ми душу троне својим паденијем.
Ја сам предан слуга матере природе;
њезина је књига, таине[1] пунана,
ради мога ока вјечно отворена.
Ја појући идем проз мрачну гробницу
у предјеле св'јетле вјечите радости,
да глас моје лире с гласовима слијем
лика бесмртнога код пр'јестола[2] вишњег*. —

— Чудновата служба, што ви испуњате!
на земљу сте никли а земља вас пи̏га̂,
храм је њезин за вас мален и тијесан,
и ви с ње бјежите, на небо живите!
са тога се ваша и каже нарава
ради све нас смртне страна и см[и]јешна.
Ви сте свети дуси ал' вјетрени врази —
оставајте збогом, ја ви друг нијесам!

У Тријесту 10. марта 1844. г.

Петар Петровић Његош,
ВЛАДИКА ЦРНОГОРСКИ.

Пештан.-будим. Скоротеча г. 1844. бр. 37.

[54.]

(стр. 234) ВИСОКОПРЕПОДОБЊЕЈШЕМУ Господину[3] ПРОТОПРЕСВИТЕРУ

ЈАКОВУ ПОПОВИЋУ

У Котору, искрени поздрав!

Хвала тебе на поздраву, прото,
исто тако са спомeном драгим
веселога нашег путовања

[1] таине; [2] престола; [3] *нема Ров. а има Јав.*

и моја се, ка̑ и твоја, душа
са пријатним огране споменом;
на истино просв'јештено[1] друштво
само зраке правог сунца сјају.
Ах, глупост је грдно заточење
просв'јештење[2] драго чедо творца
Ђе познанства међу људе нема,
ту је љуцко име поругано[3],
ту варварство потире човјество[4];
ђе је један мњенија[5] једнога
а сви други мњенија[5] другога,
стање такво можеш вообразит?
то се зове уз воду пловити
ал' проћ'[6] вјетра једра распињати.
Но ми бјесмо мњенија[7] једнога
у пријатном нашему бродићу;
шта највише ту нас весељаше?
али игра морскијех зефирах
ал' посуто небо звијездама?
ал' рођење сунца свијетлога
из њедарах дебеле пучине,
(стр. 235) али умно и весело друштво?
Више друштво него ишто[8] друго!

Цетиње, 5. јулија 1844.

Ваш почитатељ
В. Црногорски[9]
П. П. Његош.

П. А. Ровинскій, Петръ II (Раде) Петровичъ Њѣгошъ (Петроград 1889), стр. 234—235 а разлике са *Јав.* из *Јавора* год. 1888, бр. 29.

---

[1] просветено; [2] просвештење *Ров.* и *Јав.*; [3] паругано; [4] човество *Ров.*, човјештво *Јав.*; [5] мјенија *Јав.*; [6] протъ' *Ров.*; [7] мјенија *Јав*; [8] ишта *Јав.*; [9] Черногорскій.

[57.] СЈЕНИ АЛЕКСАНДРА ПУШКИНА.[1]

Над звјезданим многостручним сводом,
над домахом умнога погледа,
под врховним небосклоном неба,
гдје се млада непрестано сунца
искресана руком магическом
општег творца сипљу ројевима:
тамо се је твој геније зачео
и пјевања ми̑ром помазао;
откуд зора сине над природом,
одонуд је к нама долетио.
Сретњи п'јевче великог народа,
твоме праху земном, свештеноме
сòбраће ти витешки подвизи
пред дивнијем сту́пају̑ олтаром.

Владика Црногорски.

Огледало србско (Биоград г. 1845), на листу пред стр. I.

(стр. 113) [58. МИЛОРАДУ МЕДАКОВИЋУ.]

„1846. године сиђе владика у Боку да се купа и настани се у Перасту...... Он затијем састави стихове своме ађутанту [т. ј. самому Медаковићу], којег зваше вазда „Медо“:

Стан', путниче, те погледај мало
на пучину распрострта Меда,
кâ кољенма пучину мијеси,
а уздиже волне раменима![2]
устави се, смјели плаватељу,
(стр. 114) е си ми се уморио љуто!
ко ће златно руно дочепати,
ко л' пучину морску пребродити?

В. М. Г. Медаковић, П. П. Њѣгош (Нови Сад 1882), стр. 113—114.

---

[1] Бр. 55 и 56 јесу „Луча Микрокозма“ и „Огледало српско“.
[2] а раменима волне уздиже.

[61. БРАНКУ РАДИЧЕВИЋУ.][1]

П'јевче драги, Србе врли,
искро жива ђачког круга,
нек' Аполо тебе грли,
нека Орфеј тражи дру̑га.

У вилинском пјеваш колу
као славуј усред луга;
тебе за род пјесма грли
као небо вита ду́га.

Ајде, роде, колу амо,
да јуначки попјевамо;
глас нек' јечи, нек' се чује,
нек' цркају љуте гује!

Биоградска *Трибуна* г. 1911, бр. 337.

[62. ПОЗДРАВ РОДУ ИЗ[2] БЕЧА 1847. ГОД.[2]

Роде драги, витешко кољено,
поздрављам те са новом годином!
бог ти умне силе обновио,
да напредно к дичној ц'јели ступаш,
умним в'јенцем да окитиш матер,
којега је досад попирала
мрачна глупост нечистим ногама!
зрак[3] просвјете пита напредности
а напредност под њим процвјетаје[3].
Ђе народност, живот је душевни,
ђе је није, без душе кипина.

[1] Бр. 59—60 јесу „Пјесма љубави“ и „Горски Вијенац“; [2]—[2] на ново љето *Загр.*; [3]—[3] *стих* 8—9: ђе про̀свјета, ту су напредности, || ђе просвјета, ту народност цвјета *Загр.*

Храм[1] је отпрт људског просвјештења[2];
вјенценосци нашега вијека
свештено се с Минервом вјенчали.
Сад на свијет не смију изаћи
жреци груби мрачнога капишта
како Омар и Теинзигоанг.[1]
Ко се стиди мајчина млијека,
нек' се стиди људих и свијета,
нек' се стиди сунца и мјесеца[3],
јер му их је мати даровала[4]
Родољубје што је? електрика,
живот[5] душе[6] — душе благородне,
главни алмаз душевне оките[5].
Пречишћена искра божествена
кроз пламове огња[7] бесмртнога[7]
гнушава[8] се храма нечистога;[8]
а[9] у прса, што су благородна,
ту се игра ту је[10] њено царство.[10]
Које срце за својост[11] не туче,
залуду се у прса будило,
само што се мртвом крвљу трује.
Лепо,[12] *липо, лѣпо* и *лијепо,*
бело, било, бѣло и *бијело*[12]
листићи су једнога цвијета,
у пупољ се један одњихали.
Вријеме[13] је мајсторско решето,
пречистиће оно ове ствари,[13]
ситнарије ђецу забављају,

[1]–[1] *стих* 12—17: Просвјете су отпрти храмови, ‖ с крунама се вјенчала Минерва. ‖ Не смије се на св'јет показати ‖ груби слуге бездне демонове ‖ сл'јепи Омар и Теинзигоан *Загр. али је* „и" *послије* „Те.." *додано над ретком, па је зато у Даници* „Тензигоан"; [2] просвештеня; [3] месеца; [4] *стих 21 нема Срп. Нар. Лист а има Загр. и Дан.*; [5]–[5] *стих 23—24 нема Загр.*; [6] душа; [7]–[7] бесмртнога огња *Загр.*; [8]–[8] храм нечисти она не полази *Загр.*; [9] ал' *Загр.*; [10]–[10] *прије било* она вјекује *Загр.*; [11] својошть; [12]–[12] Липо, лѣпо, лепо и лијепо, било, бѣло, бело и бијело *Загр.*; [13]–[13] ***стих 37—38 нема Загр.***

трудностима људи надвладаше;
трудови[1] су[2] за род бесмртије,
благо роду, а благо потомству!
Не[3] пита се, ко се како крсти;
но чија му крвца грије душу,
чије га је мл'јеко задојило.
Је ли вопрос светога символа?[3]
чист пут оста сили вјеровања,
пара ватром поћерана[4] живом[4]
и завјети душах[5] небесима.
Свак уз своју нека лети зраку;
простора је доста к жртвенику,
сви уз једну не бива тјескоте.
Преноси су лаки[6] материје;
невјешта се уста скаменише,
која свето евангелско слово
химернијем пламом раздимаху,
под којијем јако[7] сазр'јеваше
адско сјеме братскога раздора.
Осахнуше[8] самоубивствене[8]
скврне[9] руке слијепе простоте,[9]
те аманет и општу светињу,
језик славни и народност своју
раздираху и каменоваху.
Са којим су прса талисманом
тако горда, тако окићена,
како што су с срцем ватренијем,
у ком крвца родољубја кипи?
Ко је вјеран домаћој светињи,
полезан је власти, домовини;

[1] трудности, *а прије било* трудови *(као Даница) Загр.*; [2] *нема Загр. а има Даница;* [3—3] *стих* 43—46 *у Загр. послије ст.* 53 *с овим разликама:* грије крвца 44, то је (*мјесто* је ли) 46; [4—4] жидвом поћерата *Загр.*; [5] душам *Загр. али и Даница* душах; [6] лаке *исправљено у* лаки *Загр.*; [7] грдно *Загр.*; [8—8] осахоше самоубиствене *Загр.*; [9—9] неопитне руке слијепацах, *Загр.*

ко л' на мајку своју родну хули,[1]
на њега се страшно[2] и јаросно[2]
ломи вјечна родитељска клетва;
прах ће његов буре хуленија
волновати вјечно у гробници.[3]

Владика Црногорски.

Серб. Нар. Листъ, г. 1847, бр. 8. Разлике са *Загр.* из загребачкога су рукописа, а оне са *Дан.* из Гајеве *Danice*.

---

[1] *послије овога стиха у Загр. рукопису превучена су ова два стиха*: прах ће му се у хули вијати, ломи вјенча [*тако*] родитељска клетва, *а међу њима је један редак испуњен ситним цртицама;* [2—2] у страшној љутости *Загр.;* [3] *гробнице (другом руком окренуто на* гробницу) *Загр.*, гробницу *Дан.*

КУЛА ЂУРИШИЋА

и

ЧАРДАК АЛЕКСИЋА

1847 године.

У БЕЧУ

у штампарији Јерменскога намастира

1850.

(стр. 3)

[62.] КУЛА ЂУРИШИЋА.

10. априла 1847.

Књигу пише скадарски везире,
а шаље је у Стамболу граду,
а на руке цару господару;
„Султан-царе, драги господаре,
Гору Црну мука притиснула
погибе јој жито у долини,
погибе јој стадо у планини,
узвија се народ у горама,
ништа не зна, шта хоће да ради.
Но отвори благо из ризнице,
а отвори жито из житнице;
домамићеш на то Црногорце,
предаће се теби Црногорци,
покорићеш ломну Гору Црну,
учинићеш дину задужбину
и прославит име у свијету.“
А кад царе књигу разумио,
он накити ситнога фермана,
отправи га Скадру бијеломе
Осман-паши скадарском везиру:
„О Османе, моја вјерна слуго,
ти отвори благо из ризнице,
а отвори жито из житнице,
те домами к себи Црногорце;
а дајем ти турску вјеру тврду,
(стр. 4) ако Гору ти покориш Црну,
до мене ћеш сјеђет у дивану,
пушићемо из једног чибука,
присрковат из једног филџана.“
Када везир ферман прифатио,
он на граду обори топове,
а скадарске скупи поглавице,
те им чита царева фермана;
свако ћути, ништа не говори.
Тад Амзага на ноге скочио,
амза Казаз, од вароши глава,

те за цара не зна ни везира,
па везиру био бесједио:
„Та луд ли си скадарски везире,
што ћеш благо трошит на јабану?
Турска земља пуна сиротиње:
сиротињи својој помажите:
благо ће ти штета понијети
кâ да ћеш га усут у Бојану;
Црногорци бити, што су били,
па спрдњу ће тебе окренути,
како су те знали преварити.“
За то паша не обраћа главе,
но ушета у шикли-одају,
па шарене књиге накитио
на крајине листом црногорске.
Једну посла у тврде Пипере
а на руке сердара Тодора:
„О Тодоре, пиперски сердаре!
Црногорци, стари одметници,
(стр. 5) Црногорци, цареви синови!
хајде к мени Скадру на Бојану,
да се предаш цару честитоме,
и доведи хиљаду Пиперах,
све ћу твоје дароват Пипере:
на хиљаду твојијех Пиперах
све на друга по пар од хаљинах
од црвене чохе венедика,
извезене свилом препреденом,
накићене златом жеженијем;
главарима у срму оружје,
а сувише благо из ризнице,
а сувише жито из житнице.
баш, сердаре, колико ти драго.
Ко ће море пресушити сиње,
ко л' цареву хазну испразнити?
док је од вас трага и кољена,
да носите, колико ви драго“.
Јунак добар, ма образа нема,
превари се, кукала му мајка!

отпреми му хиљаду Пиперах,
те примише велике дарове,
те примише благо из ризнице,
те примише жито из житнице,
те примише од срме оружје
те примише турску џебехану,
несрећну се цару предадоше!
Другу књигу паша накитио,
шаље књигу у Бјелопавлиће,
а на име сва три капетана:
(стр. 6)
„Црногорци, стари одметници
Црногорци, цареви синови!“
У књизи им обећаје благо
кâ Тодору пиперском сердару.
Но му они књигу отписаше:
„Што будалиш, луда Бошњачино!
ко ће образ за лаже продати
и за турске смрадљиве дарове!“
Паша трећу књигу накитио,
па је шаље у доњу Црмницу
капетану Пламенцу Маркиши:
„О Маркишо, млади капетане!
Црногорци, стари одметници,
Црногорци, цареви синови!
ево теби сабља о појасу,
султан ти је сабљу поклонио;
хајде к мени Скадру бијеломе,
да се предаш цару честитоме,
води другах, што год више можеш,
ако можеш четири хиљаде,
све ћу ти их у свиту обући,
све у свиту и жежено злато,
на главаре од срме оружје.
Ево теби благо из ризнице,
ево теби жито из житнице,
да носите колико ви драго;
Бојана ће пређе пресушити,
но у цара блага нестанути.
Немој ми се препаст, капетане,

ево теби хазна и џебана,
(стр. 7) ево теби војска и топови
ево теби лађе и бродови,
капетане, колико ти драго."
Превари се, црн му образ био!
осрамоти и живе и мртве,
те покупи другах шест стотинах,
те објеси сабљу о појасу,
те он прими велике дарове,
те он прими благо из ризнице,
те он прими жито из житнице,
прими војску, а прими топове:
Грохотом се паша насмијао,
те у лице пољуби Маркишу
и узе га за свога посинка;
па говори својој тевабији:
„Откако сам на ноге устао
и почео гледати јунаке,
зорнијега не виђех јунака
од Маркише мојега посинка —
до цара му не би наша̂ пара.
Ако бог да, посинче Маркиша,
тек Црмницу хашар учинио,
водићу те цару у Стамболу,
искаће те султан за рицала,
искаће те, а пуштит те не ћу,
не пуштам те пређе своје главе."
То Маркиши врло мило било,
обећаје, што бити не може.
На ћилим су ноге прекрстили,
Луле пију, присркују кафу,
(стр. 8) а на уши шапте непрестано,
добро им се лажеударају.
Виђи муке на Црмницу горњу,
предаде се сва Црмница доња,
у Црмницу уведоше Турке
унесоше таин и џебану,
довезоше од боја топове.
предаде се, нико не остаде,

до сокола Ника Поповића
и крваве куле Ђуришића;
куле им је војска околила,
те их зову на аман Турцима.
Шетају се два добра јунака
по ливади крај зелена вира,
у образ су сјетно невесело,
грдна их је мука приклопила,
грдне су их мисли спопануле:
једно бјеше капетан Андрија,
друго Бутор, од Подгора глава:
Рече Бутор своме побратиму:
„Капетане, добар побратиме,
ја не жалим муку преносити,
јер су муке за јунака дате;
а не жалим, што гинут хоћемо:
за поштење умиру јунаци,
то је наша од старине хвала;
него жалим бруку и грдило,
које паде на нашу Црмницу:
од кад памте и причају људи,
Црмница је турачка крвница,
(стр. 9) Црмница је српска перјаница."
„Не бој ми се, добар добратиме,
починуће брука на грдило,
Црмница ће она прва бити.
Што можемо војске искупимо,
па што бог да и срећа јуначка!"
У ријечи у којој бијаху,
док ево ти три добра јунака,
на раме им бистри џефердари,
а у појас сребрно оружје,
три јунака са поља Цетиња;
једно бјеше сердар Мартиновић,
друго бјеше Радоњић војвода,
треће јунак Мартиновић Ђуро.
Руке шире у лица се љубе,
питаше се за јуначка здравља.
Жале им се до два побратима,

како им се просула нахија,
како им је сила појахала.
Рече сердар Мартиновић Мило;
„Не бојте се, два добра јунака,
доклен су ви браћа Црногорци,
имаћете доста покајницах.
Но на ноге, ако бога знате!
Ђуришића кулу уграбимо,
напунимо кулу џебехане,
напунимо добријех јунаках:
јер ако је уграбише Турци,
биће на њој веља погибија,
из куле их изагнат нећемо.“
(стр. 10) Свиколици на то пристадоше;
бирају се крвави јунаци,
који ће се затворит у кулу,
све по пушци и крвавој руци,
јер се лако није затворити,
ни у војску турску угрезнути:
од Цетиња сердар Мартиновић
с барјактаром Мартиновић-Ђуром;
од Његушах Радоњић војвода;
од Подгора Перовић Буторе
и са њима десетак момчади.
Отидоше ноћу без мјесеца,
те бијелу кулу уграбише,
напунише кулу џебехане,
а на кулу попеше барјака.
А кад свану и сунце огр182ану,
турска војска барјак опазила,
те на кулу војска ударила;
ал’ се кула Ђуришића брани,
на далеко размахује Турке.
Виче јунак из турског окола,
баш на име капетан Маркиша,
он дозива кули Ђуришића
а на име Мартиновић-Ђура:
„Барјактаре, Мартиновић-Ђуро,
каква те је хала донијела

у несрећну кулу Ђуришића?
Кунем ти се вјером, у коју сам:
у њој ћу те жива ухватити,
ал' у живу ватру изгорјети,
(стр. 11) на њој барјак турски поперити;
него излаз' мени на аману:
није лако с царем војевати."
Из куле му одговара Ђуро:
„О Маркиша, турски капетане,
што уради, црн ти образ био!
што похули на своје поштење?
а дајем ти божју вјеру тврду:
без јада ти кулу не пуштамо,
ни с јадом је пуштити нећемо,
но ће многе мајке прокукати,
докле падне кула Ђуришића.
А уздам се у бога милога,
ти ћеш твоју кулу оставити,
ја по твоме почепат пепелу."
„Бе, не лудуј, Мартиновић-Ђуро!
доклен ми је Скадар на Бојани,
а у Скадар скадарски везире,
око њега Арбанија љута,
не бојим се до бога никога."
Опет њему проговара Ђуро:
„Курва био, који преварио;
ко превари, он је јунак гори."
И још шћаху нешто говорити,
него танке пушке запуцаше.
У то приспје сва горња Црмница,
побише се бојем са Турцима.
Више војске турске него наше,
јача војска турска него наша,
јунаци су бољи Црногорци,
(стр. 12) те у пољу не пуштају Турке,
но остаје кула Ђуришића;
све остаје међу Турке кула,
ма се бране из куле јунаци,
око куле размахују Турке.

Турској војсци добра помоћ дође,
дођоше јој шездесет барјаках,
а за њима шездесет стотинах
Арбанаса љута убојника,
а пред њима барски Селим-беже
с буљугбашом од Дуге крајине;
дођоше јој шездесет шајаках,
а све шајке коштанове лађе,
свака пуна од боја џебане,
свака пуна од боја захире,
а у свакој по двадест Тураках,
а пред њима везирски ћехаја;
дођоше јој петнаест бродовах,
а на њима четрдест топовах,
а пред њима Мурић Селман-ага.
Турци су се добро посилили;
виде муку са куле јунаци,
ал' се муци не подају живи,
него бране кулу од Тураках.
Грдне су их мисли приклопиле:
сила турска, издаја домаћа!
Но говори Радоњић војвода:
„О сердаре, наша поглавицо!
ти си добар јунак за јунаштво,
но погледај, што се урадило:
(стр. 13) издадоше Кучи свиколици,
до једнога Божовић-Драгоја
и делије Марка Јоковића
и сокола Лукића Милоша
са несрећном кућом Ивановом.
Војска им је куле опасала,
опасали Турци и Брђани,
предаше се на аман Турцима,
не могоше боја учинити;
шћаше им се утријет кољено.
Издадоше Пипери јунаци,
до крваве куле Вучинића
и четири брата Митровића,
до равнога Лаза на крајину

и са Ст'јене Синановић-Јока,
до сокола Вула капетана
са четири брата Марковића,
до јуначке куће Пилетића
са петнаест браће Ђурковића,
до црначког старог капетана
и с Сеоца Лакина Ђукана.
Издадоше ђеца Мартинићи,
Мартинићи, брдска кључаница,
губало их јуначко млијеко,
што лијепи образ нагрдише!
издадоше листом Мартинићи,
до ваљане куће Радовића
и Доњега Села крвавога.
Што су други издали Брђани
и Пјешивци до наврх Острога,
(стр. 14) то, сердаре, у пару не бројим,
док је здраво кућа Бошковића,
док су здраво сви Покрајвођани,
који вјером преврнути неће,
докле им се не утре кољено,
па док нам је Петре капетане
са соколом Ђикнићем Стефаном,
па док нам су двије сабље британке,
двије сабље, до два перјаника,
Ружин Стано и Горашев Марко —
од њих дрхти сва турска крајина.
Издадоше Ровца до Мораче,
издадоше Ровца сваколика,
до Пурена Тапушковић-кнеза
и сердара с братом Радованом,
до јаднога Недић-Радивоја,
до сердара Влаховић-Павића
и момчета Петра Лучинога.
Па издаде сва Црмница доња;
Турци јаци, издајници јаци,
мој сердаре, на добро не слуте!
Но купимо војску из дубине,
да се овђе мушки покољемо,

кад се овђе мушки покољемо,
све ће бити трице и кучине;
ако л' овђе мушки не прегнемо,
ево муке велике, сердаре.
Ми се нашој кули не бојимо,
што се неће задовијек причат,
(кâ бијела кула Ђуришића):
(стр. 15) нејаки су овђе Црногорци,
а сила је турска најахала,
нагрдиће нејач црногорску.
Да л' нијеси јучера видио,
што хоћаше око вира бити,
да не дође педесет Грађанах?
Него пиши књиге шаровите,
да дигнемо из дубине војску,
да се с турском војском покољемо,
како смо се клали довијека".
Тада сердар на ноге скочио,
шарене је књиге накитио:
једну посла на равно Цетиње,
а на руке Перу и Ђорђији:
„Петровићи, до два братучеда,
тек примите лист књиге бијеле,
отпремајте војску у Црмницу:
ево нама Турци у походе,
бијела је кула опкољена;
ми се из ње маћи не смијемо,
а турска је војска ојачала,
Црногорци љуто инокосни.
Већ спремајте војску у Црмницу
и поздрав'те до два барјактара,
барјактаре од Цетиња равна,
нека скупе момчад Цетињане
од бијеле куле Војводића,
управ, браћо, до врела Цетиња.
А ти, брате Петровић-Ђорђије,
ти појаши јагрзли-гаврана,
(стр. 16) а припаши сабљу о појасу,
хајд' пред војском у Црмницу жупну."

Па је другу књигу накитио.
а шаље је ријечкој нахији
на рукама Филипа сердара:
„О Филипе, ријечки сердаре,
тако кажу и причају људи,
отка' поста ловна Гора Црна,
да јунака бољега сердара
још у Црној Гори не настаде!
дед' појаши ђога дебелога,
а покупи ријечку нахију,
све војнике хитре убојнике,
хајде с војском к нама у Црмницу;
ђе си досад с њима ударао,
није лако душманину било,
неће ни сад, у бога се надам" —
Такве књиге сердар отправио.
Дође књига на равном Цетињу
на рукама Перу и Ђорђији;
спрема Перо у Црмницу војску,
а за војском од боја џебану.
А Ђорђије на ноге устаде,
припашује свијетло оружје,
припашује сабљу о појасу,
гаврана му млађи изведоше;
истом сједе вранцу на рамена,
док ево ти до два барјактара,
а за њима ђеца Цетињани
од бијеле куле војводине,
(стр. 17) побратиме, до врела Цетиња.
Отолен се војска окренула,
а кад дошли на Убле студене,
на чистоме пољу широкоме,
док ето ти Филипа сердара
на његова пулата ђогата,
сав у срми и чистоме злату,
накосио двије леденице,
а поред њих дугачка анџара,
о рамену бистра џефердара;
а за њиме двије војеводе

с љуботинским Ђуром капетаном,
а за њима петнаест стотинах,
све момчета једнакога лика,
једнакога лика и оружја.
Питаше се за мир и за здравље,
рече сердар с пулата ђогата:
„Добро дошли, браћо Цетињани!
када год смо мијешали војску,
вазда нам је добра рука била,
по туђем смо чепали пепелу,
и сад ћемо, браћо, акобогда!
Имам добар биљег за јунаштво:
пода мном је ђогат осилио,
не да ми се скинут ни починут,
него хита пут равне Црмнице:
биће наша, акобогда, рука.“
Сађе војска у равну Црмницу
и почину виру широкоме
крај студене ријеке Црмнице.
(стр. 18) Гледе војску Срби из затвора,
из бијеле куле Ђуришића,
весеље јој граде из пушаках,
добро су се војсци посилили;
грме турски на војску топови,
дају Турци вољу за невољу,
али су се добро препанули.
Двије војске ноћцу преноћише,
преноћише једна спрама другој;
но је наша веселија војска,
кола води, а игре замеће,
скока скаче, камена се бача,
пјесме хоре, пушке проламају,
веселе се момчад црногорска,
јер су момчад боја пожељела,
па не могу јутра ишчекати,
огледат се старијем крвником
са оружјем на пољани бојној.
У то свану и сунце огрсану,
џебехану војсци раздадоше,

те на двоје разредише војску:
одредише ријечку нахију
с два племена од горње Црмнице,
да с' убију бојем са Турцима
на Мијела до села Годиња;
одредише ђецу Цетињане
с два племена од горње Црмнице,
да ударе уз поље широко
пут крваве куле Ђуришића
на бијеле куле Бољевића,
(стр. 19) да избаве кулу Ђуришића
и сокола Ника Поповића.
Тад се сердар на ђогата прими,
те прегази ријеку Црмницу,
а за њиме сва његова војска;
тад скочише до два барјактара,
прегазише ријеку Црмницу,
а за њима ђеца Цетињани
с два племена од горње Црмнице.
Ал' да видиш муке и невоље
од јунака Петровић-Ђорђије!
грдна га је рана допанула,
кумбара му ногу оштетила,
не може се с постеље шенути,
то л' појахат јагрзли-гаврана,
то ли сабљу припасати бритку;
но му пуца срце у прсима,
а скачу му сузе на очима.
Види сердар из затвора војску
из крваве куле Ђуришића
са петнаест својих соколовах,
весеље јој чине из пушаках.
А што ћу ти дуљит лакрдију?
већ удрише млади Црногорци,
како суха муња из облака,
а ни муња тако удрит не ће,
свак би река̂ и би се порека̂,
да нијесу тридесет стотинах,
него да су и десет хиљадах.

Стоји јека, земља се пролама,
(стр. 20) има од шта, драги побратиме!
пушке грми дванаест хиљадах,
фишти војске дванаест хиљадах,
а грувају четрдест топовах!
Није чудо, нит' се чудит треба:
стари су се поклали крвници,
Виче сердар с пулата ђогата:
„Ђе сте, лакци, на вас прогрмјело!
ђе су турске главе и оружја?
но свакога мртва унијеше;
нијесте се тако научили!"
Искочише два момка сокола,
Мартиновић од Цетиња Саво,
с двојицом се бори на мегдану,
обојицу доби на мегдану:
једноме је главу окинуо,
с обојице скинуо оружје,
а полеће с Доброга свјетлоћа,
те је турску главу уграбио,
уграби је из огња живога.
Грми ватра, да очи испадну,
пала жива мука на јунаке:
множ Турчина, мало Црногорца,
Арбанаси, крвави јунаци,
не дају се лако потиснути.
У то војска црногорска викну:
„Ириш, ђецо, што се ово ради?
од ватре ни очи искочише,
од ватре ни попрска оружје!
не сагнасмо с мејдана Турчина."
(стр. 21) Учини се страшна мјешавина,
убише се свијетлим оружјем,
убише се дрвљем и камењем,
клети Турци плећа окренуше.
Ал' за фајду, драги побратиме,
близу им се куле намјерише,
а на куле убојни топови;
близу им се лађе намјерише,

утекоше, мртве унесоше,
одбрани их блато и бродови,
одбранише куле и топови,
а пиличник утећи не шћаше.
Виђи муке и невоље љуте,
што на ђецу паде Цетињане
и њихову дружину осталу:
уза село они ударише
на несрећне куле Бољевића.
Отвори се кула Ђуришића,
те искочи сердар Мартиновић
са петнаест својих соколовах.
Ту је мука, што је било није;
пусте куле за бој нарeђене,
пусте куле пуне џебехане,
пусте куле пунане јунаках,
пушке грме, падају јунаци,
на јуриш се отимају куле;
но бирани гину Црногорци:
није лако куле узимати!
двадест кулах на јуриш узеше,
сваку кулу крвљу омастише,
(стр. 22) сваку кулу ватром опалише.
Ал' да видиш сокола јунака,
барјактара Мартиновић-Ђура!
на другу се не обраћа кулу,
већ на руке носи џефердара,
трчи јунак кули Маркишиној,
како му се пређе захвалио;
с Ђуром лете до два побратима,
од Његушах Радоњић војвода
с љуботинским Ђуром капетаном,
а за њима двадесет момаках;
опази их Пламенац Маркиша,
те с дружином кулу оставио.
Барјактар га зове Мартиновић:
„Стан', Маркишо, турски капетане!
да л' нијесмо вјеру ухватили,
да не бјежи један пред другијем,

један другом да не пушти куле?“
Бјежи курва Пламенац Маркиша,
бјежи курва, окренут се неће.
Тад му пусту кулу изгорјеше;
сердар с војском на куле јуриша,
куле пале, а робље хватају;
но је сердар срца милостива,
не да роба пређе своје главе,
но пуштајте робље на слободу;
изгорјеше листом Бољевиће.
У то приспје ријечки сердаре
и његова војска сваколика,
низ село је напуштио војску;
(стр. 23) што утече цетињском сердару,
не утече ријечком сердару.
Похараше, хашар учинише,
четрдесет кулах изгорјеше
и стотину роба ухватише.
Бјежи грдан Пламенац Маркиша
су његово стотина момаках,
бјежи грдан Скадру на Бојани
к поочиму скадарском везиру,
да му прича, што се догодило.

У овом је боју около сто и двадесет било мртвијех и рањенијех с обије стране, али их није од турске стране више пало но од црногорске, јербо су многи Црногорци погинули јуришећи на куле; него Црногорци подоста џебане турске у кулама узму.

Ове је године порта отоманска које у одијелу, које у новцу, које у житу и у разним стварима, више од сто тисућах талијерах потрошила, да смути и покоље Црногорце; а то је једино из нечовечне злобе радила и уз мој пркос, само да обори оно правитељство, које сам ја с много мојега труда и крваве муке у Црној Гори поставио. Али јој би за фајду мука, само што толике новце просу и осрамоти себе пред свијетом, показавши му своју опаку и варварску ћуд.

ВЛАДИКА ЦРНОГОРСКИ
П. П. Њ.

(стр. 24) [63.] ЧАРДАК АЛЕКСИЋА,

око́ло митрова дне 1847.

Љуто цвили Ченгићу Дед-ага
уз кољено мостарског везира:
„Хај помагај, драги господаре,
од ускоках, турскијех крвниках!
они су нам очи извадили,
они баба посјекоше мога,
око њега седамдесет агах,
све јунака и господичића
од све Босне и Херцеговине;
бољи бјеше Ченгић Смаил-ага
са његово триста тевабијах,
но тридесет на Босну градовах
са њихових тридест капетанах.
Кад погибе Ченгић на Млетичку,
сву су турску земљу заплакали,
заплакали, у црно завили
и те смо им јаде опростили.
Турковати не дају Турцима,
ни по раји купити верђије,
с'јеку Турке на свакоју страну,
баш од Лима до мора сланога
и те смо им јаде опростили.
Ал' им јаде опростит не могу:
направише од боја чардаке,
а чардаке на земљу цареву,
без питања цара и везира,
без тапије ефенди-кадије:
(стр. 25) Дамјановић на Кара-Малинско,
Жижић Вуле Стругу зенђиломе,
около њих шездесет ускоках,
У чардаке џебехану ра̑не̑,
на чардаке суше турске главе —
те им јаде опростити нећу.
Већ ми подај ситну буруntију,
да окупим силовиту војску,
да ударим на села ускочка;

а дајем ти турску вјеру тврду:
хоћу села попалити њина,
хоћу робље поробити њино,
насјећи се главах од ускоках;
што претече испод сабље моје,
то ћу шћерат у Морачу тврду,
ни ће ваљат тамо ни овамо.“
Тада скочи мостарски везире,
те пољуби Ченгића Дед-агу:
„Бе аферим, пиле од сокола!
ево теби ситна бурунтија,
купи војске, колико ти драго,
а ево ти хазна и џебана,
носи, сине, колико ти драго.“
Ченгић љуби у руку везира
и прими му хазну и џебану;
из руках му бурунтију прими,
па појаха витку бедевију,
оћера је Гацку широкоме.
Сједе ага на бијелу кулу,
па шарене књиге растурио;
(стр. 26) прву посла Пјевљу питомоме,
а на име Бунгур Сали-аги:
„Побратиме, Бунгур-Сали-ага,
како примиш књигу шаровиту,
устај брже на ноге лагане,
те покупи Фочу и Таслицу
и крвава града Колашина;
хајде с војском преко Колашина
окрени је равном Сињавином,
те удари на Сировац тврди.
У суботу, која прва дође,
ја ћу мојом војском ударити,
ударити на Кара-Малинско,
ударити Стругу зенђиломе,
полазићу кавурске чардаке,
полазићу кавурске газије.
Па отолен да се састанемо,
да кавурско робље доведемо,

да кавурске главе окупимо,
у Дробњаке на широке луке,
код бијеле куле Церовића,
ђе су наша разбојишта стара."
Ону посла, другу накитио;
шаље књигу Стоцу на Брегави
Аџи-шеху, турском књижевнику:
„О аџијо, крвава газијо,
устај брже на ноге јуначке,
а појаши вранца од мејдана;
од оружја ништа не узимај
до о коњу топузину тешку,
(стр. 27) у зобницу књиге и инжиле,
да нам учиш језам и трећате,
без шта Турци умријет не могу,
ни кавура добит на мејдану.
Покупи ми Стоца и Требиње,
Корјенића и равну Рудину;
успут узми крваве Никшиће,
а никшићке крваве газије,
е нам без њих тамо пута није.
Хајде, аџо, с војском на Крново;
ама немој, аџо, одоцнити,
у суботу мислим ударити
на ускоке, на наше крвнике."
Како ага књиге растурио,
али ни он не сједи залуду,
већ појаха витку бедевију,
па од Гацка војску сакупио,
а од Гацка и Корита жупна,
па окрену низ Дугу широку,
докле дође на Крново равно.
Када дође на Крново равно,
ал' је аџо први доходио
и за њиме војске три хиљаде,
све хатлије љуте сератлије;
за Дед-агом ђо двије хиљаде,
све хатлије љуте сератлије.
Ту ми Турци коње одјахаше,

те уморне коње изводаше,
па коњима зопцу устакоше;
а Турци се рахат учинише,
(стр. 28) на ледину ноге прекрстише,
на ледину кафу припекоше
и бојничке луле запалише.
Пију Турци кафу и ракију,
докле ноћи испред зоре било,
Аџи-шех се на вранца припео,
па проучи језам и трећате.
Тад сва војска на ноге скочила,
сератлије коње појахаше,
калаузи војсци најавише.
Окрену се на ускоке војска,
тајно иде, не чује се војска,
јер се боје чете од ускоках,
да не даде хабер ускоцима.
Ал' Турцима лоша срећа била:
из војске им момче искочило,
и то бјеше родом Црногорац,
те протрча на Кара-Малинско
и учини хабер ускоцима.
Ускоци се љуто узмучише,
ускоци се мрко погледаше,
нико ништа не зна говорити:
зло је гинут, а горе бјежати!
Рече соко Сава Лаковићу:
„Бјеж'те, жене, и ђецу водите
и велика мала оћерајте.
ћерајте га у Морачи тврдој;
а ми ћемо остат у чардаке.
Ако овде листом изгинемо,
мал харчите, ђецу подижите,
(стр. 29) да се ђеца бију са Турцима;
ако буду ускочки синови,
ускоке ће светит од Турақах.“
Све утече у Морачу тврду,
само оста шеснаест пушаках,
међу њима Ружа Лаковића,

у чардаку на Кара-Малинско;
дају хабер Стругу зенђиломе.
Кад Стружани хабер разумјеше,
рече попе Требјешанин Мићо:
„Не одвајам мала од чардака;
кад ми Турци посијеку главу,
нека гоне мала великога,
нек нам'јене за попову душу."
Докле сину зора од истока,
од Бијеле халакнуше Турци;
ћуте јадни у чардак хајдуци,
у чардак су ватру угасили,
пред очима пушке заратили,
хоће ближе да напуште Турке.
Плаховито Турци ударише,
а на чардак огањ оборише,
од чардака цјепанице скачу;
ћуте јадни у чардак хајдуци,
у чардак су ватру угасили,
пред очима пушке заратили,
хоће ближе да напуште Турке.
Ема Турци боље кидисаше,
навукоше сламу и сијено,
да запале Миркова чардака;
(стр. 30) ускоци су крвави јунаци,
те преблизу напуштише Турке,
готово им чардак запалише:
гори ватра уз дирек чардака,
него чардак прифатит не хоће.
Силни вјетар од истока дуну,
плам савија по земљици црној,
а дим гони у очи Турцима;
тад пукоше шеснаест пушаках,
а фриснуше шеснаест јунаках,
повађаше око себе Турке,
попадаше с коња сератлије,
натраг клети узбјегоше Турци,
повукоше мртве и рањене.
Ал' да видиш Ченгића Дед-агу!

у руку је сабљу извадио,
а нагони витку бедевију,
сабљом бије сератлије Турке,
нагони их Миркову чардаку.
Зорни Турци боље кидисаше,
повукоше на кола колибе,
повукоше сламу и сијено,
да запале крвава чардака;
ал' не дају шеснаест ускоках,
бију Турке около чардака:
натраг клети узмакоше Турци,
вуку собом мртве и рањене,
бога ми се препадоше Турци!
Пјева Вилић Лека у чардаку,
припијева ускочке вукове:
(стр. 31) „Хај, ђе си ми, Шундо Бајагићу,
и Јакове Потураковићу,
губало вас хајдучко млијеко!
што се кадгођ дома не нађете?
но све с четом у Херцеговину,
те прежите друме и путове,
из бусије сијечете Турке;
хвалите се по српској крајини,
колико сте посјекли Турака,
а вас нема овде на невољи,
да се данас главах нас'јечете
на мејдану на Кара-Малинско.“
Из чардака добар јунак виче,
а на име Тодоровић Драго;
он дозива у турску ордију,
а на име Ченгића Дед-агу:
„О Дед-аго, једна потурице,
што нагониш Турке на чардаку?
Но ако ти була није курва,
испани ми на мејдан јуначки,
на мејдану на Кара-Малинско,
да с' на оштра гвожђа обидемо,
ђе гледају Турци и хајдуци;
ал' ти драго пјеше на опанке,

ал’ на твоју витку бедевију.“
Чује ага, чут се не чињаше;
но помамни Турци кидисаше,
на чардака просипљу плотуне,
од чардака цјепанице скачу;
не дају се шеснаест ускоках,
(стр. 32) но ваљају око себе Турке.
Нуто грдне муке на ускоке!
нестаде им праха и олова,
но се вуци мрко погледају,
за остра се гвожђа прифатају,
да излете у турску ордију,
да погину на мејдан јуначки,
да не горе живи у чардаку.
Него пуче пушка из чардака,
Стреличина везена шишана,
годи Јаков Ченгића Дед-агу;
момче лудо, невјешто шишани,
препаде се, да га не надметне,
те је агу ниско потхватио:
саломи му од седла јабуку,
поквари му пушке у појасу,
ал’ му пуста т’јело[1] не дохвати —
паде ага с витке бедевије.
Тада клети узбјегоше Турци,
оставише агу под кобилом,
а загна се Бећир капетане
да уграби агу рањенога,
но га годи Шућур из чардака,
грдном га је раном саставио —
бјежи рањен Бећир у дружину.
Но бог уби Канкараша Драга —
то је аги прва тевабија —
те на агу загон учинио,
прими агу у седло кобили
и побјеже с њиме у дружини;
(стр. 33) нањ не пуче пушке из чардака.

[1] тело.

Одбише се Турци од чардака,
од чардака на Кара-Малинско,
па ми онда зорно ударише
на чардаку под Стругом Жижића,
на чардака осуше плотуне,
од чардака цјепанице скачу;
ал' се бране дванаест јунаках,
не дају се примаћи чардаку,
него бију око себе Турке
Пјева попе у чардаку Мићо,
припијева Бегана сердара
и делију Вујачић-Стефана:
„Лопушина, ускочки сердаре,
што си ми се јутрос задоцнио?
нијеси се тако научио!
Ти делијо, Вујачићу Стефо,
камо теби зекаљ од мејдана.
те се хвалиш међу ускоцима,
да ћеш коња угнат у ордију?
ево Турци, а ево мејдана,
покажи се на твога зекаља".
У ријечи, у којој бијаше,
ето сердар уз Дугу пољану,
поред њега Стефан на зекаљу,
а за њима десетак момчади;
у Турке је сердар ударио,
а кликује биране јунаке
од ускоках и двије Мораче;
поред њега Стефо на зекаљу
(стр. 34) угна зека у турску ордију,
те разгоне око Струга Турке.
Но плотуни турски загрмјеше;
тако њима бог и срећа даде,
те од ватре турске остадоше,
но погибе зекаљ под Стефаном,
од њега је Стефан одскочио.
Од чардака побјегоше Турци,
а искочи попе из чардака
с голим ножем у бијеле руке,

у сломјене Турке угазио;
не шће сјећи из реда војнике,
јер се боји, да се не огр'јеши[1],
да хришћанску не пос'јече главу,
него виче, што му грло даје:
„Ко се крстом прекрсти часнијем,
он од мене погинути неће."
Крсте му се Турци и хришћани;
ал' се један не зна прекрстити —
њему попе посијече главу.
Грдно Турци бјежати нагнуше,
а ћера их Бегане сердаре,
с друге стране попе од ускоках,
догнаше их на Кара-Малинско.
Тад искочи шеснаест јунаках
из чардака на Кара-Малинско,
разагнаше Турке уз планину.
Кликују се крвави јунаци,
но се бране у полому Турци;
запуцаше пушке од Тураках,
(стр. 35) те убише брата сердарева
и ранише Стрелицу Јакова.
Дође сердар до брата мртвога,
на њега се не шће окренути,
но у Турке јуриш учинио,
добру турску посијече главу,
те му братске ране преболеше.
Ал' да видиш два сива сокола —
Лаковића, јединца у мајке,
и дијете Алексић-Милоша:
у поћеру ходит не шћедоше,
него иду у претијец војсци,
у планини Турке претекоше:
ко се крсти крстом хришћанскијем,
узимљу му свијетло оружје;
ко се крстом не шће прекрстити,
њега гађу пушком од образа,

[1] огреши.

и сијеку ножем од појаса.
А шта ћу ти дуљит лакрдију?
но морачки четрдест ускоках
од Турақах јаде порадише:
дванаест им главах посјекоше,
а сувише мртви и рањени,
које Турци собом одвукоше;
педесет их живе похваташе,
који им се крстом прекрстише,
те свијема оружје узеше,
без оружја дома отправише,
нека памте, ђе су доходили.
Није чудо, драги побратиме,
(стр. 36) јер ускоци посјекоше Турке,
јер ускоци узеше оружје —
тако су се вазда научили;
но је чудо од те женске главе,
што учини Ружа Лаковића:
у поћеру пошла за Турцима,
те с двојице скинула оружје —
то је теже свој турској крајини
но њихове посјечене главе!

Како удари Турци на Малинско и на Струг, Сировчани (треће село ускочко Сировац) не смједни им одмах у помоћ поћи бојећи се себе од Колашина, него у ручања доба потрчи мислећи, да су шћели, е би до оно доба на њих удрили. Они приспиј на Малинско, кад али су се у исти час Малинштани и Стружани из поћере вратили, те дијеле турску одору, оружје, коње и комору. У исти мах, само што су били мало сјели, удари Сали-ага Бунгур су четири тисуће на Сировац, попали сировачке савардаке и окрени низ Тушину пољем. Потеци Сировчани и остали ускоци на помоћ Сировцу; али ко ће доспјети: три сахата хода, а људи удављени поћером! Срећом Турци не учине много штете, јербо чељад и стока утеку у гору; само што изгоре неколико савардака и једнога слијепца посијеку. Церовићи, који су се затекли у Тушину, како у зору чују ударац на Малинско и на Струг, већ су знали што им се хоће; они седам осам са још пет шесторо момчади, која се надесе код њих, за-

бij чељад у тушинску црквицу, па сву црквицу испробијај гвожђима, те начини пушкарице, да се бране. Како Бунгура виде низ Тушину, а они се затвори у ону црквицу. Бунгур, како не нађе Дед-агу с војском у Тушину, знȁде, што је с њим било, те он наври да прође низ Тушину у Дробњак, али га наши дочекај из оне црквице, неколика Турчина убиј и ȍбрани. Тада се Турци свакојако ухиљени за Дед-агом поврати навише преко Штитја пут Језерах, а ови се отвори из оне црквице, уграби двије главе турске и отми готово сву ону пјачку, што су Турци у Сировцу били попјачкали. Овим се овај бој доврши.

ВЛАДИКА ЦРНОГОРСКИ
П. П. Њ.

[Крај „Куле Ђуришића и Чардака Алексића".]

(стр. 400)

[64.] ОРАО И СВИЊА, ИЛИ НАША БРАЋА ПОДМИЋЕНА ОД ТУРАКА[X].

ОД П. П. ЊЕГОША ВЛАДИКЕ.

Једном свиња из пуна корита
пред вратима имућнога дома,
кâ умије, по свињски локаше.
Орај гордо на крутој литици
величава крила одмараше
и оштраше смртоносне канџе
бацајући пламене погледе
на све стране у прољетње јутро,
к побједи се новој готовећи.
Него свиња, како се налока,
поиздиже турин обрљани
и угледа на литицу орла;
грокну крупно… па говори орлу:
„Шта ту чучиш на голој литици,
несретниче и гладни ајдуче,
изгнаниче под општим проклетством?
што је твоја жалосна судбина
празна слава и грабеж крвави,
па и с крвљу ручак без вечере?
Помири се и предај људима!
виђи, кâ се живи обилато:
мени на дан три корита дају,
све пуније једно од другога;
па цио дан у глиб до ушију
превраћам се, на свијет уживам;
ни што мислим, ни главу разбијам,
но иза сна на пуно корито.“
Орај тресну па прикупи крила,
с презренијем одговара свињи:
„Мож' се хвалит, кâ поштено живиш,
пред свињама, али не пред нама;
јербо наше племе поносито
таквога се гнушава живота.
Него ти се чудити и није:
свињски мислиш, а свињски говориш.

То ти сада дају и госте те,
ал' не за то, рашта ти помишљаш,
но док мало накупиш сланине;
па ће одмах маљугом по цику.
Те погађаш, ми смо грабитељи,
под вселенским живимо процесом
опасности и крвопролића;
то су наше игре и пирови.
(стр. 401) Но ликови наши поносити
јесу символ земног величаства,
на крунама царскијем блистају;
јошт се круне диче и поносе,
што су лика нашега достојне.“
То изрече, па хитро полети,
кâ крилата из лука стријела,
у својему над облаком царству.
Оста свиња у гадном брлогу
чекајући у чело сјекиру.

Лавров бр. 21, стр. 400—401.

(стр. 397) [66.] ВЛАДИКА ПЕТАР ПЕТРОВИЋ Љ. ШТУРУ 1847 Г.

У мрачноме путовању сљедујем ти зубљи св'јетлој,
кâ погледи жедних дана знаменијах бистру кључу,
кâ побожник, што сљедује посахнуте трепавице
светом входу у сумраку за лампадом играјућом,
али путник с бурне волне жедни поглед кад управља
(стр. 398) кроз чаину густу морску и врх куле Прењерове.
Што ме к томе пробуђује? О природа тајинствена,
зар свјетила тога морам бити слабим сателитом?
Свуд с' огледам кâ вјештица пред зрачнијем образима,
свуд те видим ђено дубиш у зрцала мистически,
с мракама се гордо бориш, глас венчишеш са лучама.
Страшило су моме оку зрачни твоји полусови,
а ти смјело играјући на зениту точку сједиш;

са ње химне просторима уз судебне жице појеш,
ништожности бићем дражиш, оплакаваш бића биће,
лик свој видиш на надиру, ђе погледе остре баца.

Лавров бр. 18. стр. 397—398.

(стр. 61) [67.] СПРОВОД ПРАХУ С. МИЛУТИНОВИЋА.

Ко свијета не зна ћуд
свијет му је строг и груб.

Смрт ужасна, туге мати, наказнога страва лица,
без ћућења, хладне душе, свете правде јест царица;
не познаје чин ни лице, хладним ситом исијаје
вјечну искру из прашине, да на небу брже сјаје.
Жертве јој се невиности пред мрачнијем двором пуше,
гроб је њена колијевка, ка вјечности њиха душе;
на огњишту вјечитоме чувствовања плам се вије,
чрез гробницу тајанствено опет с истим да се слије.
Да̀, све зраке заробљене мрчавама од облака
к свеопштему треба диску да се свака врати зрака.
Блудећа је зубља геније — метеоров кључ у мраки,
само одблеск успомена земљи преда вјечни, лаки;
електричка искра — душа, која лети ланца кругом,
док се опет на извору она врати бистром дугом.
Дјеиствија неуморног сочетава овај начин,
небо с земљом, земљу с небом питају̂ћи даје им чин.
Тим начином дјеиствија огњи пламтећ вјечно стоје,
њим у њедру свесветија[1] бесмртне се искре роје;
пословање неуморно порађа се овим кругом
и надежда будућности — својакање чојка с богом.
Појетина душа што је? Што и жива у кристалу!
степеном се спушта, диже и премјену ћути малу.
Ђе се силни полет мјери, међу прве ти си, Симо,
трудно те је и зазрети, камо ли те проћи мимо!
На простоме трговишту алмаз ц'јене нема праве,

[1] Свесвѣтія.

нити гениј међ' незнанством може дужне имат славе;
младе душе у повоју не чувствују потресање
небеснога нарјечија, то л' му виде сијевање.
(стр. 62) Ја сам теби много дужан — дужности су ове свете,
ка олтару признаности[1] нека вјечно оне лете!
Ти м' уведе поглед први у зрачнијем просторима,
у којим се зв'језде тиће и шетају хоровима;
показа ми св'јет без бусла, бусло исто без полуса, —
то је б'једна земља наша, то је вјечна ова лу̑са.
Споменик се теби хоће — Славенство је проста маса,
јошт га зраке косо гледе, јошт по тами оно баса!
„Што је наше, све је лоше“ све гудимо сами собом;
народности ђе нам олтар? туђега смо свагда робом!
Збогом, Симо; посљедњи пут нек' ти лака земља буде!
драг остаје твој успомен код Славенства правог свуде;
твој споменик сјајан дуби у химнама народнима,
на аманет вијек ће га предавати вјековима.

1. марта 1848.

В. Ц. П. П. Његоша.

Подунавка (Београд) година 1848, бр. 15 од 9. априла, стр. 61—62.

(стр. 118) [68.] ПРОЉЕЋЕ[2].

Лепири су њежна крила тихом сфером развијали,
а зефири изобила ароматe распршали;
прелести се топи куго! леде, розах страшни бичу,
царство твоје није дуго, када зраке управ ничу.
Поврати се остроoки са јужнога пута старче,
Аполоне превисоки, да ти очи земљу смлаче;
под ужасом и мртвилом кликују те сва сјемена,
отежана светом клицом у надежди твог пламена;
угриј[3] хладна земна њедра, ђе се дивна цв'јећа гн'језде,
ка̂[4] у волне неба ведра што се тиће сјајне зв'језде.
Мраз се и лед у дим пуше, растопљена скаче страва.
њом се р'јечна уста гуше, на трон њезин расте трава.

[1] признателности; [2] пролеће; [3] угрѣй; [4] као.

Побједи се твојој море разјечало, њен плод ждере;
ледене се мртве горе коловрате у дим пере:
тме новога покољења, жедне твоје бистре струје,
ње лишене пред створења, њом живују, к теби зује.
Све је тобом воскреснуло, све животом задануто;
младо јутро свем' свануло, њежним соком све насуто.
Скри', природо, кабаницу, која грди лице твоје,
ћерај жалост за границу, ђе недвижне мраке стоје.
Азурнијем океаном на уредна јата лете;
борећи се лаком волном ждрал дужности ради свете
(стр. 119) славоносни сунца поврат гласи својом простом пјесном
и водопад у коловрат исто слави хуком страшном;
весну срета славуј, шева с деликатним мрморањем, —
њој све игра, њој све пјева са радосним восклицањем.
Виђи земљу увјенчану[1], кâ се брачним дичи рухом,
и искрену сл'јед мљечану, кâ је кити са облуком!

П. П. Н.

Србско-далматинскій Магазинъ за лѣто 1849, стр. 118—119

(стр. 163) [69.] ПИРОВАЊЕ.

C'est lui qui fait briller ton regard sur la terre
Comme l'étoile aux cieux.

V. Hugo.

Нек' у дане најсретније
наше данак овај ступи:
пир пирује српска кућа,
а јунак га Србин дава!
Весеље је ово збиљско:
уњ искреност чиста сјеца,
како зраке у алмазу,
како искре у зрцалу;
уњ весељем душа кипи,

[1] увѣи ану.

како извор у пучину,
кâ шампања у кристалу;
ту се српски мисли, збори,
ту се српском диком хори.
Није ово све земаљско;
има нешто небеснога,
те зракама прелеснима
пировање запаљује:
тâ бечка је то Даница,
(стр. 164) која сјаје у прелести
на Српскоме хоризонту,
што нас видом пљенитељним
тако силно очарава!
Луиза је то млађахна,
наша китна домаћица,
у правилном које лицу
излило је штедро небо
све милине, све грације:
Авворина то је шћерка
и цвијетна сапутница!

Владика *П. П. Његош.*

У Тријесту 7. декембрија 1850. код г. Спиридона Гопчевића. (Послао А Стојковић из Трста.)

Даница, IV. година (Нови Сад 1863), стр. 163—164.

(стр. 113) [70.] РИМ 1. ЈАН. 1851.

УПИСАТО НА КУПОЛИ СВЕТОГА ПЕТРА.

Ради човјек све, што радит може,
да угоди теби, вишњи боже!
с облацима свете куле веже,
у кулама чисти тамјан жеже;
са напрегом теби химне пише,
к теби рапском побожношћу дише;
умом густе мраке просијеца,
а дјетињским наријечијем јеца.

Буром смутном узвијани атом,
тајинственом запаљени ватром,
хоће име твоје да изрече,
што чувствује, то хоће да рече;
са уздахом топле сузе рони —
то га дужност, то га нужда гони;
руководства овдје хоће твога,
а за гробом блаженства тихога.
Храм је овај чудо — теби сличи,
нек' твој горди олтар земљу[1] дичи! —
Ох куд басам? што л' ја сада кажем?
с вјечним пламом што прашину слажем?
Тä он није до тварца слабога,
храм он није за бога силнога,
већ рукотвор на малом попришту,
како мравја што је на мравишту. —
Ти си себи храм дигâ над свима,
што сав страшни простор обузима:
тме мирова[х] правилнијем ходом
под кристалним играју му сводом;
вр'јеме[2] тече бистријем потоком
под његовом купулом високом;
вјечност крије смршене трагове
у његове широке углове. —
Сви свјетови вјечним факелима
кружају се твојим небесима,
служе храму за свјетила твоме,
служе општем оцу превјечноме.
Диск средине, с ког лучах пламови
свуд се сипљу како вихорови,
на средини стоји твога храма,
те прелива зраке у зракама,
служи живот плама источником,
служи твојим вјечним жертвеником! —

Владика *П. П. Његош.*

(Послао А. Стојковић из Трста.)

Даница, IV. година (Нови Сад 1863), стр 113.

[1] земљи; [2] време.

(стр. 305) [71.] ПОЛАЗАК[1] ПОМПЕЈА*[1]

ОД ПОК. ВЛАДИКЕ ЦРНОГОРСКОГ ПЕТРА II ЊЕГУША.

У[2]! ха! ха! ха! чуда![2]

Подземни се потресови са стравичном[3] јеком хоре,
а земаљска мрачна њедра са пакленом силом кипе;
брегови се од језерах[4] растопљени проламају,
и језера с сваке стране у огњено море рину,
та[5] огњена страшна пара, под мрачнијем сводовима
тутњевима[6] неизбројним разбија се и прскаје.
Дрхтајући Везув бљује густе витле мрачног дима,
из ждрелах му с јеком лети страшни поток жеравице,
те облаке од пепела на сунчано лице сипље.
Јединствено поднебије Неапоља гиздавога
једнијем се махом прели у тартарску смртну боју;
над њим сунце грдно плаче под[7] траурном[8] пријевјесом,
под њим земља уплашена[9] од погубне[10] силе стење.
Ух страшила ужаснога! Смртном[11] јеком све уздрхта,
дрхти море, дрхте горе, жалосни се човјек смрза![12]
Је л' паклена вражја сила злу стихију узмутила?
оће л' своди мрачног царства свиколици попуцати?
оће л' земља коматима[13] у облаке да полети?
Је ли ово дан посљедњи[14], те с' у тавну ноћ прелива[15]?
догоре ли зрака св'јетла на бријегу вјечне ноћи?
избриса ли небо земљу из својега календара?
Не! не! Тартар мртав лежи од тучнијем сводовима,
смолени му океани нарушити бр'јег[16] не смију;
јошт су земљи љета дуга, небо земљи зла не кује:
та земља је чедо божје, расадник је божји земља.
(ст. 306) Димник се је један црни од палате Плутонове

* Ову особиту красну песму покојнога црногорског владике послао нам је његов пријатељ г. Андрија др. Стојковић у Трсту . . . . Ову песму штампамо новим правописом, јер је така и жеља пок. владике била.

1—1 Поход Помпејов *Војв.*; 2—2 *нема у Војв.*; 3 стравичним *Војв.*; 4 єзера *Војв.*; 5 ђе *Војв* ; 6 гутлѣвима *Војв.*; 7 *нема Дан.*; 8 *тако у Војв.* у *Дан.* тризрном; 9 *нема у Војв.*; 10 пагубне *Војв.*; 11 съ мртномъ *Војв.*; 12 трза *Војв.*; 13 у комадима *Војв.*; 14 последный *Војв.*; 15 прелiева *Војв.*; 16 брегъ *Војв.*

запалио по нагону, те ће мало подимити.
Сила не зна, што је правда, кад је луда сљепост[1] води
гњев приветни[2], гњев бјесноће тешко мјесту, над ким[3] пукне!
пет сусједах жалоснијех, на праг ви је час посљедњи[4];
тка се вама црни покров, под ким ћете вјековати!
Ноћ је дуга — дан не свиће — Везув страшниј',[5] Везув љући!
пет градовах тужни народ бјежи[6] мраком у незнању:
родитељи своју ђецу, ђеца своје[7] родитеље
погубили у мракама, те се траже вапијући;
очи мраке ухватиле, сила јеке глас узела,
мајка чедо наћ не може, нит љубавник љубавнице.
Спасенија нигђе нејма, смрт у ноћи страшно рази!
пред олтарма жреци клече с ликом смрти на образу,
те идоле умољају, дају мита и завјете,
да смекшају гњев небесни, да заштите поклонике.
Сл'јепи жреци пиштавила! многобожја олтар гадни
свемогућу вољу творца не смекшаје, него јари.
Ти[8] идоли и пенати, што олтаре ваше пуне,
изроди су то и бебе, те вишњега име хуле;
други[9] олтар њему треба, свемогућ је он и силан!
њему[10] хоре сва небеса, он ужасом бездне стреса!
Клече жреци пред олтарма, укочени и нијеми,
страва им је глас узела, смрт бљедношћу[11] задахнула;
идоли се од камена тресу, ломе низ олтаре
Народ блуди изгубљени како адске у мрак сјени[12];
неки себи спасенија у избама мрачним тражи.
Адску силу напор диже са љутилом стостручнијем,
распукоше на све стране Везувију грдна жвала!
густе крупе од камења излећу му из безданах,
разе љуто, разе страшно, што гођ својим махом стигну.
Мећаве се, како муње, од пепела и жераве
расхорише на све стране кругом мрачна Везувија,
урагани њима витле, ураганим оне[13] тутње.
Дажд се усу пљусковима вреле воде с густом пјеном,

[1] слепость *Војв.*; [2] праведни *Војв.*; [3] киме *Војв.*; [4] последный *Војв.*; [5] страшни *Дан. и Војв.*; [6] бежи *Војв.*; [7] *нема у Дан.*; [8] та *Дан.*; [9] друкчи *Војв.*; [10] све му *Војв.*; [11] бледношћу *Војв.*; [12] сени *Војв.*; [13] они *Дан.*

а потоци раскаљени у црвеним валовима
густа вара (лава) зајечаше[1] низ Везувиј муклом јеком.
Све сарази грдна сила! све сажеже, све затрпа!
зла урока[2], зла нарока! зла удеса, а зла часа!
Не бјеж', море, од ужаса. но притеци на невољи[3]!
нек' је краће страданије, мученију конац метни,
како Јордан што притече у долини Силвестровој(1)
конац метну мученију, а задуши адска жвала.
Бјежи море од бреговах, од чуда се уплашило:(2)
у гробницу мученија пет градовах потонуше!
Поздрављам те са уздахом, о разуре нечувени!
о гробницо Помпејева! Ево мене на твом бр'јегу,[4]
жедни поглед да наситим, љубопитство да угасим[5],
на твојијем развалама, на горама од пепела
да излијем сажалење над људскијем страданијем.
О како су дивна, красна и прелесно искићена
(Стр. 307) у свом роду, у свом вкусу сва зданија Помпејева!
Поздрављам вас, о олтари, кумирима остављени;
вас, клијети, окићене с живописом, с мозаиком,
дивни врти и цвјетници с фонтанима и дињама,
маленашњи, но блистате, те миленост окићате;
вас, храмови и попришта, величине образ дивни!
По узаним, но правилним улицама и кућама
градским идем како крилат. Погледи ми жедни стрчу
с једног чуда те на друго, на све точке и углове.
Причај мени појасније о каквостма старог св'јета,
мен' је доста једна ријеч само досад нечувена[6];
причај мени појасније твоје збиће нечувено!
причај! причај појасније! сплетени су ти знакови.
Што се бојиш? што премучаш? Сила, Август, Нерон грдни
и њихове тме родова[x], више св'јету злоби не грозе:
ненаситну гордост римску развалине римске крију.
Глас је људски овде нејак, глас се људски угасио!
само сл'једи што му видиш морем вара и пепела.
Ви духови дајбуд' адски, који вјечно пирујете

[1] зајечише *Дан.*; [2] укора *Војв.;* [3] *у Војв послије стиха 65 као потпис „П. П. Н.“;* [4] брегу; [5] угостим *Дан.*; [6] стиха 86 и 87 нема у *Дан.* него их Лавров (стр. 406) спомиње из рукописа,

на[1] разуре, на пустоши, на људскоме страданију,
Саламандре и Ондини, Елфи, Гњоми и Демони,[1]
чаралице и вјештице, ви паклени поклисари!
из мрачнијех под пепелом штогођ избах прословите!
Ћути идол, ћути ђаво, ћути човјек, гласа нема!
тјелеса су погребена, духови се распршали,
под варнијем бреговима не см'је ништа становати.
Ха пôживљê, работници, јербо очи жедне броје
све ударце, те падају. Ударац је ваш свакоји
по залогај, те медени, љубопитству ужденоме;
ударац је ваш свакоји мах једнога јака весла,
све нас ближе попримиче внутрености старог св'јета[2]
„Ево овде три картине, те лијепе живописи;
„ево мјесто, гђе живио, и огњиште, ђе пирио;
„ево пода с мозаиком, те лијепо накићена!"
Бјежи, бјежи! свак се мичи! не сметајте зраку сунца! —
Усуше се бистре зраке на обитељ, на огњиште,
те погледом животворним за вјековах осамнајест
пренебрегле сасвим бјеху и лишиле њине игре.
Поздрављам те, неизвјесни људски створу,
људски стану и огњиште!
за спомен ти зрак остављам у твојојзи обитељи!(3)

4. марта 1851.

[1]—[1] стих 96 и 97 у *Дан.* сажети у један: „на разуре, на пустоши! Елфи, Гњоми и Демони!", док су у рукопису потпуни (Лавров стр. 406); [2] света.

(1) Године 18·7. пријед Христа прште вулкан у долини Силвестровој и прогута три града: Содом, Гомор и Адаму; наврни се Јордан у ону пропаст, те угаси вулкана и на реченом мјесту начини се мртво море.

(2) Град Помпеји био је на мору, али које је чудо вара и пепела онда из Везувија изринуло, напуни море, те су данас развалине Помпејеве око по сахата од мора далеко. — Једнака је судбина у исти мах постигла пет градовах: Помпеје, Херкулан, Стабију, Оплонт и Ретину; ово се догодило 79. годах по Христу; неколико је данах љутост Везувијева над њима бјеснила, него 23. новембра докончи и затрпа их варом (лавом) и пепелом. Овога

је чуда толико изаврело, тако да је насап над развалинама Помпејевим дебео два, три и више сажња, а далеко је Помпеји од кратера (ждријела) Везувијева около сахат и по.

(стр. 308) (3) Његово Велич. Фердинанд II. краљ од обе Сицилије, благоволио је, да се једне куће у Помпеју откритије учини у моме присуствију; и тако 20 и неколико работниках работали су неколико дана[х]. 4. марта у мом присуствију, работа се докончи и кућа се открије (кућиште) около 15 лакатах дуга 7—8 лакатах широка и толико висока; њене су стијене лијепо клаком намазане, црвеном и зеленом бојом покрашене, три је главне картине (in fresco) украшавају (без мањијех), а четврта је на четврту страну збрисана временом; речене су три картине доста приличне, и обећа ми придворни живописац, да ће их у точности на папир пренијети и дати ми их за спомен. — У Помпеју су куће мале биле и испребијане на клијети, како што су турске, али је свака готово украшена малијем садом, фонтанима малијема од дињах са живописом вјештим и чудесним мозаикам, само што су величествена била општа зданија, како: басилика, амфитеатор, театри и храмови.

Даница, I. год. (Нови Сад 1860), бр. 15 од 10. VII, стр. 305—308; у *Војвођанки* г. 1851, бр. 34 од 30. IV, само првих 65 стихова.

[72. НА МЕДАЉИ О КОСОВСКОМ БОЈУ].

„Тако овде [т.ј. у Напуљу] трудом његовим дао је [владика], да се начини једна велика медаља за спомен боја косовског... испод тога пише:

Уби Милош цара под шатором,
бич свијетски Амурата првог.

Годишњица Н. Чупића, књ. XIX, стр. 202.

[73. ЉУБОМИРУ П. НЕНАДОВИЋУ.]

[ПРИ РАСТАНКУ У ФИРЕНЦИ МАЈА МЈЕСЕЦА Г. 1851.].

(стр. 161) „Владика је свима захвалио и сео у кола... затим пружи ми још једном руку из колâ и јасним гласом рече:

(стр. 162) Хајде пођи равној Шумадији,
поздрави ми српске витезове:
нек' не пашу сабље од јордама,
већ нек' јашу коње од мегдана;
на Косову да се састанемо,
да ми наше старе покајемо.

Књиге Љубомира П. Ненадовића, II. св., стр. 161–162.

[75.] ПОЗДРАВ ШТИТУ СРБОБРАНА.

ОД ПОК. ВЛАДИКЕ ЦРНОГОРСКОГА ПЕТРА П. ЊЕГУША.

Не смије дуго ова мрачна ноћ
у нашим душама паклено царствоват;
волкани, који страшно кувају
у нашим грудима, букнути морају
и задушит онога, који њагом
јуначко српско окаља име.
Родна земља наша, гдје почивају
кости славних наших прадједовах,
нек' нам буде торжественом гробницом,
или пантеон возвишених душах.
Ко да сноси овај скотски порок?
херојске душе њег' се гнушавају.
Србин с витешке висине паде
у талогу мрском гаднога ропства.
Благородна и јуначка крвца
што је друго него сјајна жертва,
да се жеже на олтару чести?
Ђе је љепше санак боравити
но на лону своје миле мајке?
До у чести — благородна душа
друго нигди цароват не може.
Трсимо се грднога мртвила!
један војник, што јуначки падне
ради мајке своје домовине,
не сличи ли величином душе
Александру, Милошу, Сцеволи?
Јазическе бесчовјечне орде

племена се нашег натлачише;
сјекира је њима при корену,
догорјела зубља до нокатах
Еј Србине, витешко кољено,
ко те тлачи, мајка ти жалосна!
рашта своје силе не познајеш,
рашта мишце удар не измјериш,
који може врага сатријети
и вериге гадне истрзати,
у којим те још сљепота веже! —

(Саопштио *Љ. П. Ненадовић.)*

Даница, год. II. стр. 209.

[76.] ЉЕТЊЕ КУПАЊЕ НА ПЕРЧАЊУ.

ОД ПОК. ВЛАДИКЕ ЦРНОГОРСКОГА ПЕТРА II. ЊЕГУША.

Помоли се иза круте скале,
о тигане, царе дуговласи!
за твој триомф све је приправљено:
Даница је исток засмијала.
Чаровите разасула власи,
њежно крaче цвијетним стопама
по плаветном и тихом простору.
Све се хоре шуме и дубраве
од радости и слаткога појања;
вид су сјајни узели потоци,
играјући немирно скакају
у њедрима кипућега поља;
глас пастира и глас земљеђелца
већ јутрењу пролама тишину.
Морнар смјели на мору се њиха,
муті веслом сребрне валове
кâ лопатом пастир жеравице.
Још те чека љубимац Авроре
на бријегу тихога канала;
заборављен судбом и људима,

но утјешен у мрачној пустињи
са зракама свога створитеља
те презире људе и судбину,
како једно лажно сновиђење[1] —
ја те чекам — чекам с нестрпјењем
да се прострем у морску пучину,
да полетим мало физически,
кâ што летим ваздухом морално.

(Слопштио *Љ. П. Ненадовић*).

Даница, год. II. стр. 337.

[77. ДУБРОВНИКУ.]

„Дубровачка република удвараше се сваком, па и митијаше силне, да јој оставе и поштеде живот; владици је био мио Дубровник по његовом дивном положају а и по успомени старине, те му је саставио стих, којег често повтораваше:

Дубровниче, прелијепи граде!
Дубровниче, свачи подложниче!"

В. М. Г. Медаковић, П. П. Његош (Нови Сад 1882), стр 27.

(стр. 434)

[78] НА ЗАВИДНИКА.

Боже св'јета, свемогући
створитељу васељене,
милиони јасни[х] зв'језда[х],
тê небесим св'јетло красе,
кандила су, данонoћно
што пред твојим горе лицем
у знак чистог бесмртија...,

[1] сновидјење

А ми што смо? трунке мале:
дан и[х] види, мрак већ гута,
са рођајем нестаје и[х].
Али нешто опет има,
што из ове трошне груде
по свемиру узилази;
(стр. 435) преживјеће царства млога,
мора, скиптре и државе
и највећа благочиња.
— — — — — — — —
— — — — — — — —
Ненавиче[1], знаш ли, што је
од постанка на св'јет ови?
из сјемена[2] Каинова
ненавист ти духокужна
земаљског је бесмртија.

Живаљевићево Коло, књ. II. стр. 434—435.

[79. ПОД СЛИКОМ КАРАЂОРЂЕВОМ.]

„Он [владика] је у својој соби, ђе је спавао, хранио у минијатури слику Карађорђеву и испод дао фино написати:

Само име *Карађорђе*
кад Србину на ум дође,
запламти се крв у груди,
јуначко се срце буди.“

В. Врчевић, Животопис владике црногорскога Петра Петровића Његоша II. (рукопис у Матице Српске у Новом Саду), л. 15, стр. 2.

[80. ЛОВЋЕНУ.]

„Он је у једној његовој књизи, но се сад не спомињем у којој, о Ловћену спјевао:

Поносита ловћенска планино,
глава ти се над облацим виси
те под собом поносито сматраш

[1] ненавидче; [2] семена.

сва чудеса природом створена:
Црну Гору — крваво мраморје,
равну Босну, љуту Арбанију,
турска поља, латинско приморје!
Удар грома хиљадни[х] вјекова
у њедра си своја сасипао
кâ ђевојка даровне јабуке.
Ти одбијаш сваког створа друштво,
што не личи орлу ал' курјаку
ал' Милошу или Карађорђу,
а отровне бљујеш анатеме
на Вуковце, рода издајице.

В. Врчевић, Животопис влад. црног. П. Петровића Његоша II. (рукопис у Матице Српске у Новоме Саду), л. 45, стр. 1—2.

[81.] НОЋ СКУПЉА ВИЈЁКА.

La douceur de l' haleine de cette déesse sur passait tous les perfums de l' Arabie heureuse

Плава луна ведрим зраком у прелести дивно тече
испод поља[х] звјезданије[х] у прољећну красну вече,
сипље зраке магически, чувства тајна нека буди,
те смртника жедни поглед у дражести слаткој блуди.
Над њом зв'језде ројевима брилијантна кола воде;
под њом капље ројевима зажижу се рајне[1] воде;
на грм славуј усамљени армоничку пјесму поје,
мушице се огњевите кâ комете мале роје.
Ја замишљен пред шатором на шарени ћилим сједим
и с погледом внимателним сву диводу ову гледим;
чувства су ми сад тријезна, а мисли се разлетиле,
красота ми ова божа рàзвијала умне силе.
Него опет к себи дођем у виштаво људско стање,
ал' лишено свога трона божество сам неко мање;
предчуствијем неким лаким ход Дијанин величави
душу ми је напојио — све њен в'јенац гледим плави.

[1]ројне.

О насљедство идејално, ти нам гојиш бесмртије,
те са небом душа људска има своје сношеније!
Слух и душа у надежди пливајући танко пазе
на ливади движенија, до њих хитро сви долазе:
васпрсне ли пупуљ цв'јетни али кане роса с струка,
све то слуху оштром грми, код мене је страшна хука;
затрепте ли тице крила у бусењу густе траве,
стрецања ме рајска тресу, а витлења му̑чê глáвê.
Тренут ми је сваки сахат — моје вр'јеме[1] сад не иде;
силе су ми на опазу, очи бјеже свуд, да виде.
Док ово ти дивне виле лаким кроком ђе ми лети
— завид'те ми, сви бесмртни, на тренутак овај свети!
ход је вилин много дичниј'[2] но Аврорин, када шеће,
од сребрног свога прага над прољећем кад се креће;
зрак је виле младолике тако красан кâ Атине (Паладе),
огледало и мазање презиру јој черте фине.
Устав, луно, б'јела кола, продужи ми часе миле,
кад[3] су сунце над Инопом уставити могле виле.
Прелесницу како видим, загрлим је кâ бог вели,
уведем је под шатором к испуњењу светој жељи;
под зракама красне луне; при свјећици запаљеној
пламена се споји душа ка душици раскаљеној
и целиви божествени душу с душом драгом слију, —
ах цјеливи, божа мȁна, све прелести рајске лију!
цјелителни балсам свети — најмириснij'[4] аромати,
што је небо земљи дало — на усне јој стах сисати.
Совршенство створенија — тајанствене силе боже —
ништа љепше нит' је када, нити од ње створит може:
малена јој уста слатка а ангелски обрашчићи —
од тисуће, што чувствујем, једну не знам сада рећи!
сњежана јој прса кругла, а стрецају светим пламом;
дв'је слонове јабучице на њи[х] дубе слатком мамом,
црна коса на валове низ рајске се игра груди —
о дивото! чудо, смртни ере сада не полуди!
Бјела прса гордија су под црнијем валовима
но планина гордељива под вјечнијем сњеговима,
на излазак кад је сунца са равнине цв'јетне гледим,

[1] време; [2] дични; [3] *слово* д *није јасно*; [4] најмириснији.

кроз мрежицу танке магле величину кад јој сл’једим.
Играм јој се с јабукама — два свијета срећна важе,
к восхиштењу бесмртноме лишеника среће драже;
знoj лагани с њеном косом с занешење[м] терем главе,
друге среће мало важне за њу би дâ и све славе.
Не мичу се уста с устах — цјелив један ноћи ц’јеле!
јошт се ситан не наљубих владалице виле б’јеле;
свезала се два погледа магическом слатком силом,
као сунце с својим ликом када лети над пучином.
Луна бјежи с хоризонта и уступа Фебу владу,
тад из вида ја изгубим дивотницу моју младу!

П. П. П. Његош,
владика црногорски.

По пријепису г. Павла Поповића.

(стр. 145) [82.] ХИМНА НОЋИ.

ОД ПОК. ВЛАДИКЕ ЦРНОГОРСКОГ ПЕТРА П. ЊЕГУША.

О свијете, по коме ја мúлúм,
дан се гаси на твоје врхове;
када ће те збиља очи моје
неугасног дана поздравити,
божествено сијаније дивно?
Да, јесу ли наши за мрачности,
жедни дана, створени погледи?
рашта дневи из своје свјетлости
у жалосне твоје сјенке иду,
рашта ноћи, један за другијем?
Моја рука није уморена
дивити се дјелу господњему;
избраници божји распламани
у њедрима, која обожају,
нијесу ми срца исцрпили!
Боже данах, ноћих и часовах,
вознеси ме на сунчане зраке,

ђе к западу иде облак дивни,
светилишта да праг скрије твога,
ђено ноћи, ни сна око нејма,
но небесна поља, покривена
ноћне сјенке непрегледним мраком,
лијепа су за надеждно око.
Ал', боже мој, у ове пустиње
око моје сл'еди и налази
свуда чуда твога присуствија!
Ал' искрени ови твоји хори,
које твоја моћна рука води,
и азурни ови океани,
те се њине сваљују гомиле
и фењери ови, запаљени
с растојања на растојаније,
и стојеће и бјегуће зв'језде —
све, господи, ово разумијеш,
свеколико поје, и учи ме,
да у страшне бездне свеколике,
напуњене великољепијем,
да су жива висока небеса,
да испуња твоје провиђење
својим добром све, што си извео!
Ове волне, златне и азурне
и свијетом чистим зажежене,
и свјетови покрити облаком,
које око не броји смртнога,
о господи, све је то прашина,
подигнута твојим корацима!
Тавна ноћи, развиј у ћутању
образ дивни те небесне књиге;
сложно теж'те, звијезде веселе,
на трагове ваше уређене;
у часове ове торжествене
савиј, буро, твоја хучна крила:
ти ушикај све одзиве, земљо;
смири, море, под брегове волне,
те ти њихај божије ликове,
оног бога, те ти волне даде.

Ко ће име његово познати?
Природа је стотину гласовах,
ал' бадава, у један салила,
и звијезда звијезди жубори:
„Који бог нам овај закон метну?“
питају се волне међу собом,
(стр. 146)
„Ко је ово, те је нас обуздâ?“
а гром пита буру сопутницу:
„Знаш ли, бога како зову твога?“ —
Али људи, земља и звијезде
не могу ти име проирзрећи.

Храми твоји ограничени су,
о господи, ради моје душе!
падни, слаба, падните, преграде!
пуштите ме, да виђу небеса,
која сте ми собом заступили!
О мајсторе свети, божествени,
храмови су твоји од пламена!
храми твоји ограничени су,
о господи, ради моје душе!
падни, слаба, падните, преграде!

Ето храма, у ком ти пребиваш!
храм је овај — свод свештене тврди
ђе ти хитре зажижеш огњеве
њиховијем движенијем вјечним!
Твога слова ова чада ц'јела
равновјесност свету набљудају,
међу своје двоструке полове
пливљу њедром твојијех свјетлостих,
и с небесах, ђе њин огањ бл'једи,
одзракују на нашему шару
узајмјеном од тебе свјетлошћу!

Океан се игра валовима
под ногама цара бесмртнога,
развила је бура страшна крила,
гром те хвали и туче за тебе,
круне т' главу муње и олује
са троструким својијем зракама,
чуди с' зора, а дан тобом дише,

ноћ уздише, а земља издише
од љубави к твојему имену!
О господи сунцах небројнијех,
ја те хвалим, а већ виђу, што сам:
до атома ништа у простору,
а минута само у вјечности,
пролазећа — друго ништа, сјенка,
које прије нигђе било није, —
можеш ли ме, да с' не чудиш, чути?
Доброта је твоја света чудо!
О господи, виђу, да сам ништа!
но ме мори твоја света жеђа;
ништожност је права јадан човјек,
но т' ништожност ова обожава,
он се диже по својој љубави!
Тварцу малу, која те чествује,
не мож' презрет', јер је она твоја;
не мож' овај гласак одбачити,
беспрестано те те умољава
и к жилишту твоме небесноме
те се диже са зором уједно,
кад издахне, те је није, сјенка, —
вечер стење, а даном се рађа.
Да, у ове азурне просторе,
које свјетлост твоја потопљава,
ђе се твоји разлежу громови,
ђе ти бдијеш над мном невидимо,
ови клици и ови уздаси,
твојом светом вјером оживљени,
иду, траже од зв'језде до зв'језде
бога једног, да ми одговори,
од одзива опет ка одзиву,
ка̂ гласови исто по пучини,
ударају с свијета на свијет,
докле гођ се код тебе одзову...

(Саопштио *Љ. П. Ненадовић.)*

Даница, II. год., стр. 145—146.

[83. ПРВО ПЈЕВАЊЕ ИЛИЈАДЕ.]

(стр 1) ПЈЕСНА 1a.

Пој, богињо, љутост Пелевића
Ахилеса, страшнога витеза,
који многа Ахејцам нанесе
неизбројна чуда и несреће
и могуће многе душе тиште
у адову бездну мраковиту;
витезове и храбре војнике
он предаде лакомим добићем
околичним псима и тицама.
Сврши се воља Кронидова
и од тога дневи несретњега,
отка' спору међу се дигоше
и са злом се враждом заједоше
Атрид, пастир љуства и народах,
и Ахилес, јунак благородни.

Од боговах ко је бесмртнијех
њих подигâ на враждебну спору?
син Лијете[1] и громометника;
Феб, од цара много разљућени,
на војску је љуту кугу послâ,
те су од ње гинули народи,
за наказу што Атрид бесчасти
свештеника Хриза беспорочна,
који бјеше старац доходио
на крилатим ахејски[м] бродовма,
неизбројне откупе донио,
заробљену да откупи шћерцу,
и у руке на златноме штапу
св'јетли в'јенац држећ Аполона
Ахеице све је он молио
и Атриде јоште премогуће,
заметнике рати ахеиске:

[1] *према грчкоме требало би* Лете као што је у стиху 71.

„Атрејева ђецо обилнога,
и мужеви, што сте ахеиски,[1]
о да боги вам у помоћ буду,
имајући доме на Олимпу,
град Пријамов брзо разрушити
и сретњо се дома повратити;
милој шћерци дајте ми слободу!
откуп за њу ево га примите,
почитајте Зевсовога сина
и далеко разитога́ бога“.
(стр. 2) Сви једнијем повикаше гласом
Ахеанци да ће је вратити,
свештенику почаст учинити,
блистајући откуп прифатити;
само срцу Агамемнонову,
силна цара, то не било мило,
свештеника гордо је одслао
и страшну му ријеч изрекао:

„Никад, старче, ја да́ те не виђу
да доходиш пред наше бродове,
нит' се овђен сада задржавај,
унапр'јед[2] се не см'јеј појавити,
ере помоћ ништа тебе неће
Аполонов скиптар ни вијенац.
Ја ђевојци не дајем слободу:
она вешча у мојему ропству,
у Аргосу у нашему дому,
отачаства и тебе далеко,
стан ōткâнй она облазећи
и постељу са мном дијелећи;
него одлаз', не иједи мене,
ако желиш здраво се вратити“.

Цар изрече, а старац уздр[х]та,
покори се царској запов'једи;
тихо оде по круту бријегу

[1] ехейске; [2] у напред.

не мучећи шумећега[1] мора.
Од бродовах тамо се удаљи,
па се старац ста молит печални
сину Лете лијепокудраве,
Фебу цару многомогућему:

„Сребролуки, зачуј мене, боже,
о те храниш и облазиш[2] Хризу
и свештену Килу свемогући,
у Тенедос па и у Скинтеји[3]
те царујеш и могућно владаш,
ако сам ти храм љубезни игда
украсио,[4] жертвом наложио
бедре козје и телче претиле,
зачуј мене, испун' ми желање:
сузе моје освети просуте
од Аргивјан твојим стријелама“.

Викао је тако молећи се.
Аполон га зачу сребролуки;
хитро пође с Олимпа висока,
распаљени гњевом и љутошћу,
лук за плећи и колчан носећи
крилатијем закрити стрелама,
страшно стр'јеле за плећима хуче,
ударајућ једна о другојзи
у хођењу бога разљућена,
који ноћи подобно иђаше.
Напосљедак сједе[5] пред бродове,
поче метат крилате стријеле;
Аполонов сребром блистајући
лук издаје страховиту звеку.
У почетак сами он нападе
на маскове и все[6] празноскитне;
ал' послијед и народ пристиже
зучећ стр'јелам смртоноснијема;

1 шумѣћега; 2 облазиз; 3 Скинтеи; 4 украсном; 5 сѣдѣ;
6 *мјесто „псе“*.

у стану се многи од труповах
запалише, сташе огњи хучат.

(стр. 3) Девет данах и све без престана
боже стр'јеле на војску лећеше,
а десети Пелевић собрао
на сабору храбре Ахејанце;
у мисли је то њему метнула
златотрона и државна Гера,
јер се она жалошћу трзаше
Ахејацах гледећ погибију.
Брзо народ скупштини похита,
а када се наједно скупио,
од скупштине први устануо,
хитроноги Ахилес зборио:

„Како виђу нам треба, Атриди,
препливавши море, вратити се
у домове своје на трагове,
тек од смрти да се сачувамо,
ер уједно рат и педемија
непрестано тр'јебе[1] Ахајанце.
Но, Атриди, да ми испитамо
свештеника јал' каква пророка
али каква санах погађача
(а и сни су чојку од Зевеса),
нек нам кажу су чим је раздражен
небожитељ Аполон високи:
за завјет ли какав несвршени,
за жертву ли срдит стотелачну;
ил' јаганче ил' избране козје
претилине он иште мирисне,
да избави сада Ахајанце
од погибне јазве и болести?"

Тек изрече, син Пелејев сједе.
Хитро скочи Калхас из скупштине[2]

[1] требе; [2] купштине.

Тесторидов, главни тицегатац.
Он је мудри све дивно видио
што је било, што је и бит што ће,
на мора је ахејанске лађе
предводио исти к Илијону
са његовим предвиђења[1] даром,
а од Феба озгор задахнутим;
он благијех мислих напуњени
ста каживат пред скуп Ахеицах:

„Ахилесу царе, да ти кажем!
имам наред од љубимца Зевса,
надалеко бијућега бога;
гњев праветни што је Аполона,
ја ћу казат, ал' ти кад даш ријеч
и кад ми се повјерно закунеш,
да си мене рукам, ријечима
готов бранит, ако до тог дође.
Ја се бојим, разљутићу мужа,
те врховни владац Аргивјанах,
Ахејанци коме су покорни;
велике је царе могућности
љут на чојка њему подвласнога;
и ако он разјарену љутост
и мрвице смири и покрије,
ал' покриту злобу док испуни,
све у срце јадовиту храни.
Расуд кажи, оли ме бранити?"

(стр. 4) Хитро њему на то одговори
благородни Пелевић Ахилес:
„Вјеруј ово и см'јеј нам казати;
ко гођ био, од кога се бојиш,
кунем ти се Зевсовим љубимце(м)
Фебом, кому с' ти, Калхасе, молиш:
доклен живим и очима видим,
није нико пред овим лађама

[1] предвидѣня.

прегле руке ко ћ' на тебе дићи.
кунем ти се, није у свој војсци, —
да би назвâ ти сама Атрида,
којино се са врховном владом
над свом војском горди Ахејанах;
но Данајма открн гласе бога!"

Усуди се срцем Калхас рећи
и ста причат пророк непорочни:
„Феб за жертву није стотелачну
ни за дужно обећање гњеван,
но за стара свеш еника Хриза,
Агамемнон ког је обручио;
шћер његову није повратио,
но молење, откуп одбачио.
За њега је Феб покара љуто,
а б'једама још ће покарати,
руке своје неће уздржати
од поразна и љутога мора,
пријђ' без плате к оцу не отпуште
свободну му црнооку шћерцу,
док у Хризу свету не ставимо
стомаличну жертву умиљату, —
тада ћемо бога умилостит".

Своју ријеч Тесторид докончи.
Из скупа се могућ витез диже,
шировласни Агамемнон царе
узмућени гњевом и љутошћу;
срце му се мрачно у прсима
са стравичном злоћом напунило,
очи му се кâ плам засв'јетлиле,
па Калхаса љуто гледајући
првому му Агамемон рече:

„Проричниче б'једе и несреће,
пријатно ми јошт никад не каза!
право тебе кâ да је радосно
тол'ко б'једе људма проринати;

нит' си када добру ријеч рекâ,
нити си је када испунио.
Ти и сада ради нас кажујеш
и кâ ријеч бога пропов'једаш,
да је б'једе на народ пуштио
Феб далекометни неба житељ,
светећ оно, што сјајне дарове
ја за свобод не примих Хризејди.
У душу сам ја моју желио
у дом увест црнооку дјеву;
Клитемнестри њу бих претпочитâ,
у супругство узетој ђевојци:
Хризеида од ње није грдња
прелијепим и љубезним видом,
својим умом и својим дјелима.
(стр. 5) Ал' пристајем и повраћам исту,
кад је иште добро Аргивјанах;
боље желим вићет спасеније
но народа свога погибију.
Али данас треба да ви мене
Хризеиду красну намирите,
да ја један данас не остајем
без награде у аргивском стану,
јер без тога срамотно би било;
а ви данас сви видите дивно,
е од мене одлази награда".

Први њему на то одговори
хитроноги Пелевић Ахилес:
„Славом горди, прекориснољубни
Атрид, ђе ће ради тебе наћи
добродушни[1] Ахејци награду?
ми немамо нигђе на сохрану
опште касе ни општег богаства;
у градове што смо разрушене
ми добили, све смо разд'јелили,
а у народ снова, што је дато,

[1] добродишни

срамотно би било узимати.
Но је боље, поврати Хризаду
за угодит богу великоме;
а послијед у триш, у четириш
Аргивјани тебе ћемо платит,
ако нама да разрушит Зевес
тврдостјену гордељиву Троју“.

Хитро к њему с' обрћући збори
Агамемнон владавац могући:
„Ахилесу, иако си тако
с ваљатношћу бесмртним приличан,
немој тако брзо умствовати,
јер ни ћеш ме привест ни обратит!
ти сам хоћеш да наградом владаш,
а ја без ње да сједим мучећи;
ти ме учиш да ђевојку вратим —
ако мене на вољу учине,
другом плате мене Ахеици
моме срцу са толико[1] милом
и љепотом[2] првојзи једнаком;
ако л' реку-ере они неће,
ја ћу устат из куће је отет,
али твоју али Ајаксову,
ал' награду Одисеја младу.
Доиста је сâм уграбит хоћу[3]
тешко томе до кога ћу доћи!
Ал' о томе и посл'је можемо
и имамо када говорити;
а сад црну да спуштимо лађу,
на свештено море да метнемо,
да возилце силне изберемо,
на Гектомбу лађу их ставимо[4]
и сведемо руменообразу
Хризеиду, лијепу ђевојку;
и у њему да главаром сјуде

[1] толике; [2] љупотом; [3] хоћи. [4] *а са стране опет* Гекатомбу.

од Ахејан један савјетнијех —
Идоменеј, мудри и разумни,
Одисеи л' Лаертидовићу
или Ајакс Теламонидовић;
(стр. 6) али ти сâм од људих најстрашниј'[1]
на оружју, Пелејеви сине,
хајде с жертвом светом умилостив'
Аполона к нама небовлаца".[2]

Страшно њега Ахилес погледа
хитроноги, па му одговара:
„Нестидношћу царе обучени,
пријеварни душом лакомјаче,
од Ахејан ко ће те слушати,
ко ли ће ти поход савршити,
ко л' се храбро с душманином бити?
за себе ли ја сам овђе доша̂,
да Тројане коњах смиритеље
завојујем и вјечно разрушим?
ништа криви преда мном нијесу;
човјек њихов није нигда мене
уграбио коња ни телета,
у пресретњу многољудну Фтију
и богату свакојаким плодом
нијесу ми њиве похарали;
превисоке шумом покривене
нас раздвају од Тројанах горе
и немирни хучни вали морски.
За тебе смо ми овђена дошли
на Тројане, те те веселимо,
част поштење тражећ Менелаја,
да и тебе; то, образни чоче,
ти за ништа, бестидњаче, држиш,
нити мариш нит' га у што бројиш!
Ти и мене пр'јетиш[3] уграбити
страшна рата награду ми дивну,
неуцјени дар ми Ахејанах.

1 најстрашни; 2 небовладца.; 3 претиш.

Али с тобом ја нигда не имам
д'јела равна, награде једнаке;
и цвјетући ако град тројански
Ахејанци храбри раскрхају,
нећеш на то ништа погледати,
што ће бреме понајтеже доћи
да га моје потезају руке;
а шићар се кад стане д'јелити,
ти ћеш узет све богате даре,
а ја с малим даром љубезнијем
не вичући у стан ћу се вратит,
кад сустанем од ратнијех ђелах.
Не, сада ћу ја у Фтију ходит,
ради мене несрамњено дивну;
дома ћу се на лађама вратит
посрамљени твојијем нечојством,
ја ти овђен нијесам сумио
умножати до̏бит и богаство".

Агамемнон хитро к њему викну,
заповједник од многијех људих:
„Ништа за то! бјежи, ако желиш,
ја те за то ни молити нећу
да рад' мене овђена останеш;
другијех ће доста овђе остат,
част ће они мене показати,
особено Зевес промислитељ.
Ти, који си мене понајмрзниј'[1]
међу царма питомцима Зевса,
ти једина несложнице права!
бој, убиство само ти је драго,
храброшћу си ти истина чудан,
но и она божије је даће.
(стр. 7) Дома с' врати и с лађама бјежи
са дружином свом твојом осталом,
те својима влада' Тесалцима.
Ја за тобом духом кренут[2] нећу,

[1] понаймрзни; [2] кронут.

љутост твоју ја за ништа држим;
али тебе јошт, да знадеш, пр'јетим[1]:
бог Аполон иште да ја вратим
Хризеиду — ја ћу повратити,
с мојим друштвом на мојим лађама
послаћу му дивну Хризеиду;
ал' ћу к тебе и кући ти доћи,
Бризеиду сам ћу твоју узет,
да ти јасно видиш, разумијеш,
влашћу колик виши сам од тебе,
и да сваки има се страшити,
раван мене ко би се казао
и надмено са мном се пропињâ".

Агамемнон ту ријеч изрече;
Пелевићу са грчином паде,
витешко се ста његово срце
у власите прси увијати
међу двије двојеструке мисли:
ал' ће одмах из кожнице тргнут
свога мача остра и пламена
и рашћерат те га тога сретну људе,
па убити владалца Атрида,
али своју љутост посмирити
и устећи распаљену душу.
Но у тренућ када различнима
размислима душу немираше,
страшна мача киде из ножнице,
али слеће с небесах Атина;
њу ми посла златнотрона Гера,
која срцем једнако љубјаше
и чуваше оба бојељупца.
Ста Атина за плећи Ахила,
за русе га косе ухватила;
њему само тол'ко би јављена,
из [с]купа је други не виђеше.
Он с' препаде, натраг се обрати

[1] претим.

и без сумње он дивно познаде
свету шћерцу громаметатеља —
страшним огњем очи њој гораху;
и са лицем к њојзи обраћени
к њој окрену крилате ријечи:

„О што си ти, шћери Јегиоха,
овам' сишла с висока Олимпа?
ал' жељела јеси видијети
махнитило Агамемноново?
ја ти кажем, брзо ће ми с' стећи:
ови смртно оће брзо своју
кичељиством душу изгубити“.

Пелејеву рекла храбру сину
свјетлоока шћерца Јегиоха:
„Наглу љутост укротити твоју,
када јеси бесмртним покоран,
ја сам с неба ради тога дошла.
Послала ме златностола Гера:
вас обадва она поједнако[1]
душом љуби и ода зла чува.
Но остави инад, Пелевићу;
удовољи разјарено срце,
(стр. 413) јадовите изговарај р'јечи,
ал' се руком за мач не прифатај!
Ја проричем, које ће се стећи
и брзо се оће испунити:
скоро ће ти у троје толико
чуднијема овђе даровима
за обиду тебе се платити;
но се смири и покори нама“.

К њој с' обрати и изнова збори
хитроноги Пелев Ахилесу:
„Дужно јесте, о шћери Зевсова,
слушат ваше свете запов'једи;

[1] *у рукопису још једном* она.

моја љутост била колик драго
огњевита, покорност боља [је],
јер бесмртним коно је покоран,
и бесмртни њему ће помоћи“.

То изрече, стисну моћну руку
на рукодрж мача великога,
тере страшни врже у ножницу —
покори се Паладиној р’јечи.
Шћер Зевсова полеће к Олимпу
у дом свога оца Јегиоха,
к св’јетлу скупу небесних житељах.
Ал’ Пелевић јопет благородни
стаде снова љуте зборит р’јечи;
Атрејеву сину говорио,
љутост ништа није устезао:

„О пјанице пасјега погледа
али с душом слабога јелена!
ти никада у жестоком боју
нећеш смјети отисти с народом,
ни ћеш поћи с рати витезима
на засједу срцем се уканит —
ради тебе то се смрћу каже.
Сто путах је лакше ти и боље
по широку стану Ахејанах
у онога грабити дарове,
ко се тебе противити смије.
Ти си један прождирач народа,
јер си царе над презретијема;
ал’, Атриде, ти би најпосљедњу[1]
у животу обид учинио.
Тебе зборим и ово говорим
и клетвом ти вељом се заклињем,
скиптром ти се овијем заклињем,
који нит’ ће гранах ни листовах
већ из себе наново пуштити:

[1] найпослѣдну.

корен једном јесте оставио
на главице, снова не зенива,
наострена мјед јесте са њега
оголила кору и листове,
и сад кога ахејански људи
у рукама судебници носе
поставама Зевсовијех стражах.
Скиптар ови хоће тебе бити
пред Ахејце превеликом клетвом:
(стр. 9) вр'јеме[1] ћ' дођи, кад ће пожељети
Данајеви сини Пелевића,
жељеће га сви до ниједнога!
а ти ћеш се мучит свакојако,
дат им помоћ бесилан ћеш бити,
гомилама како од Гектора
чојк-убица почну у прах падат;
душом ћеш се ти твојом мучити
сам се на себ' хоћеш срдити ти,
најхрабријег што си Ахејанца
усудио с' обеславит јеси".

То изусти, па хитрено бачи
свој из руках скиптар на земљицу,
наоколо гвожђем златним бл'јештећ[2],
па одмаха сједе међ' царима.
Против сједећ Атрид Агамемнон
поче страшно пријетит р'јечима;
али уста-Нестор слаткорјечни,
громогласни зборница Пилоски,
р'јечи му се из гласнијех устах
много слађе од меда лијаху.
Современих њему су се људих
покољења два с свијета скрили,
који с њим су расли и живјели
у Пилосу много богатоме;
већ он старац над трећим племеном
влада зрело и царује умно;

1 време; 2 блештећ.

он благијех мисалах пунани
њим говори и савјетује их:

„О богови, велика ће печал
доћ на земљу нашу ахејанску,
Пријам ће се много овеселит
и његова гордељива ђеца,
сви житељи Троје преко мјера
оће ви се возрадоват духом,
кад зачују о чем ви радит[е],
Грку неслог како подижете!
Међ' Данајма ви јесте првизи
(стр 188) у скупштине и у бојевима,
но с' могући оба покорит[е] —
ви сте оба млађизи од мене.
Ја сам пређе у стара времена
боље од вас гледâ ратоборце,
у р'јечи сам с њима улазио,
поносили с' од мене нијесу;
прилйчнијех ја њима нијесам
нит' видио ни ћу виђет људих
убојниках како Пиритоја
и Дријаса, народах војводах;
страшни Јексад, Кенеј и Полифен
равни бјеху небожитељима,
и Јегејем порођени Тезеј,
бесмртнима који је прилични.
Ово јесу могући мужеви,
слава синах поземнороднијех,
могући су они много били
и с могућим у бој улазили;
(стр. 10) горске љуте они су синове
побивали бојем ужаснијем.
Ал' сам с њима био у дружеству,
и бачивши Пилос, звали су ме
у далеку апијанску земљу;
радио сам тамо по моћности.
Али ко би с њим' се усудио
данас стизат али једначит[и]

од смртнијех људих наземнијех?
ал' и они савјет су ми често
примовали, ријечи слушали.
Него и ви будите послушни,
е корисно савјете слушати:
ти, Атриде, колик био силан,
Ахилеса не лишај ђевојке;
њему су је кâ награду дали
ахеиски храбри ратоборци.
Ахилесу, ти се тог остави
инадом се с царем препирати,
јере части подобне досада
јоште није један скиптроносни
цар имао нити је достигâ,
којег Зевс је узвеличâ славом;
витештвом си ти знаменит много,
матер те је богиња родила,
ал' је овђе он силниј'[1] икога,
владалац је неизбројна љуства.
Смири срце ти, Агамемноне,
ја те старац молим, послушај ме;
макни љутост храбра Пелевића,
којино је витез страховити,
обрана је нама Ахејанцма
у истребној рати тројанскојзи".

Хитро њему на то одговори
владац мужах Агамемнон јаки:
„Све ти право и разумно збориш,
старче; него човјек ови, видиш,
оће овђе да све нас превиси,
охтио би владати свијема
и господив у рати над свима, —
охтио би запов'једат св'јема,
ал' се њему ја покорит нећу.
Али што су њега сатворили
бесмртници боги храбренога,

[1] силни.

зато њему допуштају зборит
мен' бестидне у очи ријечи?"

Гњевно њему ријеч прекинуо,
одговара Ахил благородни:
„Нискијем би ништавцем ме право
сви имали називати људи,
када бих ти у све, што миречеш,
без халачни ја теб' угађавâ.
Ти то ишти од другијех људих
и владом се над њима узноси,
а ти мене немој запов'једат,
е теб' више ја слушати нећу.
Но ћу тебе другу ријеч казат,
ал' је храни на твојему срцу:
у бој нећу с оружјем у руке
никад изист за пл'јењену[1] дјеву,
нити с тобом нит[и] с ким другијем. —
Отмите ми, штоно сте ми дали.
(стр. 11) Но[2] користи штоно је другијех
у мом броду хранећијех црном
супроћ моје воље нећеш ништа
од њих мене узет ни уграбит!
али дођи и попробуи се,
пушт' и други нека тебе виде:
оће твоја потећ крвца црна
око мога копја убојнога".

Тако оба јесу војеводе
тучећи се жестоким р'јечима
с мјеста с' дигли и скуп разметнули
пред лађама ахејанскијема.
Цар Ахилес к својим бродовима
хитролетним мирмидонскијема
љут отишâ и с њим Менемиде
и дружина други Мирмидонци.
Агамемнон цар пуштио лаку

[1] плћнену; [2] до.

своју лађу на сињу пучину
и возацах двадест избранијех,
поставио на њу Гекатомбу;
Аполону дар је Хризеиду
сам извео прекрасну на лађу.
Стаде влацем[1] Одисеј премудри;
и брзо се они окренуше
по путовма влажним полећеше.
У том Атрид маху запов'једа,
Ахејанци да се очишћају;
сви се они јесу очишћали,
нечистоту у море бачали.
Посл'је избра савршене Фебу,
великоме цару, Гекатомби —
козе, телад они сажизали
на бријегу неплоднога мора;
до небесах мирис претилине
излазила с кубећим се димом.

Аргивјани тако су с' трудили
у свом стану; но цар Агамемнон
јоште злобу не бјеше смирио
нит' Ахилу пр'јетит[2] оставио.
Он пред собом дозва Талтибија
и са њиме јоште Јеврибата
и клеврете вјерне и гласнике;
тако њима запов'једа гњевни:
„хајте брже, вјерни гласоноше,
у осјенку Пелејева сина;[3]
Бризеиду за руке узмите
и одмах је мене доведите.
Ако ви је он не шћене дати,
вратите се, сам ћу му је узет;
ја ћу силом к њему управ поћи,
много теже биће преслушноме".
Изговори тако и посла их

[1] владцем; [2] претит; [3] *стихови 632 и 633 опет су записани као стихови 634 и 635.*

страшну ријеч запов'једећи им.
Нерадо су отишли мужеви
по бријегу хучеће пучине,
к кућама се многим приближујућ
и к хитријем лађам мирмидонским;
(стр. 12) Пелевића пред кућом нађоше,
ђе сјеђаше веома замишљећ.
Тек дођоше, Ахил их угледа
и нерадост на лицу показа;
смутише се они обојица,
пред владалца с почитања страхом
стали, ни р'јеч не говорећи му,
нит' га смјејућ штогођ упитати.
Срцем својим то іе провидио
и река̂ им Ахил благородни:

„Здрави буд'те, људи теларџије
и гласници бога и смртнијех,
поближе се овде примакните;
ни у чему ви криви нијесте,
но ве царе Агамемнон посла
за лијепу младу Бризеиду.
Но, Патрокле, благородни друже,
изведи им и дај Бризеиду,
нека грабе и нека је воде.
Ал' свједоци они сами биће
и пред скупом силнијех боговах
и племеном свега човјечества
и пред царем овим ненаситим,
ако игда преша снова дође
да ја спасем од гледеће смрти
рат осталу и недокончену;
вјерно он ум погубивши пр'јети![1]
свѐст садашње с идућијем право
он ни види, нити то умије
при лађама како обеспечит
спасеније рати ахејанске".

[1] прети.

То изрече, и син Менетијев
покори се љубазному другу
и за руку из сјенке изведе
прелијепообразну ђевојку,
и даде је он посланицима.
Посланици са њом отидоше
к шаторима ахејанскијема;
с њим' одлази печална ђевојка
Тад проплака Ахилес прехрабри,
из дружине пође подалеко,
од свијех се насамо одмаче;
и он сједе на пучину с'једу
гледајући на понт тамновидни,
и у сузе руке простираје
матер своју љубезну молећи:

„Када јеси ти мене родила
већ толико кратковијечнијем,
да ли славе није дужа[н] био
мен' присудит високогрмећи
Зевс Јегиох? но ме никаквојзи
он почасти није сподобио!
Са могућством Агамемнон горди
цар је мене нечаст учинио,
подигом ми ратним он награду
узе сада, а са њоме влада".

стр. 13) Он је тако са сузам кликовâ;
а његов је глас зачула матер,
у дубину која сједи мора
у дворове старога Нереја.
Из пјенога мора хитро она
како лаки облак излећела,
сјела близу милог свога сина
лијућега једнак' сузе горке;
матер руком њежно га гладила,
зовући га зборила је тако:

„Што ти плачеш, о љубазни сине?
каква печал јесте срце твоје

полазила? не кри, но ми кажи,
да то знамо обојица, сине“.

Одговара тешко јој стењући
син Пелејев, Ахил хитроноги:
„Знаш, о мати, кад ти свемогући
река̂ јесте да све мене кажеш?
на свештену ми одисмо Тиву,
на велики на град Гетионов;
град скрхасмо, а шићар у̏зе̂тй
донесосмо у нашему стану,
међу собом, каконо је дужно,
ахејански сини разд'јелисмо.
Атрејеву ми дадосмо сину
шћер Хризову прелијеповидну.

По автографу у Народној Библиотеци у Биограду, с чега није потребно да се спомињу многа одступања од издања Гавриловићева у *Годишњици Н. Чупића*, књ. XIX, стр. 172—194.

[85. СЛОВО О ПОЛКУ ИГОРОВУ.]

(стр. 139) З А П Ј Е В.

Лијепо л' је нама попјевати,
по старинскч пјесну удесити
о ратиштах тврдога Игора,
Свјатослава јуначкога синка.
Запјевајмо све кâно је било,
оставимо жарка маштанија
вјешта п'јевца старога Бојана.
који знаде вјешто укитити,
час се дрвљем и тамо и амо
(стр. 140) час се зорно мрким вуком вући,
сада лећет небу под облаке
и кâ орô парати га крилом.
Он пјеваше прошли[х] дана[х] збића,
не пјеваше каконо се пјева
(танким гласом и слабим ријечма),
већ он пушћа десет соколовах
да напану јато лабудовах —
соко писне, лабуд пјесну дава;
ил' пјеваше старцу Јарославу
ил' пјеваше храбру Мистиславу,
Мистиславу, штоно посијече
на очиглед војсках кнез-Редедју.
ил' пјеснички в'јенац он свијаше
та Роману Светослављевићу.
Чујте, браћо, р'јечи од истине:
то не било десет соколова[х],
нит' лећело јато лабудова[х],
веће Бојан, у истину п'јевац,
прстим својим струне покретао,
вјешти прсти а живосне струне —
лако њима пјеват славу кнезом.
Запјевајмо, вељу, пјесну дивну
од старога светог Владимира
све до дана Игора јуначког,
којино је крјепост ума свога
божествено развио дивно

и витештвом прса набрецао
дивним пићем духа јуначкога;
чим испунив храбрено војинство
на земљу га пути половачку,
да војије за Русију мајку.

(стр. 141)

ПОМРЧАЊЕ.

Храбри Игор пушћа очи своје
да сунчане испитају тајне;
али сунце свијетло не бива,
мрак јер сакри коње и јунаке
(божја воља казује се вишња).
Тада Игор гласно бесједио:
„браћо моја и дружино врсна,
боље нам је умријет јуначки
нег' плијеном постати душману.
Посједнимо[1] брзе коње своје,
па их чиле, браћо, поиграјмо,
до тиога Дона не станимо“.
Јунака је жеђа обузела,
дивна жеђа бесамртног пића:
„Ил' ћу дати русу главу своју
ил' јуначки напити се Дона
и не жалит сквасити калпака“.
О Бојане, старог доба п'јевче,
де маши се танахна гудала
и затреси златне струне редом;
запјевај нам кâно славуљ с гране
ил' кâ муња прос'ецај облаке;
опјевај нам славу Игорову,
де се вини Тројанову зиду,
па нам причај пророчкијем гласом:
„Н'јесу оно тице соколови
те прел'јећу свуд широка поља
већ је оно јато плашивица[x],

[1] поседнимо.

те побјеже Дону великому
(ками б'једни да побјећи могу)" —
Велес — бога унуче преславни,
и још реци: „Добри коњи вриште
близу Суле, а звонови јече
(стр. 142) у Кијеву богохранилници,
трубе трубе с Новгорода стара,
барјаци се вију у Путивљу" —
то изреци, јер све тако бива.
Храбри Игор чека брата свога,
брата свога, Всеволода кнеза,
док и њега ето, брату спјеши,
сила му је дивљег бука снага;
како паде, бесједити стаде:
„О Игоре, мој брате једини,
Свјетослав нас оба породио;
седлај брате коње брзоноге
и на њима притежи колане;
коњаници чекају те моји,
за мејдан и(х) и родила мајка
на јуначком одњихала шлему,
одранила на копљу убојном.
Они знају стазе и богазе,
вични кланцу, вични пријелазу,
њима броди, ђе приспију[1] вȍди,
у њи[х] сабље изоштрене муњом,
за тетиво, тулци приготовни;
мрким вуком по пољу се вију,
своме кнезу да добију славе,
њему славе, себи име, чести".
— — — — — — — —
— — — — — — — —

---

[1] приспеју.

ПОГИБИЈА.

От кад сунце наже на заранке,
па отале док нојца завлада
и за њеног дугога трајања
до сванућа дана божијега
бој се бије, селена се тресе:
(стр. 143) оштре стр'јеле[1] воздух прос'јецају,
а ломе се сабље о оклопе,
прште токе, кр[х]ају челенке
и крше се копља од челика.
Бој се бије у земљи туђинској,
тутњи земља коњу под копитом,
црвеном се залијева крвцом,
топлом крвљу из срца јуначког.
Ај Русијо, постојбино њина,
крв је твоја и туга је твоја!
Али стани, мили побратиме,
почуј гласе, звоном се разл'јежу,
Игор чете окупљава своје
жалећ милог брата Всеволода.
Два се дана држаше јуначки
и трећега још до половине,
тада војска стаде Игорова
и барјаци земљи полегоше
на обали Крајале ријеке.
Брат за брата више не разнава,
ту се златна чаша испразнила,
златна чаша руменога пића,
неста вина, нестаде весеља,
с ког је земља наша невесела.
Свате Руси напојише редом,
себ' узеше причешће божанско,
тер за своју земљу умријеше.
Од жалости проникнула трава
и дрвље се сломило од рана[х],
те од јада црној земљи пада.
— — — — — — — —
— — — — — — — —

[1] стреле,

(стр. 144) ПЛАЧ ЈАРОСЛАВНИН.

Закукала кукавица сиња
у прозорје прије б'јела дана;
на глас њезин кука Јарославна
Игорова вијерница љуба:
„Створ' ме, боже, кукавицом сињом,
да полетим пут Дунава ладна,
да исквасим самур-одијела
у Калаји, у води студеној;
не би л' тешке уминуле ране
на Игору, господару моме.
Опет рано цвили у Путивљу
на високом окну без биљура,
вјетар зове и њему се моли:
„Нашто душеш, нашто љуте стр'јеле
од крвника на крилима својим
носиш против господара мога?
зар ти мало да облаке крећеш
и високе врхове савијаш?
зар ти мало што море узбуниш
и по њему кораб лаки бачаш?
већ ми душу ковиљем развијаш!“
Рано јадна на прозору тужи:
„Дњепре р'јеко,[1] што протичеш славно,
ка̊мене си проломио горе
и просјека̂ земљу половачку,
те носио Свјатослава војску,
ухитио пука Кобјакова;
па пренеси господара мога
пренеси га, молим ти се смјерно,
да усану вреле сузе моје!“
Цвили јадна, до бога се чује,
и нариче, да је земљи тешко:
„Св'јетло сунце, лучо божествена,
(стр. 145) сваком св'јетлиш, сваког гријеш дивно,
зашто жаром жестокије[х] зрака[х]

[1] реко.

ти сагорје војску мога бана,
те у пољу без водице ладне
стр'јела[х] њини[х] опусти лукове
и б'једом им тулац испуњаше?"

Годишњица Н. Чупића, књ. XXIV, стр. 139—145.

ПРЕГЛЕД САДРЖАЈА.

* Пјесме су овдје означене истијем бројевима што их имају у попису дјела владичинијех.

СТРАНА

СТРАНА

ИСПРАВЦИ.

У тешкијем приликама у којима се ова књига слагала и штампала и с којих су се коректуре *морале* врло брзо читати, биће да се је поткрала у тексту гдјекоја ситнија гријешка. Напосе треба споменути да на стр. 37 натпис пјесми има бити „[8. На топу са Спужа.]“, а погрешно су у тексту означене бројевима пјесме на стр. 141—191, које су у попису владичинијех дјела и у прегледу садржаја тачно обиљежене бројевима 63—84. — На стр. 170 изостављена је напомена „Бр. 66 је *Лажни цар Шћепан Мали*“ и на 181 стр. „Бр. 75 је *Једна мјесечна ноћ*“.